

SKEPTIKKO

TIETEELLISEN MAAILMANKUVAN PUOLESTA

1/2020

**HÄIRINTÄÄ
VIHAPUHETTA
VALEHTELUA**

Sisältö

1/2020

Mikael Fogelholm myöntää menneet virheet kovan rasvan suhteen
Mikael Fogelholmin sanomisia on vääristelty YouTubessa (s. 10-11).

- 4 **Altti Rannikko**
MINÄ, SKEPTIKKO
- 6 **Tiina Raevaara**
TIETEESTÄ NÄKYVÄ JULKISUUTEEN
VAIN AAVISTUS
- 7 **Boxa**
GNOOMIT
- 8 **Risto K. Järvinen**
HÄIRINTÄÄ EI TARVITSE HYVÄKSYÄ
- 10 **Risto K. Järvinen**
VIHAPUHEESTA SELVITÄÄN
- 12 **Vesa Linja-Aho**
VALEHTELUA, VALEHTELUA!
- 16 **Risto K. Järvinen**
ANTTI HEIKKILÄ SAI VALVIRALTA KIRJALLISEN
VAROITUKSEN
- 19 **Denis Galkin**
PUHEENJOHTAJAN PALSTA: YHDISTYKSELLE UUSI KIPPARI
- 20 **Nina Kokkinen**
ESOTEERISUUS TAITEILIJOIDEN TYÖKALUNA
- 23 **Ivan Puopolo**
KORRELAATIO EI OLE, EI OLE,
EI OLE SAMA KUIN KAUSALITEETTI!
- 24 **Risto K. Järvinen**
KUOLEMA MUSEOSSA
- 26 **Ville Hytönen**
KIVIÄ, NATSIESOTERIAA JA JUMALTARUJA
- 29 SKEPTIKKO 20 V. SITTEN
- 30 IHME JUTTUJA

Julkaisija: **SKEPSIS^{RY}** #127

Tieteiden talo
Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki
www.skepsis.fi

Päätoimittaja: Risto K. Järvinen

E-mail: editor@skepsis.fi

Toimitus: Närhitie 11, 01450 Vantaa

Toimitusneuvosto: Tapio Kortesaari, Heikki Nevala,
Jussi K. Niemelä, Minna Poutanen

Taitto: Tampereen seudun
Työllistämisyhdistys Etappi ry
Mediapaja / Joni Syvänen

Kaikki tässä lehdessä julkaistut kirjoitukset ovat kirjoittajien omia mielipiteitä, eivätkä välttämättä edusta toimituksen tai Skepsiksen virallista kantaa.

Lehdellä on oikeus tehdä kopioita artikkeleista, saattaa niitä yleisön saataville sekä siirtää aineistoa kolmansille osapuolille, lähinnä tutkimuskäyttöön. Skeptikon näköislehti julkaistaan kahden vuoden viipeellä Skepsiksen www-sivuilla.

Skeptikko on sitoutunut noudattamaan Journalistin ohjeita ja Julkisen sanan neuvoston toimintaperiaatteita.

Painopaikka: PK-Paino
ISSN 0786-2571

Ilmoitushinnat: 1/1 (180 x 260 mm) 500 €
1/2 (180 x 130 tai 90 x 260) 250 €
1/4 (90 x 130 tai 180 x 65) 125 €

Seuraava Skeptikko ilmestyy kesäkuussa.
Lehteen tarkoitettu materiaali tulee olla toimituksessa toukokuun 24. päivään mennessä.

- 32 **Juha Leinivaara**
HUUHAA-VÄITTEITÄ AUSTRALIAN
METSÄPALOJEN AIHEUTTAJISTA
- 34 **Osmo Tammisalo**
MISSÄ KULJIMME KERRAN
– ELI MITÄ JO EHDIMME UNOHTAA SUKUPUOLIEROISTA?
- 37 **Juha Leinivaara**
VÄÄRENNETYT VIDEOT UHKAAVAT DEMOKRATIAA
- 38 **Vesa Linja-aho**
TUTKIMUS PALJASTI: SUOMALAISET OVAT
TÄSSÄKIN TUNNOLLISEMPIA KUIN MUUT
- 39 **Osmo Tammisalo**
KESKUSTELUA: ÄLÄ USKO YLEISTÄJÄÄ
- 40 **Patrik Austin**
KESKUSTELUA: KIELET: KIVIKUNTA,
KASVIKUNTA VAI ELÄINKUNTA?
- 44 **Jussi Tammisalo**
KESKUSTELUA: BIODYNAMIIKKA ON
HOROSKOOPPITIEDettä

Kansi: Tämän lehden teemana on häirintä, vihapuhe ja valehtelu (s. 8-18). Ne vaikuttavat myös skeptikkoon, mutta niistä kyllä selviää. Kuva: Joni Syvänen.

ONNESTA HYPPÄÄVÄ MIES JA ANOPIN KISSA

KUN SKEPTIKKO-LEHTI TÄYTTI 20 VUOTTA syksyllä 2008, aloin julkaista palstaa ”Skeptikko 20 v. sitten”, joka sisälsi lainauksia vanhoista lehdistä. Nyt käsissäsi oleva Skeptikko on ensimmäinen, jossa lainaan omia, nostalgisia juttuani. Se tarkoittaa, että olen tehnyt tätä lehteä jo yli 20 vuoden ajan!

Työpaikkahaastattelu tapahtui Skepsiksen kokouksessa, joka pidettiin hallituksen jäsenen Rauni Tiaisen työpaikalla lääkefirma Orionin tiloissa Espoossa. Yhdistyksen puheenjohtajana toimi Jukka Häkkinen, mutta paikalla oli myös edellinen nokkamies Ilpo V. Salmi. Olin osallistunut muutama vuosi aikaisemmin Marco Bjurströmin ja Ritva Enäkosken kurssille ”Voimavaroja toimittajille”, jonka kouluttajana Salmi toimi. Valintaani Skeptikon päätoimittajaksi lyhyt tuttavuutemme ei vaikuttanut suuntaan eikä toiseen, sillä olin paras, mutta myös ainoa hakija.

Ensimmäinen toimittamani Skeptikko (1/2000) ilmestyi samoihin aikoihin, kun Tarja Halonen astui Suomen tasavallan presidentin virkaan. Marketta Ollikainen oli tehnyt upeita lehtiä edeltävinä vuosina, joten koin painetta, että myös minun on saatava hommalle onnistunut alku.

Tunsin henkilön, jonka tiedettiin olleen mukana tallossa viljakuvioita Etelä-Suomen peltoihin edellisen vuoden elo-syyskuussa. Päätin haastatella häntä Skeptikkoon. Kirjoitin artikkelin otsikolla ”Humanoidia tapaamassa”. Jos onnistumista mitataan huomiolla, jota juttu herätti, voi sitä pitää onnistuneena. Haastattelua siteerattiin Ilta-Sanomissa, Borgåbladetissa, radio-ohjelmissa ja jopa kymmenen uutisten loppukevennyksessä.

Skeptikon tekeminen on ollut palkitsevaa. Muistiin on painunut juttu jos toinenkin, esimerkiksi Nils Mustelinin 70-vuotishaastattelu (2/2001). Minua jännitti tavata skeptikkolegenda Helsingissä ja ehdottaa hänelle, sporalogian keksijälle, että mitä jos otettaisiin juttua varten valokuvia, joissa hän on liftaavinaan raitiovaunuun. 16 vuotta myöhemmin haastattelin sähköpostitse Nilsin tyttärtä Linda Mustelinia ”Minä, skeptikko” -palstalle (2/2017). Hän kertoi jutussa, että isän kuolema vuonna 2004 on edelleen hänen elämänsä suurin suru ja menetys.

Kansanedustaja Erkki Tuomioja astui puheessaan Skepsiksen 20-vuotisjuhlassa Helsingin yliopiston Porthaniassa kaapista ulos ja kertoi ensimmäisen kerran julkisesti, että on ateisti. Raportoin Skeptikossa (4/2007), että Tuomioja vaati valtion ja kirkon täydellistä eroa toisistaan sekä sitä, ettei teologisia tiedekuntia voitaisi enää ylläpitää julkisin varoin yliopistoissa ja korkeakouluissa. Uutinen nosti aikamoisen polemiikin.

Mieleen ovat jääneet myös suomalaisten skeptikkojen ja James Randin tekemä homeopaattinen itsemurha

(3/2010), keskustelu Uri Gellerin kanssa ja yhteiskuvaan pääseminen (4/2016) sekä vierailu Anu's Spa -hoitolassa, jossa annoin tartuttaa itseeni ebolan (3/2017). Oikeasti kyseessä oli uskomushoitoja kritisoinut performanssi, joka ensin nauratti ja sitten oksetti.

Kun vuonna 2000 aloin tekemään Skeptikkoa, lehti oli mustavalkoinen ja B5-kokoinen (176 x 250 mm). Yhtä lisäväriä sai käyttää vain muutamalla määrätyllä sivulla. Neliväriset kannet sekä lisäväri kaikille sivuille lehteen tuli 2005. Painotyön hinta laski koko ajan ja niinpä vuonna 2012 tapahtui lehden siihen asti suurin muutos: Skeptikosta kasvoi A4-kokoinen ja täysin nelivärinen julkaisu. Tämä tietysti innosti järjestämään ufovalokuvakilpailun. Toimitukseen saapui 123 kuvaa, joista parhaimmat esiteltiin lehdessä näyttävien värikuvien (3 ja 4/2012).

Päätoimittajana olen vastannut myös lehden kuvituksesta. Alkuaikoina käytin paljon itse ottamiani valokuvia eri huuhaamessuilta. Hoidin myös symboliset kuvituskuvat. Lehdessä on ollut Photoshopilla ”taiteellisiksi” muokattuja kuvia omasta kädestäni, suustani, mahastani sekä kummipoikani siskosta, naapurin naisesta, anopin kissasta ja lähitällin hevosista. Kuviin on päätynyt myös kouluikäinen tyttärenti työntämässä kättään Linnanmäen ennustusautomaattiin ja siristämässä silmiään arpakuutioiden luomiensa päällä.

Skeptikon kannessa on ollut ottamiani kuvia ilmaan onnesta hyppäävästä mieskaveristani, söpöstä koiranpenusta ja säteilyn uuvuttamasta itsestäni röhnöttämässä mikroaaltouunin päällä. Atlantis on päässyt lehden kanteen kaksi kertaa: tyttärenti piirroksessa tuhoutuvasta mantereesta ja tyttärenti valokuvassa uponneesta sivilisaatiosta. Todellisuudessa kuva oli napattu korsolaisen pitserian akvaarion lasiseinän läpi.

Neljä vuotta sitten sain palautetta kansikuvasta (4/2015), jonka olin ottanut huuhaamessuilla. Kuvassa näkyi esittelypöydällä olevan chakra-ruletin mainos ja kaksi lasta pöydän ääressä ihmettelemässä menoa. Kansikuva oli kuulemma vanhahtava, kuin Ultra-lehdestä konsanaan. Tämän jälkeen en ole kansia tehnyt itse, vaan tilannut ne taiteilijalta tai ostanut Lehtikuvasta. Ratkaisu on ollut järkevä. Esimerkiksi tämän lehden mainiosta kannesta vastaa Tampereen seudun Työllistämisyhdistys Etappi ry:n Mediapaja, joka myös on taittanut lehteä ansiokkaasti jo vuodesta 2008 alkaen. Näin hyvännäköistä lehteä on palkitseva tehdä edelleen, aina vaan.

RISTO K. JÄRVINEN

Minä, skeptikko: Altti Rannikko

”Olen pohtinut, miksi Antti Heikkilä otti juuri minut tulilinjalleen.”

SYNNYIN SYKSYLLÄ 1980 Salossa, muutin Turkuun opiskelemaan ja valmistumisen jälkeen Helsinkiin. Asun Espoossa vaimoni, poikani ja kahden kissan kanssa. Olen työskennellyt pääasiassa eri järjestöissä ja tehnyt sivutoimisesti toimittajan töitä ja videoita eri tahoille. Tällä hetkellä työskentelen Suomen Opiskelija-Allianssi OSKUssa. Nautin työstäni, sillä saan olla tekemisissä fiksujen nuorten kanssa. Nuorissa on tulevaisuus.

Muistikuvieni mukaan lapsuuteni oli turvallinen. Muistan olleeni jo varhain kiinnostunut uskonnosta ja pohtineeni, mikä on Jumala. Vanhempani olivat eronneet kirkosta, minkä vuoksi minuakaan ei liitetty kirkkoon. Tietyllä tavalla koin menettäväni jotain, kun en ollut uskonnon tunneilla enkä käynyt kavereiden kanssa rippikoulua.

Lukion joulujuhlissa kirkossa kävin spontaanisti ehtoollisella. Kotimatalla meinasin ajaa tieltä ulos, mutta onnistuin nipin napin pitämään auton tiellä. Jälkeenpäin pohdin, sainko suojelua ylemmältä taholta.

Olen itseopiskellut eri uskontoja. Yliopistossa perehdyin uskonnonfilosofiaan, luin uskontotiedettä sivuaineena ja tein uskonnon opettajan sijaisuuksia yläästeella. Nykyään minua kiinnostaa ensisijaisesti uskontojen suhde kulttuuriin ja elämäntapoihin.

ONNEKSI LÖYTYY TAISTELIJOITA TERVEYSHUUHAATA VASTAAN

ENSİKOSKETUKSENI KRIITISEEN AJATTELUUN tapahtui yläästeella elämäkatsomustiedon tunneilla, joilla käsiteltiin filosofiaa. Skeptikko minussa heräsi, kun Descartesin systemaattisen epäilyn metodi sai pohtimaan, mitä kaikkea voikaan epäillä. Lukiossa kirjoitin reaalikokeessa filosofian ja elämäkatsomustiedon ja päädyin lopulta yliopistoon lukemaan filosofiaa pääaineena.

Lukioaikoina suosikkifilosofini oli Ludwig Wittgenstein, joka kasvatti kiinnostustani kieleen ja käsitteelliseen ajatteluun. Yliopistossa kiinnostuin enemmän tunnefilosofiasta, tunteiden ymmärtämisestä ja moraalisen suhteesta mentaalisiin tiloihin.

Häpeäkseni joudun tunnustamaan, että tunnen Skepsiksen toimintaa vain pintapuolisesti. Joihinkin aktiiveihin olen tutustunut sosiaalisen median kautta. Minua kiehtoo se, miten ihmisiä huijataan ja miksi niin monet ovat taipuvaisia uskomaan asioihin vailla kritiikkiä.

Mielestäni pahinta huuhaata tällä hetkellä on kaikki sellainen, joka vaarantaa ihmisten terveyden. Yksi varoittava esimerkki on Maria Nordin. Erityisen surullista on se, kun jotkut lapset joutuvat kärsimään vanhempiansa hörhöilystä, jos vaikka lapsia ei rokoteta tai ei käytetä fluorihammastahnaa. Onneksi kuitenkin on Juhani Knuutin, Pauli Ohukaisen ja Jan Sundellin kaltaisia henkilöitä taistelemassa terveyshuuhaata vastaan.

HEIKKILÄ ON KUIN LAHKOJOHTAJA

TOIMIN MODERAATTORINA Facebookin Terveystyhymäryhmässä, jossa käsitellään terveyteen liittyvää huuhaata huumorin keinoin. Olen muutaman muun henkilön ohessa joutunut Antti Heikkilän mustamaalauksen ja maalituksen kohteeksi, kun esitin kritiikkiä häntä kohtaan. Asia käsiteltiin lopulta käräjäoikeudessa, missä Heikkilä todettiin syylliseksi kunnianloukkaukseen. Vielä oikeudessa Heikkilä vaimoineen esitti minusta törkeitä valheita, joiden pohjalta tein uuden rikosilmoituksen. Asia on parhaillaan syyteharkinnassa ja Heikkilän vaimoa epäillään paitsi kunnianloukkauksesta niin myös perättömästä lausumasta tuomioistuimessa.

Vaikka Antti Heikkilä onkin pyrkinyt pilaamaan minun maineeni, en ole huolissani. Uskon että jokainen täyspäinen ihminen tajuaa, että Heikkilä on valehtelija. Pidän kuitenkin huolestuttavana sitä, että Heikkilä on viime aikoina ryhtynyt maalittamaan toimittajia. Kun vielä Heikkilän seuraajakunnassa on kasvavassa määrin äärioikeistoon kallellaan olevia, venäjämielisiä ja muita vihapuheeseen taipuvaisia, niin vaarana on, että jotkut toimittajat eivät enää uskalla kirjoittaa tietyistä aiheista Heikkilän hyökkäysten vuoksi.

Ilmiö on ajankohtainen, sillä esimerkiksi toimittaja Jessikka Aro joutui laajan mustamaalaus- ja vihakampanjan kohteeksi kirjoitettuaan Venäjän käymästä informaatiotasodasta.

Olen pohtinut, miksi Heikkilä otti kaikista kriitikoista juuri minut tulilinjalleen. Uskoisin syyksi sen, että aikoinaan blogikirjoituksessani paljastin, kuinka ilkeästi Heikkilä ja hänen vaimonsa kohtelivat ihmisiä nettiyhteisössään Dojolaisissa.

Heikkilä haluaa ylläpitää kulissia, että on pyhimys taistelemassa koko muuta väärässä olevaa maailmaa vastaan. Todellisuudessa hän on lahkojohtajan kaltainen hahmo, joka hyökkää aggressiivisesti kaikkia kriitikoita ja eri mieltä olevia kohtaan ja pyrkii mustamaalamaan ja vaientamaan näitä. Näiltä osin Heikkilän toimintatavat eivät juuri eroa skientologiakirkosta.

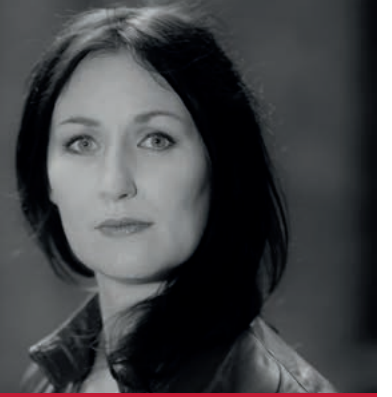
ELÄMÄN TARKOITUS?

SUURIMMAT ELÄMÄÄNI MUUTTANEET kokemukset tapahtuivat, kun reilun vuoden sisään minusta tuli isä ja äitini kuoli. Syntyminen ja kuoleminen, elämän rajallisuus.

Koska olen koulutukseltani filosofi, minulta välillä kysytään, mikä on elämän tarkoitus. Totean tällöin, että ”tarkoitus” käsitteenä on inhimillisestä ajattelusta riippuvainen eikä elämällä ole tarkoitusta objektiivisessa merkityksessä.

Koska kuitenkin koemme, että elämällä on oltava tarkoitus, niin vastaus sisältyy alkuperäiseen kysymykseen: elämän tarkoitus on keksiä elämälle tarkoitus. 🌍

RAEVAARA

Tieteestä näkyy julkisuuteen vain aavistus

TARKASTELEMME MAAILMAA pitkälti median kautta. Tunneimme monet asiat vain sellaisina kuin media ne esittää. Mitä monipuolisemmin mediaa seuraamme, sitä vivahteikkaampi ja ehkä myös todempi kuva asioista syntyy, mutta paljon jää myös näkemättä ja ymmärtämättä.

Suurin osa ihmisistä seuraa tiedettäkin nimenomaan median kautta. He lukevat tiedettä käsitteleviä uutisia, henkilöhaastatteluja ja tietokirjoja, katselevat dokumentteja ja törmäävät sosiaalisessa mediassa levitettyihin väitteisiin.

Vain pienellä osalla ihmisistä on omakohtaista tai läheisen kautta hankittua tietoa siitä, miten tiedettä tehdään, miten tiedeyhteisö toimii tai millaista tutkimusta eri tieteenaloilla on. Yhden tieteenalan hyväkin tuntemus ei toisaalta takaa hyvää muiden tieteenalojen tuntemusta.

Kuvamme tieteestä on väistämättä kapea ja siksi jopa valheellinen.

Ihmisten käsityksiin tieteestä vaikuttavat myös viihde ja taide. Televisiosarjojen huiman tekniset rikostutkinnat, elokuvien hullut tiedemiehet ja trillereiden supervirukset paitsi heijastavat tiedekäsityksiä, myös luovat niitä.

Suomalaisten tiedekäsitykseen saa sinänsä olla tyytyväinen, sillä kolmen vuoden välein tehtävästä Tiedebarometristä näkyy, että tiedettä arvostetaan aina vain enemmän ja myös sen periaatteita ymmärretään hyvin.

Silti tieteen julkisuuskuvassa on paljon petrattavaa: se on nimittäin hyvin epätasainen. Se tiedesisältö, jota media tarjoaa, on suurimmaksi osaksi kunnossa, mutta ongelma on, että tieteestä näkyy julkisuuteen hyvin kapea osa.

Tämä kapeus näkyy monella tasolla. Ensinnäkin tieteenaloista esiintyy julkisuudessa vain pieni osuus. On paljon tieteenaloja, jotka eivät näy käytännössä ollenkaan. Toisaalta ne alat, joille julkisuutta riittää, saattavat olla esillä hyvin kapeasti. Niiltä nostetaan esiin vain tietynlaisia tutkimuksia ja tuloksia, tai sitten esiin pääsee konkreettisesti vain yksi tutkija.

Moniäänisyys tekisi hyvää tieteelle julkisuudessa. Vaikka tietentekijä olisi kuinka ammattitaitoinen, hänellä on kuitenkin oma tapa katsoa tieteenalaansa, omat

kiinnostuksen kohteensa ja tutkimusaiheensa. Olisi esimerkiksi tervetullutta, että evoluutiopsykologiaa edustaisi julkisuudessa joku muukin kuin Markus J. Rantala.

Mitä useampi ihminen edustaisi tieteenalaa julkisuudessa, sitä kattavampi kuva siitä syntyisi yleisölle. Tämä on myös maamme pienuudesta johtuva ongelma: jotkut tieteenalat ja tutkimuskohteet todella ovat meillä vain yhden tietentekijän käsissä.

Olen hoitanut puolentoista vuoden ajan osa-aikaisesti työelämäprofessorin virkaa Turun yliopistossa. Virka on jaettu lääketieteellisen ja humanistisen tiedekunnan kesken, ja siksi törmään tutkimusaiheisiin varsin laajalla kirjolla. Eteeni tulee jatkuvasti valaistumisen hetkiä. Kuinka vähän olenkaan tiennyt esimerkiksi kieli- ja käännytieteistä! Miksei kukaan puhu julkisuudessa vaikkapa kielitypologiasta? Se on paljon mielenkiintoisempaa kuin jatkuvat valitukset suomen kielen "rappeutumisesta" ja englannin ylivallasta, jollaisina kielitiede nyt mediassa näyttäytyy.

Sytä median kapealle kuvalle tieteestä on tietysti paljon. On tieteenaloja, joilta kaivataan jatkuvasti selityksiä maailman tapahtumille. Poliitiikan tutkijat tai nyt vaikkapa ilmastotutkijat pääsevät usein ääneen. Kielitypologia taas ei toimittajien silmissä tarjoa sellaisia vastauksia, joille olisi tarvetta.

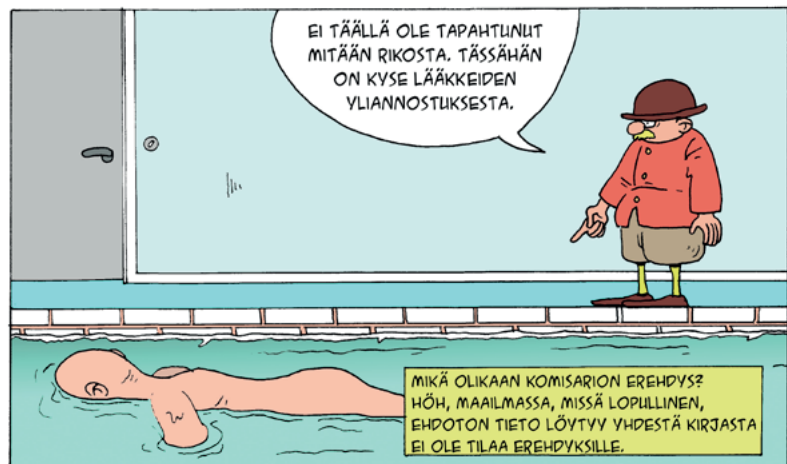
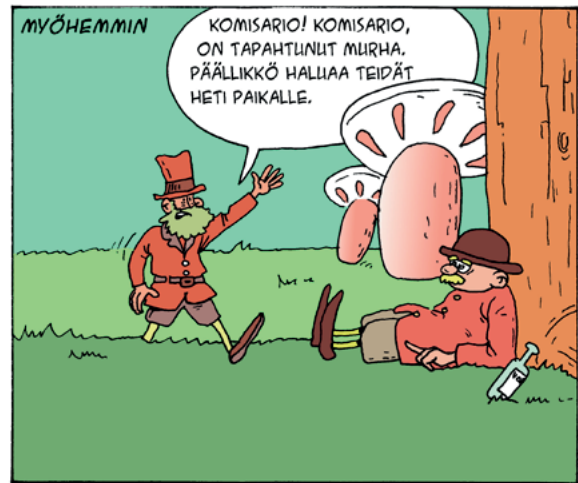
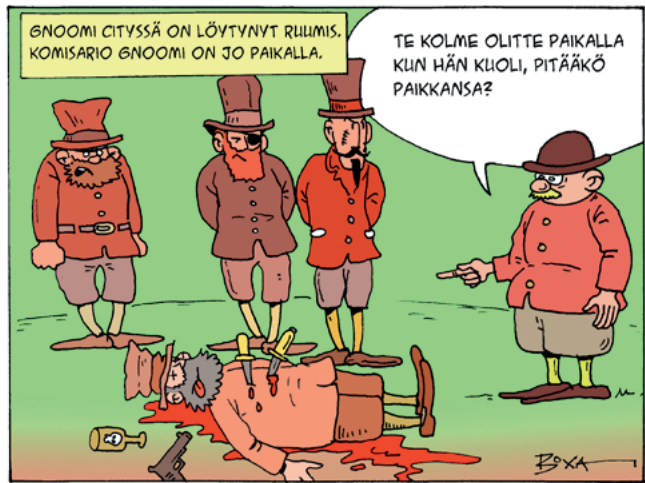
Jotkin tieteenalat taas ovat perinteisesti olleet paljon yleistajuistettuja ja niiltä ilmestyy jatkuvasti esimerkiksi tietokirjallisuutta. Suomessa ainakin tähtitiede on tällainen ala. Toisille aloille ei ehkä ole päässyt pesiytymään samanlaista populaarikirjoittamisen kulttuuria. Joskus on taas vain sattumaa, että pienelle tieteenalalle on eksynyt tekijäksi ihminen, joka mielellään kirjoittaa ja puhuu tekemisistään.

Tässä maailmanajassa tieteelle on näyttänyt riittävän kaikenlaisia kriitikoita ja heidän komppaajiaan. Kritiikki on monesti pelkkää olkiukkojen rakentelua, jota tieteen ohut julkisuuskuva helpottaa. Vaikkapa sukupuolentutkimusta on mukava maallikonkin lätkiä, kun sen alla tehtävien tutkimusten ja tutkimusmenetelmien kirjo ei ole koskaan oikeasti auennut silmien eteen.

KOMISARIO
GNOOMIN
EREHDYS

GNOOMILANDIAN **GF** FILMITEOLLISUUS

2020/1

ENSI KERRALLA KAIKKIEN PETOMAANINEN SUOSIKKI; KAASHA, KOMISARIO GNOOMI!

Häirintää ei tarvitse hyväksyä

Voiko häiritsevään palautteeseen varautua? Kyllä voi.

— RISTO K. JÄRVINEN —

TIETEENTEKIJÄT JA ERI ALOJEN ASIANTUNTIJAT saattavat usein sähköisissä viestimissä kohdata loan heittoa, solvaamista, valheellisia syytöksiä ja maalittamista. Häirintään puuttumiseen löytyy kuitenkin keinoja.

Tieteentekijöiden liiton puheenjohtata Maija S. Peltola kirjoitti tammikuussa liiton nettisivuilla, että tiede ja korkeatasoinen koulutus ovat antaneet meille pohjan kasvaa sivistysvaltioksi, jossa päätökset eivät perustu mielivaltaan tai heittoihin vaan tutkittuun tietoon.

”Tiede jää vain tieteenekijöiden väliseksi, mikäli tutkijat eivät voi kertoa tutkimustuloksistaan ja niihin perustuvista tiedepohjaista näkemyksistään ilman pelkoa.”

Peltola kertoo, että liitto on erittäin huolestunut tutkijoihin kohdistuvasta häirinnästä ja tutkimusrahoituksen perusteisiin kohdistuneista syytöksistä.

”Inhimillisestä näkökulmasta katsottuna kyseessä on vakava uhka työhyvinvoinnille. Työssäjaksaminen on

uhattuna julkisen loan heiton paineessa; epämääräiset ja myös valheelliset syytökset kalvavat.”

Peltola kirjoittaa, että mielipiteen ja tutkitun tiedon rinnastaminen toisiinsa on kuoppa, josta on noustava. Liitto ei hyväksy tutkijoiden häirintää, solvaamista tai muutakaan asiatonta kohtelua, missään muodossa.

”Tieteen ja tieteenekijöiden perusteeton mustamaalaus on hyökkäys meitä kaikkia vastaan. Olen järkyttynyt ja harmissani siitä, miten tieteen vähättely ja tutkijoiden mustamaalaaminen on otettu politiikan aseeksi. Tavoitteena on herättää pelkoa tutkijoissa ja kaventaa heidän vapauttaan ajatella ja tehdä työtään, puhua työstään julkisesti.”

Peltola sanoo, että tutkimuksen tuottama tieto ei ole mieluista kaikille. Tieteen ja tieteenekijöiden tehtävä ei kuitenkaan ole miellyttää ketään.

”Tieteellä ei ole muuta agendaa kuin tiedon lisääminen ja sen tarjoaminen yhteiskunnan ja ihmisten eduksi.”

JULKISUUS KUULUU ASIANTUNTIJATYÖHÖN

VIIME TOUKOKUUSSA PERUSTETTU ”Häiritsevä palaute” -sivusto tarjoaa perustietoa ja neuvoja epäasiallista palautetta tai vihapuhetta kohdanneelle asiantuntijalle ja hänen esimiehelleen sekä työyhteisölleen. Sivustolla on kolme osaa, jotka käsittelevät mediävälitteistä häiritsevää palautetta. Näkökulmat ovat asiantuntijan, hänen esimiehensä ja työyhteisönsä sekä yhteisön maineen. Sivustoa voi käyttää ennakointiin, ensiapuun ja koulutukseen.

Sivuston materiaali on tuotettu hankkeessa ”Miten kohdata häiritsevää palautetta työssä? Ratkaisut, toimitatavat ja vastuut”, jota on rahoittanut Työsuojelurahasto. Sivusto on toteutettu yhteistyössä ”Vastuullinen tiede” -hankkeen kanssa. Hanke on Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan ja Tutkimuseettisen neuvottelukunnan yhteinen, ja sen rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö.

Sivustolla muistutetaan, että julkisuus kuuluu asiantuntijatyöhön. Asiantuntijatyössä kehitetään uusia toimintatapoja, saavutetaan tutkimustuloksia ja esitellään ajatuksia, joita on tärkeää tuoda esille.

”Eri alojen ammattilaisten kuuluu tarjota asiantuntemustaan, ja he voivat tehdä sitä oman ammattialansa aihepiireistä sekä koulutuksensa että työkokemuksensa perusteella. On välttämätöntä, että asiantuntijat osallistuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun sen eri muodoissa ja kanavissa.”

Sivuston mukaan asiantuntija voi ja saa esiintyä sähköisen viestinnän kanavissa erilaisissa rooleissa, ja hänen pitäisi voida tehdä se pelotta. Asiantuntija voi esiintyä julkisuudessa korostetusti oman ammattikuntansa edustajana, esimerkiksi lääkärinä, tai nimenomaan työyhteisönsä jäsenenä, kuten koulun tai yrityksen työntekijänä.

”Häiritsevään palautteeseen voi varautua. Voit pohtia ja kehittää omaa media- ja somerooliiasi eri kanavilla. Voit vaikuttaa julkisuutesi määrään ja laatuun samalla huolehtien, ettet turhaan ja väärin perustein rajoita omaa sananvapauttasi. Tietenkin jokainen voi pohtia myös omia keskustelutaitojaan ja mieltä, kuinka voisi ennaltaehkäistä vihapuheen syntyä suomalaisessa yhteiskunnassa ja omassa lähipiirissään.”

Sivustolla myös kehoitetaan huomioimaan, että eri kanaville vakiintuu usein jokin keskustelukulttuuri ja sen mukana virallisuuden tai epävirallisuuden aste, joka on hyvä tuntea. Varautua voi myös siihen, että ei menettäisi malttiaan. Moni nettihäiritsijä pyrkii nimenomaan yllyttämään kohdettaan.

”Sanotaan, että mitä internetiin on kerran lähetetty, se sinne myös jää – myös sinun maltilliset ja viisaat kommenttisi, joilla vastaat mahdolliseen ikävään ja asiattomaan palautteeseen.”

HURJISTUNUT MIES YRITTI PAINOSTAA TOIMITTAJAA

YHDESSÄ ”Häiritsevä palaute” -sivuston tapauskertomuksessa tutkiva toimittaja kertoo häirintäsoitoista, joita alkoi saada, kun oli tekemässä reportaasia erään yrityksen tuotteiden ongelmista. Hurjistuneen miehen puhelut oli-

vat räyhääviä, vähän pelottaviakin. Hän yritti painostaa toimittajaa vaikenemaan. Soitot olivat päivittäisiä ja puhelut pitkiä. Mies myös lähetti toimittajalle sähköpostissa lukuisia viestejä, jotka olivat välillä aggressiivisia ja välillä marttyyrin vuodatuksia.

”Kerran hän houkutteli minua mukaansa luksusmatkalle, 'jolta ei mitään puuttuisi', jos lähtisin tutustumaan tuotteiden tuotanto-oloihin hänen kanssaan. Kieltäydyin tietenkin matkasta. Välillä hän kehui ampumataitoaan ja aseitaan samaan hengenvetoon, kun ilmaisi vastustavansa tutkimustulostemme julkaisemista. Hän myös syytti meitä terveysongelmistaan.”

Toimittaja oli puhelimesta tiukka, mutta asiallinen ja lopetti puhelut lyhyeen eri tekosyillä. Kun yrittäjän äänenpainot alkoivat koventua, toimittaja alkoi pelätä perheensä puolesta.

”Mietin yhteydenottoa poliisiin ja lähestymiskiellon hankkimista soittelija-uhkailijalle. Lopulta painostussoitot harvenivat, ja sitten niitä ei enää tullut. Tietojemme julkaisemista uhkailu ei estänyt.”

LÄHTEET:

TIETEENTEKIJOIDENLIITTO.FI

HÄIRITSEVÄPALAUTE.FI

Mitä tehdä?

Häiritsevän palautteen iskiessä sekä nopea toiminta että harkinta ovat tarpeen.

TALLENNA viestit heti. Sosiaalisen median viestit voivat kadota ja muuntua, siksi ne on otettava talteen heti. Myös sähköpostit, tekstiviestit tai muiden kanavien kautta saamasi viestit täytyy tallentaa, ei hävittää.

RUUTUKAAPPAUS on hyvä keino saada tietokoneen tai puhelimen ruudulla näkyvä vihaviesti talteen. Lisäksi häiritsijän mahdollinen someprofiili kannattaa kuvata esimerkiksi rikosilmoitusta varten.

OLETKO VAARASSA? Toimi heti. Jos uhkaus kohdistuu suoraan sinuun, ota heti yhteys hätäkeskukseen tai poliisiin. Oli uhkaus suora tai epäsuora, tallenna se. Epäsuorakin uhkaus voi täyttää rikoksen tunnusmerkit.

ILMOITA asiaton viesti verkkosivuston tai sosiaalisen median kanavan ylläpitäjälle ja pyydä poistamaan viesti. Voit myös estää käyttäjän, jonka jälkeen hän ei enää voi lähettää sinulle viestejä tai kirjoittaa sivuillesi.

HAE APUA. Älä jää yksin. Informoi esimiestäsi ja organisaatiotasi. Ei ole yksityisasiä, jos asiantuntija saa työhönsä liittyvää häiritsevää palautetta. Vihapuhe voi laajentua ja lähteä vyörymään, jolloin organisaation maine on vaarassa, ja nopea reagointi on ehdottoman tärkeää.

ÄLÄ MENETÄ MALTTIASI. Muista, että hyvä käytös ja asiallinen kielenkäyttö ovat aina oma etusi, vaikka keskustelun toisella osapuolella olisivat muita ihmisiä kunnioittavat keskustelutaidot hukassa. Älä lähde vastaamaan viesteihin ennen kuin olet arvioinut tilanteen.

LÄHDE: HÄIRITSEVÄPALAUTE.FI

Vihapuheesta selvittäään

— RISTO K. JÄRVINEN —

Härskein tempu Mikael Fogelholmille tehtiin Skeptis-luennon jälkimainingeissa.

HELSINGIN YLIOPISTON ravitsemustieteen professori Mikael Fogelholm kertoo puhelimesta Skeptikko-lehdelle, että ravitsemustieteilijöihin kohdistuva vihapuhe on viime aikoina laantunut huomattavasti ja muuttunut satunnaisemmaksi.

Vielä viisi vuotta sitten nettikeskusteluissa iskettiin vyön alle määrätietoisesti ja kunnolla. Keskustelijat olivat itseoppineita ravitsemusfanaatikkoja, eivät ravitsemustieteilijöitä. Yleensä heidän taustallaan ei ollut kaupallisia intressejä, niin kuin esimerkiksi ortopedi Antti Heikkilällä ja verisuonikirurgi Taija Sompilla, joiden tavoitteena on myydä kirjojaan, ja jotka osittain elävät vihapuheella.

- Heikkilä nimitti minua elintarviketeollisuuden Göbbelsiksi. Kovin rakentavaa keskustelua ei ole todeta, että Fogelholm ja kumppanit myrkyttävät lapsemme ravitsemussuosituksillaan ja että parasta mitä voisin tehdä, olisi erota professorin paikaltani.

Fogelholmin mukaan paljon pahempia, todella henkilökohtaisia viestejä saavat kuitenkin esimerkiksi maahanmuuton tutkijat. Kukaan ei ole tullut maalaamaan hänen oveensa natsitunnuksia tai puhkomaan auton renkaita.

MIKSI JOKU SORTUU HÄIRINTÄÄN?

RAVITSEMUSTIEDE HERÄTTÄÄ TUNTEITA, koska ihmisten on vaikea hahmottaa ruoan ja terveyden välisiä yhteyksiä. Kysymys on aina pitkän aikavälin asioista. Jos henkilö alkaa tänään syödä epäterveellisesti, ei hän kuole sydän- ja verisuonisairauksiin tai saa kakkostyyppin diabetesta viikossa. Puhutaan vuosista tai vuosikymmenistä.

Lisäksi todistusaineisto tieteessä kerääntyy isoista masoista tutkimuksista ja vieläpä niin, ettemme voi koskaan kertoa, mikä on jonkin yksittäisen ihmisen kohdalla seuraus, mitä tulee tapahtumaan, jos hän tekee niin tai näin. Tiede pystyy ainoastaan sanomaan, että toimimalla määrätyllä tavalla todennäköisyys johonkin asiaan pienenee tai suurenee.

- Joidenkin mielestä tällainen on naurettavaa, Fogelholm ihmettelee.

Vaikka henkilöllä olisi omakohtainen kokemus siitä, että kakkostyyppin diabeteksen tilanne parani, kun hän jätti hiilihydraatit pois, ei asiaa voi yleistää. Hän voi sanoa vain, että jätin hiilihydraatit pois ja terveyteni parani. Hän ei voi väittää, että terveyden paraneminen johtui hiilihydraattien poisjättämisestä, koska samaan aikaan saattoi tapahtua myös muita muutoksia, joita hän ei kenties huomannut. Ehkä pelkästään aika korjasi jotain.

- Kun tämän kertoo asian voimakkaasti kokeneelle henkilölle, se saattaa loukata häntä paljon. Tällöin henkilö voi sortua häirintään ja vihapuheeseen.

KRITIIKKIÄ MYÖS MUIDEN ALOJEN TUTKIJOILTA

FOGELHOLM KERTOO, että ravitsemustiede herättää kovaa kritiikkiä myös muiden alojen tutkijoissa, erityisesti ravitsemusepidemiologia ja sitä kautta myös ravitsemussuositukset. Jyrkimmillään ollaan jopa väitetty, että ravitsemustiede on kehittymätön tieteenala.

- En ymmärrä keskustelun juurta, koska epidemiologia on aina samanlaista riippumatta siitä, tutkimmeko ravitsemusta, liikuntaa, tupakointia – katsommeko sosiaaliryhmien eroja joissakin muissa asioissa. Kyseessä on väestötason tutkimus, johon sisältyy aina omat haasteensa. Ravitsemustiede ei ole yksin. Toki ruokavalio on poikkeuksellisen monimutkainen tutkimuskohde, mutta se ei ole ravitsemustieteen vika.

Ravitsemustutkijat joutuvat toimimaan tilanteessa, jossa yleistettävät johtopäätökset ovat epävarmoja. Jos odotetaan täydellistä todistusta lihansyönnin ja terveyden välisestä yhteydestä, sen syy-seuraussuhteista, annosvaste-suhteista ja mekanismeista, voi olla että menee kymmenen vuotta hukkaan niin, että ei ole voitu sanoa ihmisille, että lihansyöntiä kannattaa vähentää. Vaikka johtopäätökset ovat epävarmoja, niitä on pakko tehdä.

- Ravitsemustiedettä on helppo kritisoida, koska se tutkii asiaa, joka on meille todella läheinen. Esimerkiksi fysiikkaa on paljon vaikeampi kritisoida, koska harva ymmärtää siitä yhtään mitään.

HÄIRIKÖINTI VAIKUTTAA

HÄIRIKÖINTI JA VIHAPUHE on vaikuttanut Fogelholmiin niin, että hän on entistä tarkempi tarkastamaan antamansa haastattelut lehtiin. Lisäksi hän haluaa tietää, ketä muita samaan juttuun haastatellaan. Nykyään hän kieltäytyy ”falce balance” -asetelmasta, jossa häntä ja vaikkapa julkisuudesta tuttua kampaajaa haastateltaisiin ravitsemussuosituksista samaan juttuun.

- Annan haastatteluja yhtä usein kuin ennen, mutta juttujen kommentteja en mene lukemaan. Se ei tuo kuin pahaa mieltä.

Fogelholm luennoi Skepsikselle kotimaisista ravitsemussuosituksista Tieteiden talolla marraskuussa 2014. Luentotilaisuudesta kuvattiin video Skepsiksen YouTube-kanavalle. Karppaukseen ja muihin ravitsemusaiheisiin keskittyvällä Ravitsemus ja terveys -nimisellä kanavalla julkaistiin myöhemmin Skepsiksen videosta kaksi erillään leikattua yhteensä puolentoista minuutin pätkää, jotka kokonaisuudesta irrotettuina saivat näyttämään siltä kuin Fogelholm kritisoi nykyisiä ravitsemussuosituksia ja totesi, ettei tyydyttynyt rasva sittenkään ole pahasta.

Fogelholm toki kertoo videolla, että tyydyttyneen rasvan määrällä ei ole itsenäistä yhteyttä sydän- ja verisuonisairauksien riskille, vaikka 70-luvulla niin ajateltiin, mutta loppu hänen sanomastaan on leikattu pois. Alkuperäisellä videolla Fogelholm toteaa myös, että kun ruokavaliosta jotain vähennetään, jotain tulee yleensä tilalle. 70-luvulla ei ymmärretty, että jos tyydyttynyt rasva vähenee, merkitystä on sillä, mitä tulee tilalle.

Rasvalaatuinterventioissa, joissa vähennettiin tyydyttynyttä rasvaa ja tuotiin tilalle tyydyttämätöntä, ei Fogelholmin mukaan itse asiassa tutkittu tyydyttyneen rasvan itsenäistä vaikutusta, vaan rasvojen vaihtoa. Pikemminkin tulokset osoittivat, että oli hyvä, kun tyydyttyneen rasvan tilalle tuli jotain muuta, esimerkiksi tyydyttämätöntä rasvaa tai hiilihydraattia.

- Kysymys ei ole siitä, onko tyydyttynyt rasva hyvä tai huono. Kysymys on siitä, mitä sen tilalle tulee, jos se vähenee. Vaikka on osoitettu, että tyydyttyneellä rasvalla ei ole itsenäistä vaikutusta sydänsairauksiin ei se tarkoita, että tyydyttyneen rasvan käyttöä pitäisi lisätä. En ymmärrä tällaista logiikkaa lainkaan, Fogelholm sanoo alkuperäisellä videolla.

Poistetuissa kohdassa Fogelholm lisäksi sanoo nykyosuutuksista, että niissä todetaan selkeästi, että rasvojen ja hiilihydraattien kokonaissaanti tai niiden keskinäinen suhde ei sinänsä ole terveyden kannalta keskeinen asia. Oleellinen asia on, että tyydyttämätöntä rasvaa on riittävästi ja tyydyttynyttä rasvaa ei ole liikaa, vaan että se on tehnyt tilaa tyydyttyneelle rasvalle. Sokeria ei myöskään pidä olla liikaa, korkeintaan kymmenen prosenttia energiasta.

- Tämä videovedätys oli yksi härskimpiä juttuja, mikä kohdalleni on osunut. Sen tarkoitus oli puolustella eläinrasvojen syöntiä, saattaa minut huonoon valon ja kyseenalaistaa ravitsemustieteen tutkimus.

KOLLEGAA EI JÄTETÄ

MITEN REAGOIDA HÄIRINTÄÄN? Fogelholmin mukaan vertaistuki ja -apu on tärkeää. Jos joku alkaa inttää kollegan kanssa vaikkapa Twitterissä, ei kaveria saa jättää yksin. Muiden pitää puuttua asiaan. Jos kollegaa on haastateltu jossakin mediassa, voi jutun kommentteihin käydä kirjoittamassa vaikkapa nimimerkillä myös jonkin myönteisen viestin. Tärkeää on myös, että työyhteisöstä löytyy empatiaa, sympatiaa ja tukea. Yliopisto instituutiona ei Fogelholmin mukaan voi asialle ainakaan paljon.

- Olen sanonut toimittajille, että haastatelkaa välillä myös muita ravitsemusasiantuntijoita kuin minua ja Ursula Schwabia. Etsikää haastateltavia mahdollisimman laajasti ja monipuolisesti, jotta ihmiset huomavat, että tieteellisen näkemyksemme taustalla on laajempi konsensus – että ravitsemussuositukset eivät ole mitään Fogelholmin suosituksia. Hyvin toimittajat ovat tähän lähteneetkin.

Fogelholm muistuttaa, että vaikka joskus päinvastaiselta tuntuu, niin tiedebarometrinkin mukaan suurin osa suomalaisista luottaa tieteeseen. Pienet asiat saattavat näyttää suurilta, koska nykyään vähemmistöryhmät saavat entistä enemmän tilaa omalle äänelleen sähköisten viestimien kautta. Mediaa seuraamalla voi tuntua siltä, että puolet suomalaisista noudattaa vegaaniruokavaliota, vaikka vegaaneja on yhä vain noin yksi prosentti väestöstä. Vastaavasti suurin osa suomalaisista ei millään tavalla vastusta tiedettä tai arvostelee sitä kritiikittömästi. Vain tieteen vastustajat pitävät kovaa ääntä.

- Vihapuheesta kyllä selvittää. 🌐

Valehtelua, valehtelua!

Ihmiset valehtelevat – mutta yllättävän usein vai yllättävän harvoin? Harkittu valehtelu esimerkiksi taloudellinen hyöty mielessä on ymmärrettävää, mutta mikä saa sortumaan typerään valheeseen, josta jää heti nolosti kiinni?

ME KAIKKI VALEHELEMME JOSKUS. Tilasin kymmenen vuotta sitten pihvin birminghamilaisessa pubissa. Tekele oli järkyttävän sitkeä ja jos olisin ollut Suomessa, olisin pyytänyt uuden tai vaatinut rahojani tai vähintään osaa niistä takaisin. Vieraassa maassa ja kulttuurissa kinaaminen tai edes pelko siitä, että joutuisin väkäämään ei houkuttanut, joten vastasin asiaa (pariinkin otteeseen) kyselleelle tarjoilijalle, että pihvi on hyvä. Eli suomeksi sanottuna valehtelin päin naamaa. Syy oli sosiaalinen – niin kuin valehdellessa tavallisesti onkin. Harva haluaa kuulla kritiikkiä kotinsa sisustuksesta tai uudesta paidastaan, joten mielipiteet – jos Suomessa selaista edes kysytään – lausutaan usein keuhujen muodossa.

Tällainen hyvänpäivänvalehtelu on sikäli turvallista, että valheesta ei jää kiinni muuten kuin haukkumalla sisustusta tai pihviä toisaalla. Monessa muussa valheessa, etenkin taloudellisissa mielessä tehdyissä usein rikoksen tunnusmerkit täyttävissä tapauksissa, kiinnijäämisen riski on olemassa, mutta se otetaan harkitusti.

Ensin mainittu valehtelu on sosiaalisesti hyväksyttävää, jälkimmäinen taas enemmistön mielestä tuomittavaa. Tunnistan kuitenkin kolmannen valehtelun lajin: räikeä valhe, josta jää nopeasti ja itsestäänselvästi kiinni ja josta on kertojalleen lähinnä haittaa.

Viime aikojen kuuluisin esimerkki tällaisesta valheesta – ja valehtelusta ylipäätään – lienee Helsingin kaupunginvaltuutettu ja taksinkuljettaja Abdirahim ”Husu” Hussein, joka kertoi Twitterissä pysäyttäneensä auton moottoritiellä asiakkaan rasistisen käytöksen takia ja pyytäneensä matkustajan poistumaan kyydistä. Twiitti sai niin paljon huomiota, että taksiryitys ryhtyi selvittämään tapaus-ta. Todellisuudessa matkustajaa ei oltu jätetty pois kyydistä. SDP:n valtuustoryhmä piti valehtelua niin vakavana asiana, että Hussein erotettiin ryhmästä määrääjäksi.

Äkkiä ajatellen tapauksessa ei ole järkeä: kiinnijääminen on itsestäänselvää. Tapauksen toinen osapuoli voi kertoa tarinansa. Myös ison taksifirman auton lokitiedoista ja maksetuista käy ilmi, mitä on todellisuudessa tapahtunut.

Valheen motiivi saattoi olla itsekäs (somenäkyvyyttä ja lisää äänestäjiä) tai sinänsä hyvä (rasismin vastustaminen) tai sekä että. Valehtelu ”hyvät mielessä” kääntyy nopeasti itseään vastaan, kun valheesta jää kiinni. Muistan ala-asteella, kun koulussa oli täitartuntoja ja opettaja – todennäköisenä tarkoituksenaan estää koulukiusaamista – väitti, että tai viihtyy vain puhtaassa päässä. Talvi- ja jatkosotaan osallistunut isäni totesi kokemusasiantuntijana väitteen olevan ”täyttä paskaa”.

PUUTTEELLISET TAUSTATIEDOT VAI MOPO KÄSISTÄ?

VALHEESTA VOI JÄÄDÄ KIINNI myös siksi, että kotiläksyt on tehty puutteellisesti. Ammattihujari tuntee tutkijoiden niksit, mutta onneaan kokeileva tavis jää usein kiinni juuri siksi, että vastapuolella on ammattilainen.

Tämä pätee etenkin taloudellisiin huijauksiin, joissa ”hyvä idea” on voinut tulla ja on tullut mieleen muillekin, joten sitä osataan valvoa. Esimerkiksi itsellekin mieleen tullut (mutta tekemättä jäänyt) temppu vähentää sekä matkakulut verotuksessa että laskuttaa ne työnantajalta, on verotarkastuksessa tarkastettavia perusjuttuja. Röyhkeämpiäkin temppuja yritetään, esimerkiksi hihasta vedettyjen kilometrikorvausten nostamista.

Temppujen yrittäjä voi luonnollisesti tietää, että mahdollisessa verotarkastuksessa nämä selvitetään ensimmäiseksi, mutta luottaa siihen, että tarkastus ei osu kohdalle. Tämä on sinänsä rationaalinen oletus, koska kummastakaan tekosesta – tuplavähennys tai tekaistut ajokilometrit – ei lähde automaattisesti pilli soimaan Verohallinnon valvontarutiineissa. Välillä taas nälkä kasvaa syödessä, ja se johtaa kiinnijäämiseen. Esimerkiksi kirjailija Kirsti Manninen tuomittiin törkeästä veropetoksesta hänen laskutettuaan toistuvasti 5622 kilometrin matkalaskuja hihasta ravistetuista lapinmatkoistaan omasta osakeyhtiöstään.¹ Moiset määrät herättävät kyllä verottajan hälytyskellot. Kilometrikorvausten määriä, yritysten voittoprosentteja ja muitakin lukemia verrataan toimialan keskiarvoihin tilastollisin menetelmin.

Eräs hälytyskello yllättää monen wannabe-talousrikollisen housut kintuissa: Benfordin lakiin perustuva lukujen tilastollinen analyysi. Jos veroilmoituksensa ravistelee lukuja puhtaasti hihastaan tai tietokoneen satunnaislukugeneraattorilla, numeroiden jakauma on erilainen kuin oikeassa talousprosessissa syntyvien. Suurissa taloudellisten prosessien perusteella syntyvissä numeromassoissa luvut alkavat useimmiten ykkösellä, toiseksi useimmiten kakkosella ja niin edelleen. Tämä tuntuu arkijärjen vastaiselta, mutta sille on looginen selitys, jota teollisuusmatematiikan professori Samuli Siltanen avaa käytännönläheisesti blogikirjoituksessaan.²

Huonoihin taustatietoihin tutkimusmenetelmistä tyssä myös monen vakuutuspetoksen yrittäjän taival. Hilpeään sävyyn kirjoitetussa teoksessaan ”Kävikö käry?” (Bazar, 2017) vakuutusetsivä Christian Rönbacka kertoo kokemuksistaan uransa varrella. Kirja sisältää lyhyitä tarinoita alkaen

"Husu" Hussein narahti valehtelusta – Taksi Helsinki harkitsee jatkotoimia: "Kyllä tästä sen verran negatiivista julkisuutta on tullut"

Kirjailija Kirsti Manniselle puoli vuotta ehdollista törkeästä veropetoksesta ja kirjanpitorikoksesta

Husu Hussein · 3. marrask. 2019
Eilen taksikydyissäni ollut haukkui pystyyn ja kehotti minua palamaan kotiin Somaliaan puolustamaan isänmaani. Pysäytin auton moottori tiellä ja pyysin tämän poistumaan kyydistä. Hän oli ihmeissään, ettei minulle kelvannut hänen rahoja. Sanoin, etten ota rasisteilta rahaa! 🙌👍

Ylen selvitys paljastaa: Laura Huhtasaaren gradussa rajusti luultua enemmän plagioitua tekstiä – professori: "Plagiointia ei voi mitenkään kiistää"

Jari Vilénin gradusta jatkoselvitys

myötäpäällisistä talousahdingon edessä tehdyistä yritelmistä aina petosyrityksiin, joissa on oikein nähty vaivaa.

Esimerkiksi moni nykyaikainen auto tallentaa kolarihetken tietoja samanhenkisesti kuin lentokoneen musta laatikko, ja tiedot saa luettua autosta sopivalla työkalulla (kuten Bosch CDR). Jos autolla on "ajettu kolari" neljänkympin vauhdissa ja mustan laatikon mukaan moottori ei ole ollut törmäyshetkellä käynnissä, petossyyte napsahtaa. (s. 55)

Joskus kohtaloksi koituu vakuutusetsivän perusteellisuus. Eräässä tapauksessa "hirvikolarin ajaneen" sankarin auton keulasta löytyneet "hirvenkarvat" paljastuivat porontaljasta leikatuiksi. (s. 93)

Kotiläksyt siis kannattaisi tehdä ennen pikkunäppärää vilppiyritystä. Erityisen typerää riskinotto on, jos sattuu olemaan julkisuuden henkilö tai sopivassa valta-asemassa oleva. Siinä missä tavallisen ihmisen petostuomio päättyy nimettömäksi pikku-uutiseksi, julkkis riepotellaan mediasa armotta. Näin voi tapahtua myös, jos julkisuuden henkilöksi nousee (?) vuosia tapahtuneen jälkeen. Aina voi löytyä naapuri tai opiskelutoveri, joka ilmiantaa tapauksen medialle. Ja mitä enemmän mediajulkisuutta saa, sitä suuremmaksi todennäköisyys tongitukseksi joutumisesta nousee.

HUONOA TUURIA

VÄLILLÄ KIINNIJÄÄMISEEN RIITTÄÄ (vilpintekijän) huono tuuri. Esimerkiksi aikana, jolloin opinnäytetöistä palautettiin kaksi kansitettua kappaletta oppilaitokselle, plagioinnista jäi kiinni käytännössä vain, jos ohjaava professori sattui tunnistamaan tekstin muualta kopsatuksi. Näin voi käydä vaikkapa, jos plagioi tunnetusta tai profan lukulistalle syystä tai toisesta osuneesta teoksesta.

Perussuomalaisten kansanedustaja Laura Huhtasaaren kiinnijääminen oli erikoinen yhdistelmä sekä huonoa tuuria että "nälkä kasvaa syödessä" -efektiä. Liberaalipuolueen Tuomas Tiainen ryhtyi ylipäättään synnyttämään Huhtasaaren

gradua vain, koska Huhtasaari oli narahtanut copy-paste-harrastuksestaan blogitekstejä plagioidessaan ja mieleen hiipi epäily, josko moraalilla joutanut myös gradua tehdesä. Ja olihan se. Tiainen löysi muutaman plagioidun kohdan.

Erite osui kunnolla tuulettimeen vasta, kun plagiointi paljastui näitä muutamaa kohtaa huomattavasti laajemmaksi. Tämä johtui onnekaasta sattumasta: Ylen toimittaja oli löytänyt vuonna 2013 julkaistun gradun, jossa oli sama kappale kuin Huhtasaaren gradussa. Toisin kuin Huhtasaaren gradussa, tässä vuoden 2013 gradussa oli kappaleen osalta viittaus Tiina Simpasen graduun vuodelta 2001. Toimittaja kaivoi Simpasen gradun kirjastosta ja havaitsi lopullisen plagioinnin laajuuden.

Huhtasaaren lisäksi gradunsa plagioinnista narahti aikanaan myös kokoomuspoliitikko Jari Vilén, jonka gradun tekstiosuudesta noin puolet oli plagioitu.³

EROJA SUHTAUTUMISESSA – VAI MONIMUTKAISUUDESSA?

HUSSEININ JA HUHTASAAREN TAPAUKSISSA oli merkittävä ero tapauksiin suhtautumisessa: Hussein erotettiin valtuustoryhmästä, Huhtasaarta lähinnä puolusteltiin aina puoluelehteä myöten: alun perin Suomen Uutiset väitti plagiointikohua uutisankaksi⁴ ja myöhemmin epäili "Ylen vedättäneen professoreita".⁵ Älyllisesti laiska selitys olisi leimata Huhtasaaren kannattajat "vaihtoehtoisten totuuksien" kannattajiksi ja demarit suoraselkäisiksi, mutta vertaillaessa on huomattava myös se, että gradun plagiointitapaus on monine käänteineen huomattavasti monimutkaisempi kuin asiakkaan mahdollinen jättäminen pois taksin kyydistä. Jälkimmäisen tapauksen tapahtumainkulun ymmärtää lapsikin (matkustaja joko jätettiin pois tai ei jätetty), gradujen vertailu rinnakkain vie aikaa ja vaivaa, vaikka molemmat gradut kyllä löytyvät pienellä vaivannäöllä internetin syövereistä.

Summa summarum: Huhtasaarella oli täysi syy olettaa, että plagioinnista ei jää kiinni, eikä hän olisi taatusti jäänyt kääntä, ellei hänestä olisi tullut poliitikkoa, jonka tekemisiä seurataan tarkasti ja ellei hän olisi jatkanut copy-pasteilua.

Mielenkiintoinen tutkimusaihe olisi selvittää, kuinka yleistä opinnäytetöiden plagiointi on ollut aikana ennen automaattisia plagiaatintunnistussovelluksia. Tämä edellyttäisi riittävän suuren otoksen syöttämistä plagiaatintunnistussovellukseen, ja on käytännössä käsityötä, kun paperiset gradut pitäisi skannata ja ajaa tekstintunnistuksen läpi.

Kirjoitin taannoin blogiini oman opettajanurani varrella kohtaamistani vilppitapauksista.⁶ Yhteenvetona voidaan sanoa, että plagiointia opinnäytetöitä ei ole tullut vastaan, mutta kaikenlaista pikkuvedätystä (josta suosituin on kurssiarvosteluun vaikuttavien tehtävien kopiointi kaverilta) kylläkin.

Tämä pienen vilpin yleisyys on itse asiassa linjassa valehtelusta ja rehellisyydestä tehdyn tutkimuksen kanssa. Psykologian emeritusprofessori Markku Ojanen on perehtynyt valehtelun psykologiaan kirjassaan ”Vaihtoehtoisia faktoja? Miksi valehtelemme” (2017). Ojanen kertoo kokeesta, jossa tutkija sääti yliopiston makeisautomaatin niin, että kun automaattiin laittoi rahan, automaatti palautti sen ja antoi suklaapatukan. Vaikka automaatista olisi saanut ”loputtomasti” ilmaisia suklaapatukoita, ihmiset tyytyivät yleensä kolmeen ilmaiseen patukkaan. (s. 169) Enempää ei kehuttu ottaa. Noin puolet kutsui lisäksi kaverinsa paikalle – jotka huijasivat hekin ottaen keskimäärin kolme patukkaa.

OLOSUHTEET VAIKUTTAVAT

OJASEN KIRJA on kattavin löytämäni valehtelua ja siitä tehtyä tutkimusta koskeva suomenkielinen tietokirja. Kuten psykologisissa tutkimuksissa usein, tulokset eivät ole toistettavissa kuten fysiikassa, mutta jotain suuntaviivoja voidaan piirtää. Esimerkiksi olosuhteet vaikuttavat vilpillisyyteen huomattavasti enemmän kuin persoona.

Moni on epärehellinen ikään kuin kostaakseen, jos häntä kohdellaan huonosti. Eräässä tutkimuksessa (s. 168) kahvilan asiakkaita pyydettiin osallistumaan yksinkertaiseen lomaketutkimukseen, josta maksettiin viiden dollarin palkkio. Koehenkilöiden rehellisyyttä testattiin maksamalla ”vahingossa” heille liian suuri palkkio lomakkeen täyttämistä. Osaa koehenkilöistä häirittiin soittamalla lomakkeen antajalle lyhyt puhelu. Tällä kiusallisella keskeytyksellä häirityistä koehenkilöistä vai 12 % palautti ylimääräiset rahat, kun kontrolliryhmässä osuus oli 45 %. Jos taas soittoa pyydettiin anteeksi, tulos oli sama kuin kontrolliryhmässä.

Tutkimuksissa on myös havaittu, että ylimääräinen stressi lisää valehtelun määrää, kuten myös ryhmässä työskentely tai valaistuksen vähentäminen. Vilpintekoa taas vähentää, jos joutuu katsomaan itseään peilistä. Tähän ilmiöön perustuvat myös nopeusnäytöt taajama-alueilla: vaikka näyttö ei kirjoita sakkoo, oman ylinopeuden näkeminen laskee nopeuksia.

Persoonaan liittyvistä piirteistä valehtelun yleisyyttä lisäävät sosiaalinen taitavuus ja toisten huomion etsimisen tärkeys. Ojanen ei tätä totea, mutta tämä sopii kuin nyrkki

silmiin sosiaalisessa mediassa leviävien valheiden suosioon.

Toisessa tutkimuksessa osallistujia pyydettiin pitämään kirjaa valheistaan. Tutkimukseen osallistuneet opiskelijat valehtelivat kirjanpitonsa mukaan keskimäärin kaksi kertaa ja kaupunkilaiset kerran päivässä. Yleensä valheita ei suunniteltu etukäteen, vaan ne olivat hyvin spontaaneja ja nousivat tilanteen tarpeista. Valheita perusteltiin tarpeella puolustaa itseään tai valheen kohde ikäviltä tosiasioilta. (s. 161)

Mielenkiintoinen oli identiteetin vaikutus valehteluun: ne koehenkilöt, joille kerrottiin tutkimuksessa selvitetävän valehtelijoiden määrää, eivät valehdelleet, mutta ne, joille kerrottiin selvitetävän valehtelun määrää, valehtelivat paljon. (s. 145) Vastaavia tuloksia on saatu äänestämiskäyttäytymisessä: jos henkilöltä kysytään onko hän äänestäjä, hän äänestää todennäköisemmin kuin henkilö, jolta kysytään aikooko hän äänestää.

Tuloksista mikään ei ole varsinaisesti yllättävä tai arkipärjien vastainen.

MUUTA VALEHTELUKIRJALLISUUTTA

OJASEN KIRJA KÄSITTELEE VALEHTELUA ILMIÖNÄ.

Motiivien ja ilmiön tunteminen on hyödyllistä sekin, mutta käytännön skeptismiä ja oman ajattelun kehittämistä hyödyttäneen enemmän valheiden tunnistamistaidot. Toisaiseksi paras lukemani tätä teemaa käsittelevä teos on Daniel Levitinin ”Valheiden käsikirja” (suom. Kimmo Pietiläinen, 2017). Teos käsittelee yleisiä tahallisia ja tahattomia vedätyskeinoja niin tieteessä kuin mainonnassakin vertailuryhmän puuttumisesta ja rusinoiden poiminnasta aina todennäköisyyksillä ja tilastoilla vedättämiseen.

Kiireisemmille lukijoille voi suositella Johanna Vehkoon ”Valheenpaljastajan käsikirjaa”, jonka lukaisee läpi reilussa tunnissa. Kirjan sisällöstä suuri osa on monelle oman elämänsä skeptikolle itsestäänselvyksiä, mutta mukana on paljon hyviä oivalluksia muun muassa oman ajattelun vinoumien tunnistamisesta – ja viittauksia samoihin tutkimuksiin joita käsittelee Skeptikon numerossa 3/2019 julkistussa artikkelissa ”Paskapuhetta, disinformaatiota ja älykkäidenn hurahtelua”. Vehkoo muistuttaa, että (s. 105) sosiaalisilla suhteilla ja ryhmäpaineella on suuri vaikutus ihmisen valintoihin.

Esimerkiksi joissain Yhdysvaltojen konservatiivipiireissä on suosittu ns. birther-myytti, jonka mukaan Barack Obama ei olisi syntynyt Yhdysvalloissa. Tämän huhun levittäminen ja siihen uskomisen vahvistivat ryhmään kuulumista, mikä on monille erittäin tärkeä osa identiteettiä.⁷

Jos jo mainittu Rönbackan vakuutusetsiväteos viihdyttää, viihdearvoltaan kunnolliseksi osoittautuneen myös Ari Turusen ”Tosi on! – Valheen, vääristelyn ja vilpin historiaa” (2012). Psykologian tutkimusten sijaan Turunen keskittyy historiallisiin esimerkkeihin, ja niitähän riittää. On myös virkistävää lukea kirjaa, joka on julkaistu ennen 2010-luvun jälkipuolen suoranaista valehteluteemaisen kirjojen buumia, joita lukiessa Putinia, MV-lehteä ja etenkin Trumpia pursuaa korvista ulos.

Sekä Turusen että Ojaseen kirjoissa valaistaan runsain esimerkein ihmisten runsaita selviytymisstrategioita val-

Eikä tässä vielä kaikki!

IKÄÄN KUIN tahallisessa valehtelussa ei olisi tarpeeksi, ihmisen myös muistaa väärin. Olen jäänyt tästä kiinni itselleni aivan liian usein, ja siksi pyrin tarkistamaan kaikki tiedot kirjallisista lähteistä aina, kun se on mahdollista.

Esimerkiksi tätä artikkelia kirjoittaessani muistelin, että joku ruotsalainen poliitikko jäi aikanaan kiinni verovilpistä saatuaan kuningasajatuksen laskuttaa työmatkojen kulut sekä työnantajaltaan että vähentää ne verotuksessa. Sallittuahan on tehdä näistä jompi kumpi, muttei molempia. Käytin kymmenen minuuttia Wikipedian tonkimiseen. Se ei ollut Mona Sahlin (joka tosin kärehti muista talousvilpeistä peräti kahdella vuosikymmenellä) eikä Margot Wallström (joka päätyi esitutkintaan, muttei oikeuteen asti saatuaan jonon ohi halvan vuokra-asunnon ammattiliitolta). Pari minuuttia luovaa googlailua, yön yli nukkuminen ja taas luovaa googlailua ja löytyihän se: Gudrun Schyman.

Muistin myös, että gradun plagioinnista oli narahantanut Huhtasaaren lisäksi Ville Itälä. Muistin väärin, se oli Jari Vilén. Sattuu tätä paremmissakin piireissä: vuonna 2009 Ylen toimittaja sotki keskenään urjalalaisen uusnatsin ja Jussi Halla-ahon.⁸ Virhe toki oikaistiin, mutta Googlen käyttö ennen uutisointia olisi tässäkin kannattanut. Se pelastaa muiltakin mokilta: esimerkiksi syksyllä 2009 Ylen A-Talkissa esiintyi luontaishoitojen onnellisena käyttäjänä ihminen, jonka elanto tuli näiden humpuukituotteiden kaupittelusta. Vuonna 2015 Ylellä pääsi ääneen ”säteilyasiantuntija” aaveenmetsästäjäantenneineen levittämään omalaatuisia uskomuksia matkapuhelinten terveysvaikutuksista. Kummaltakin tapaukselta olisi vältetty, jos haastateltavan nimi olisi muistettu googlata.

heesta kiinni jäätessä: kieltäminen, selittely, muiden syytely ja vähättely. Harva myöntää suoraselkäisesti valehdelleensa. Rattijuoppo on juonut vain yhden lasillisen ruuan kanssa, dopingia käyttänyt urheilija ei tiennyt, mitä huulirasvaan on sekoitettu tai luotti liikaa lääkäriin. Huhtasaaren gradu oli ”parikymppisen tytön tekele”, joten mitäpä sitä kaivelemaan.

Erityisesti valeuutisiin ja niiden leviämiseen keskitytään teoksissa ”Valheen jäljillä” (Haasio, Ojaranta, Mattila 2018), ”Uutisissa valheita, valheista uutisia” (Pietilä 2018) sekä syvälle valeuutis- ja paskapuheilmiöön porautuva ”Totuuden jälkeen” (Vihma, Hartikainen, Ikäheimo, Seuri 2018). Internetin piti yhdistää ihmisiä ja edistää demokratiaa, mutta saimmekin valeuutiset ja polarisaation. Nopean ja saavutettavan tietoliikenneverkon nettovaikutukset ovat lähes kiistämättä positiivisia, mutta myös väärä tieto leviää nopeasti. Mitenkään uudesta ilmiöstä ei kuitenkaan ole kysymys, kun muistellaan uutisointia Neuvostoliiton varjossa, sotapropagandaa tai vaikkapa 1990-luvun alun ufodokumentteja ja saatananpalvontapaniikkia. Höpö vain leviää

entistä nopeammin, sitä voi levittää kuka tahansa ja ennen kaikkea höpönlevittäjät löytävät toisensa.

ENTÄ ALKUPERÄINEN KYSYMYS?

ALKUPERÄINEN KYSYMYS SIITÄ, mikä saa ihmisen valehtelevaan myös tapauksessa, jossa jää ”ilmiselvästi” kiinni, ei yksiselitteisesti ratkennut näitä kirjoja luki-oppimalla, vaikka paljon kaikkea muuta valehtelusta oppikin. Arkivalehtelu tehdään yleensä spontaanisti, sen kummempia suunnittelemta.

Piirroshahmo Homer Simpsonin mukaan valehteluun tarvitaan aina kaksi ihmistä: toinen valehtelee ja toinen kuuntelee. Epätotuuksia on laidasta laitaan aina arjen hätävalheista systemaattisiin uskomusjärjitelmiin, joissa uskotaan yliluonnollisiin totuuksiin. Juuri yliluonnollisiin ilmiöihin uskomisen tutkimukseen erikoistunut dosentti Marjaana Lindeman on kirjoittanut aiheesta erinomaisen artikkelin Skepsiksen julkaisemaan kirjaan ”Voiko se olla totta?” (toim. Tiina Raevaara, Ursa, 2017). Yliluonnolliseen uskomista ei selitä ihmisen tarpeet eikä älykkyyden puute, vaan puutteet ajattelumalleissa.

Tietäisikö Lindeman vastauksen myös valehtelun taustalla olevaan ajattelumalliin? Kysyn suoraan. Lindeman korostaa, että hän ei ole tahallisen valehtelemisen erityisasiantuntija, ja tutkimukset, jotka sivuavat aihetta, käsittelevät hyvin kapea-alaisia juttuja. Koska arkivalehtelu on usein spontaania, valheelle ei tehdä kunnollista riskianalyysyä, mikä johtaa enemmän tai myöhemmin noloihin kiinnijäämisiin. ”Jälkikäteen on aina helppo tajuta, ettei olisi kannattanut valehdella, ja varsinkin jos joku toinen siihen sortuu. Emotionaalisessa tilanteessa puolustautuminen on varmaan se ensimmäinen asia mihin ihminen pyrkii, järki tulee vasta sen jälkeen”, Lindeman pohtii.

Viiitteet

- 1 HS 21.3.2017: Kirjailija Kirsti Manniselle puoli vuotta ehdollista törkeästä veropetoksesta ja kirjanpitorikoksesta. hs.fi/kulttuuri/art-2000005135690.html
- 2 Yle Tiedeblogi 12.08.2017: Talousrikollinen, muista potenssiinkorotus yle.fi/aihe/artikkeli/2017/08/12/talousrikollinen-muista-potenssiinkorotus
- 3 Oulun yliopiston selvitys Jari Vilénin pro gradu -työstä 2.1.2002 oulu.fi/dokumentit/Vilen-selvitys.pdf
- 4 Suomen Uutiset 16.1.2018: Huhtasaaren gradun plagiointisytyksistä suomenuutiset.fi/huhtasaaren-gradun-plagiointisytytos-ankka/
- 5 Suomen Uutiset 13.5.2018: Yle kieltäytyy täsmentämisestä, miten plagiointiprosenttiin on päästy – Yle-pomon selitys: ”Toimittaja on ne laskenut” suomenuutiset.fi/yle-kieltaytyy-tasmentamasta-plagiointiprosenttiin-paasty-yle-pomon-selitys-toimittaja-laskenut/
- 6 Linja-aho: 13.5.2018: ”Kaikkihan nyt plagioivat” – kokemuksia opiskelu- ja opetusuran varrelta [vesa.fi/2018/05/13/kaikkihan-nyt-plagioivat-kokemuksia-opiskelu-ja-opetusuran-varrelta/](https://www.vesa.fi/2018/05/13/kaikkihan-nyt-plagioivat-kokemuksia-opiskelu-ja-opetusuran-varrelta/)
- 7 Jardina, Traugott: The Genesis of the Birther Rumor: Partisanship, Racial Attitudes, and Political Knowledge. *The Journal of Race, Ethnicity, and Politics* 2019.
- 8 halla-aho.com/scripta/urjalasta_paivaa.html

Artikkelin kirjoittaja Vesa Linja-aho työskentelee sähköalan lehtorina Metropolia Ammattikorkeakoulussa.

Antti Heikkilä sai Valviralta kirjallisen varoituksen

”Heikkilä on mm. antanut leukemiapotilaalle tietoa kookosöljyn kyvystä tuhota viruksia, sieniä ja bakteereita.”

SOSIAALI- JA TERVEYSALAN lupa- ja valvontavirasto Valvira antoi 3. helmikuuta päätöksen kirurgian sekä ortopedian ja traumatologian erikoislääkäri Antti Heikkilän ammatinharjoittamisesta. Asia tuli vireille Suomen Lääkäriliiton toiminnanjohtaja Kati Myllymäeltä saadun sähköpostin perusteella, johon oli liitetty toisen henkilön laatima kirjoitus. Sen mukaan Heikkilä markkinoi palvelujaan internetsivuilla (anttiheikkila.com/terveysklubi), joissa väitetään mm. että insuliiniresistenssi on kaikkien sairauksien äiti.

Heikkilän nettisivut kertovat, että mm. rasvamaksan, sydäntautien, autoimmuunisairauksien, Alzheimerin taudin, syövän, syömishäiriöiden, suolistovaivojen ja masennuksen takana on liiasta hiilihydraatista, tärkkelyksestä ja kasviöljyjen linolihaposta johtuva, salakavalasti usein jo lapsuudessa ja nuoruudessa alkava insuliiniresistenssi, jonka ainoa hoitomuoto on elämäntapamuutos erittäin vähähiilihydraattisella ketodieetillä. Heikkilän Terveysklubissa keskitytään em. sairauksien hoitoon sekä terveyden ylläpitämiseen ja ikääntymismuutosten estämiseen.

LUVASSA LÄÄKKEETÖN ELÄMÄ?

HEIKKILÄN TERVEYSKLUBIN etusivulla on linkki ”Antin blogiin”, jonka 17.6.2019 päivätty kirjoitus koskee ketodieettiä. Heikkilän mukaan ketodieetissä vähennetään ravinnon hiilihydraatteja niin, että elimistössä syntyy ketoaineita. Tämä ”helppo ja turvallinen dieetti” sopii periaatteessa kaikille ja erityisesti niille, joilla on taipumusta insuliinin aineenvaihduntahäiriöön, insuliiniresistenssiin.

Ketodieetillä pyritään muuttamaan elimistön aineenvaihduntaprosesseja siten, että elimistö käyttää rasvaa perusenergianlähteenä sokerin sijaan. Heikkilän mukaan ketodieetillä tyyppin 2 diabeetikon verensokerit laskevat ja tasapainottuvat, lääkkeiden tarve vähenee ja valtaosa pääsee lääkkeitään. ”Potilaat elävät dieetillä täysin ter-

vettä, lääkkeitöntä elämää ilman diabeteksen aiheuttamia komplikaatioita.”

Kirjoituksen mukaan valtaosa ketodieetin aloittaneista on pärjännyt itsenäisesti ilman valkotakkien tukea. ”Suosittelemme kuitenkin niitä, joilla on sairauksia ja lääkityksiä, keskustelemaan asiasta lääkärin kanssa. Toinen vaihtoehto on liittyä Terveysklubiini, missä asioita on helppo hoitaa ja pohtia.”

Henkilön tilatessa Terveysklubin vuosijäsenyyden (294/194 euroa) tulee hänen hyväksyttäväkseen käyttöehdot, joiden mukaan palveluntarjoaja Dojo Oy, Antti Heikkilä ja palvelun käyttäjät tuottavat palvelun sisällön. Dojo Oy tai Antti Heikkilä eivät kuitenkaan millään osin vastaa palvelun tai sen osien tai palvelun kautta saavutettavien muiden palveluiden sisällön oikeellisuudesta, luotettavuudesta, toimintavarmuudesta tai muista ominaisuuksista.

HEIKKILÄ ON ERI MIELTÄ

HEIKKILÄN VALVIRALLE ANTAMASSA selvityksessä hän kertoi valmistuneensa ortopedian ja traumatologian erikoislääkäriksi 1980-luvun alkupuolella, minkä jälkeen hän kouluttautui ja kehitti oman keinon selkäkipujen hoitamiseen manipulaatioilla. Päätyönään hän on hoitanut Eiran sairaalassa tukirankakipuja lääkkeitömästi ja ilman leikkauksia.

Diabeetikkojen nykyisille ravitsemusohjeille, jotka eivät perustu hiilihydraattien vähentämiseen, ei löydy Heikkilän mukaan mitään tieteellistä faktaa. Heikkilä uskoo, että hänen uusin kirjansa ”Lääkkeetön elämä” on hänestä tehdyn valituksen synny. Kirjan julkaisun jälkeen alkoi internetissä ”massiivinen trollaus” kirjan vaarallisuudesta ja virheistä.

Heikkilä kiistää sanoneensa, että syöpää voisi hoitaa pelkällä ruokavaliolla, eikä virallisia hoitoja tarvittaisi. Hän väittää sanoneensa, että ravitsemus on syövän tuki-

ARTO VIKARI / OTAVA

hoito, ei varsinainen hoito. Hän ei ole myöskään kieltänyt syöpähoitoja.

Heikkilä kertoi läpikäyneensä vuonna 2018 Eiran sairaalan vastaanotolla hoitamansa syöpäpotilaat. Hän viittaa toimittamiinsa potilasasiakirjamerkintöihin, jotka osoittavat, että hän ei ole ehdottanut kenellekään syöpähoidoista luopumista, vaan päinvastoin. Heikkilä kirjaa sairauskertomuksiin vain pääkohdat, ”sillä kaikkien potilaiden kohdalla on ollut halu tietää, miten voi itse tehdä asian eteen jotain”. Hän kirjoittaa käsin potilaille ohjeet yksinkertaisesta ruokavaliosta ja muutamista lisäravinteista, joista on todettu olevan hyötyä syövän hoidossa. Hän kehottaa potilaita olemaan tarvittaessa yhteydessä häneen joko Eiran sairaalan sähköpostiin tai liittymällä Terveysklubiin.

HEIKKILÄN TARKOITUS ON VÄHENTÄÄ LUOTTAMUSTA LÄÄKETIETEeseen

VALVIRA PYYSI HEIKKILÄN ammatinharjoittamisen asianmukaisuuden arvioimiseksi asiantuntijalausun-

not syöpätautiin, ravitsemusterapian ja sisätautiin asiantuntijoilta.

Kliinisen syöpätautiopin professori Taina Turpeenniemi-Hujasen mukaan lihavuuteen ja diabetekseen on pystytty liittämään useiden syöpätautiin yhtäaikainen sairastavuus. Tämä jää kuitenkin jonkin verran epävarmaksi, koska kausaalisuutta (syy-seuraus-suhdetta) ja vaikutusmekanismia ei ole voitu osoittaa suoraan. Soluviljely- ja hiirikokeiden antamien välillisten tutkimusten perusteella on kehittynyt hypoteesi, että yhtenä vaikutustekijänä voisivat olla muutokset insuliininkaltaisten kasvutekijöiden ja näiden reseptoreiden aineenvaihdunnassa tai pitoisuuksissa. Insuliininkaltaisilla kasvutekijöillä on todettu soluviljelytöissä vaikutuksia syöpäsoluihin ja IGF-1-reseptorilla syöpälääkeresistenssiin. Myös diabeteslääkkeiden käytön yhteydestä syöpärisikin alenemiseen diabeetikoilla on julkaisuja.

Turpeenniemi-Hujasen mukaan asiaa on siis tutkittu paljon, mutta ihan selvää vaikutusmekanismia ei ole osoitettu ainakaan niin, että sen pohjalta voisi tällä hetkellä muuta kuin puoltaa tavallista terveellistä ruokavaliota, normaalipainoa ja liikunnallista elämäntapaa myös syöpäpotilailla. Vaikka on olemassa teoreettinen perusta sille, että solun ulkoapäin saaman glukoosin määrän manipuloiminen voisi edesauttaa syöpäsolujen tuhoutumista, syöpäpotilailla ei ole toistaiseksi tehty lääketieteellisesti relevantteja tutkimuksia, jotka tukisivat ketogeenisen ruokavaliion käyttöä edes ns. tukihoidona varsinaisen syövän hoidon ohella.

Heikkilä on liittännyt selvitykseensä syöpää käsittelevän kappaleen kirjastaan ”Lääkkeetön elämä”. Asiantuntijalausunnon mukaan monet Heikkilän kirjassaan esittämät väitteet perustuvat johonkin todellisuudessa olevaan ilmiöön, tutkimukseen tai mielipiteeseen, mutta ne ovat pintapuolisia tai jopa virheellisesti tulkittuja, ja niiden tarkoituksena on vähentää lukijan luottamusta viralliseen lääketieteeseen.

Asiantuntijalausunnon mukaan Heikkilä on lääkäri, joka on luopunut länsimaisesta lääketieteestä ja alkanut hoitaa potilaita manipulaatiohoidoin ja uskomushoitoja vastaavin ruokavalioiden hoidoin. Heikkilällä on lääkärinä paljon oikeaakin lääketieteellistä ja biokemiallista tietämystä elimistöstä sekä aineenvaihdunnasta, mitä tietoa hän käyttää osin harhaanjohtavasti tukeakseen erityisesti ketogeenisen ruokavaliion markkinointia tautien hoitomuotona. Heikkilän ongelma on viedä soluviljely- ja hiirikokeista saatu ja hypoteesien asteella oleva tieto suoraan potilashoitoon, mikä ei kuulu länsimaisen lääketieteen hyväksytyihin toimintatapoihin.

Lisäksi Heikkilän potilasasiakirjamerkinnot ovat yhtä potilasta lukuun ottamatta erittäin niukat. Potilaan tulossyyksi on esimerkiksi kirjattu ”ravinnon koostumuksen epätasapaino” ja/tai ”syöpä” antaen olettaa, että potilas on hakeutunut saamaan hoidoksi ruokavaliioneuvontaa. Asiantuntijalausunnon mukaan huolta ei kuitenkaan synny siitä, että aiemmin syöpähoitoja saaneet ja niistä toipuneet potilaat, harjoittaisivat erilaisia ruokavalioiden hoitoja.

Vaaraa voi syntyä laihuneiden ja pitkään syöpää sairastaneiden kohdalla, jos tautitaakka on suuri.

Koska tällä hetkellä ei ole tutkimustietoa syövän hoidosta ketogeenisella ruokavaliolla, syöpätautiopin professori Turpeenniemi-Hujanen ei pidä Heikkilän antamaa hoitoa etenkin aktiivista syöpää sairastavan potilaan kohdalla asianmukaisena.

ILMOITUSTEN TAKANA SKEPSIKSEN KIUUSAJARYHMÄÄN KUULUVAT TROLLIT?

KLIINISEN RAVITSEMUSTERAPIAN professori Ursula Schwabin asiantuntijalausunnon mukaan Heikkilän toimittamassa materiaalissa on runsaasti kirjallisuusviitteitä, joista osa on varsin vanhoja. Osa viitteistä on narratiivisia review-artikkeleita, joiden tieteellinen arvo on kyseenalainen, eikä niitä tulisi käyttää hoidon perusteena. Yksikään Heikkilän viitteistä ei ole hoitosuositus, eikä edes kattava systemoitu katsaus.

Schwab pitää toimitetun materiaalin perusteella Heikkilän ammatinharjoittamista epäasianmukaisena, sillä se ei perustu tutkimusnäyttöön eikä asiantuntijoiden antamiin tutkimusnäyttöön perustuviin suosituksiin, vaan poikkeaa niistä huomattavalla tavalla. Heikkilän toiminta voi tämän vuoksi aiheuttaa potilaille haittaa.

Endokrinologian erikoislääkäri, senioriprofessori Leif Groopin asiantuntijalausunnon mukaan Heikkilän hoitofilosofia ”insuliiniresistenssi on kaikkien sairauksien äiti ja ketogeeninen dieetti sen ainoa hoitomuoto” on väärä ja perustuu joko tutkimuksiin, joilta puuttuu selvä evidenssi, tai sitten Heikkilän omiin tulkintoihin. Insuliiniresistenssiä ei Groopin mukaan edes esiinny kaikissa tyyppin 2 diabeteksen alaryhmissä, eikä sitä voida pitää taudin aiheuttajana. Insuliiniresistenssi voi toki kehittyä huonon sokeritasapainon seurauksena, mutta silloin se on seuraus, ei syy.

Gropin mukaan ruokavaliohoito on tärkeä osa diabeteksen hoitoa kuten muutkin elämäntapamuutokset, mutta liikunta oikein harrastettuna on tehokkaampi hoito insuliiniresistenssiin kuin ruokavaliohoito.

Valvira varasi Heikkilälle tilaisuuden toisen selvityksen antamiseen ennen asian lopullista ratkaisemista. Tässä selvityksessä Heikkilä ihmetteli Valviralle ilmoitettua tehneiden maallikoiden kykyä arvioida lääkärin kliinistä työtä. Ilmoituksia tehneet ovat Heikkilän mukaan Skepsiksen kiusaajaryhmään kuuluvia trolleja.

AMMATTIEETTISESTI MOITITTAVAA TOIMINTAA

HEIKKILÄN TOUHJEN ASIANMUKAISUUDEN arvioinnissa keskityttiin Valvirassa hänen varsinaiseen ammatinharjoittamiseensa eli lääkärin vastaanotto toimintaan Eiran sairaalassa. Arvioinnin perusteena olivat erityisesti

Heikkilän yksityisvastaanotollaan hoitamat 14 syöpäpotilasta. Heidän hoitonsa valikoitiin arvioinnin kohteeksi mm. sen vuoksi, että Heikkilä esiintyi lääkärinä syksyllä 2018 syöpähoitoja käsittelevissä television MOT- ja Spotlight-ohjelmissa.

Potilasasiakirjamerkintöjen mukaan Heikkilä on antanut useille Eiran sairaalan yksityisvastaanotolla hoitamilleen syöpäpotilaille diagnoosin ”ravinnon koostumuksen epätasapaino”. Merkinnöistä ei ilmene, miten Heikkilä on haastatellut ja tutkinut syöpäpotilaat vastaanottokäynnillä tai minkälaista ja mihin perustuvaa hoitoa hän on tutkimustensa perusteella määrännyt. Heikkilä on kirjannut tavallisesti potilasasiakirjoihin vain keskustelun ravinnosta ja lisäravinteista sekä sähköpostitse lähetetyistä ohjeista, mikä ei täytä potilasasiakirjojen laatimista koskevien säännösten edellytyksiä.

Potilasasiakirjamerkinnöistä ei myöskään pääsääntöisesti ilmene, onko Heikkilä huomionnut potilaiden varsinaiset syöpähoidot ja esimerkiksi niiden mahdolliset vaikutukset potilaiden terveydentilaan (mukaanlukien ravitsemustila) tai minkälaista keskustelua hän on käynyt potilaiden kokonaistilanteesta. Saadun selvityksen perusteella ei voida siten sanoa, ovatko Heikkilän potilailleen asettamat diagnoosit olleet oikeita ja ovatko potilaat saaneet tilansa edellyttämää, lääketieteellisesti perusteltua tietoa ja hoitoa, jota Heikkilän lääkärinä toimiessaan tulee antaa.

Potilasasiakirjamerkintöjen perusteella voidaan kuitenkin todeta, että Heikkilä on esimerkiksi antanut akuuttia myeloottista leukemiaa sairastavalle potilaalle luotettavaan tieteelliseen näyttöön perustumatonta tietoa kookosöljyn lauriinihapon kyvystä tuhota viruksia, sieniä ja bakteereita. Tällainen toiminta on Valviran käsityksen mukaan ammattieettisesti moitittavaa erityisesti tilanteessa, jossa potilas on hakeutunut Heikkilän vastaanotolle tuloksettomien syöpähoitojen lopettamisen jälkeen.

Heikkilä ei ole myöskään ilmeisesti tutkinut ja seurannut potilaiden terveydentilaa esimerkiksi laboratoriotutkimuksin tai painoa mittaamalla, vaikka se on syöpäpotilaille erityisen tärkeää. Esimerkiksi vähähiilihydraattiseen ruokavaliioon ja suuriannoksisten ravintolisien käyttöön ohjaaminen eivät ole syöpäpotilaiden lääketieteellisesti perusteltua hoitoa.

Valvira toteaa, että vähähiilihydraattinen ruokavaliio/ketodieetti ei ole Heikkilän kertomalla tavalla yksinomaan haitaton, koska se voi myös esimerkiksi nostaa veren kolesteroli- ja triglyseridipitoisuuksia, pahentaa sydän- ja verisuonisairauksia, aiheuttaa munuaisvaurioita sekä altistaa ummetukseen tai ripuliin.

Kun otetaan huomioon edellä todetut vakavat puutteet, Valvira arvioi, että potilasturvallisuuden varmistaminen edellyttää kirjallisen varoituksen antamista Heikkilälle. Tämä siitakin huolimatta, että Heikkilä on muuttanut Saksaan, eikä ilmeisesti harjoita enää lääkärin vastaanotto toimintaa Suomessa.

Yhdistykselle uusi kippari

SIITÄ, KUN LIITYIN SKEPSIKSEEN, on kulunut jo yli 15 vuotta. Täytyi oikein käydä tarkastamassa, milloin olen kirjoittanut ensimmäisen artikkelini Skeptikko-lehteen – se oli numeroon 2/2005. Silloin kirjoitin jutun vierailustani ”Tulevaisuuden tutkimusseuran” kesäseminaarissa. Jutun aiheita olivat digitaaliset pelikulttuurit, kansanliikkeet ja tulevaisuuden uskonnot.

Kirjoitin myös geokätkennästä: ”Harrastajien määrä on hyvin marginaalinen, mikä johtuu lähinnä siitä, että GPS-laitteiden määrä on melko vähäinen.” Silloin Suomessa aktiivisia geokätköilijöitä oli noin 900, nyt heitä on yli 35 500.

Kirjoituksestani on valtavan pitkä aika. Ikäni on kuluvin vuosina lähes tuplaantunut, mutta silti minusta tuntuu, että kaikki tapahtui aivan vastikään.

Hyvin moni asia on muuttunut vuosien saatossa. Kun liityin Skepsikseen, olin lukion toisella luokalla ja yhdistyksen ”nuorisojäsen”. Nyt olen 33-vuotias hallintotieteen maisteri, oikeustieteen jatko-opiskelija ja työelämässä.

Kun ensimmäisen kerran osallistuin yhdistyksen hallituksen ja aktiivien kokoukseen, olivat kokoukset vilkkaita keskustelutilaisuuksia, joihin osallistui pitkälle toistakymmentä ihmistä. Nyt hallituksen kokouksiin osallistuvat lähes ainoastaan hallituksen jäsenet; merkittävä osa aktiivisuudesta on siirtynyt verkkoon sosiaalisiin medioihin.

Yhdistykset eivät enää puhuttele ihmisiä yhtä paljon kuin aikaisemmin. Erinäisten mielenkiinnon kohteiden

ympäri on helppoa perustaa virtuaalisia ryhmiä, joihin on yhtä helppoa liittyä kuin erotakin. Skepsis on kuitenkin ollut varsin onnekas siinä mielessä, että meidän jäsenmäärämme on pysynyt melko vakiona. Yhdistyksen toiminta on siis vakaalla pohjalla ja se ulottuu myös verkkoon niin luentojen kuin nettiyhteisöjen muodossa.

Minut valittiin Skepsiksen puheenjohtajaksi erittäin pitkän hallitusuran jälkeen. Onkin helppo ajatella, ettei yhdistyksen toiminnassa mikään muutu. Todellisuudessa puheenjohtajalla on kuitenkin aivan erilainen vetovastuu toiminnasta kuin hallituksen rivijäsenellä. Joudunkin opettelemaan uusia asioita, kuten tälle puheenjohtajan palstalle kirjoittaminen. Siihen on löydettävä sekä ideoita että aikaa.

Eräs tema, jota olen mielessäni pyöritellyt, liittyy juridiin arvioihin huuhaa-aiheista. Aina välillä nousee esille kysymys esimerkiksi siitä, miksi huonoista ennustuksista ei voi valittaa kuluttajansuojaviranomaisille. Ehkä tämä on seuraavan puheenjohtajan palstani aihe.

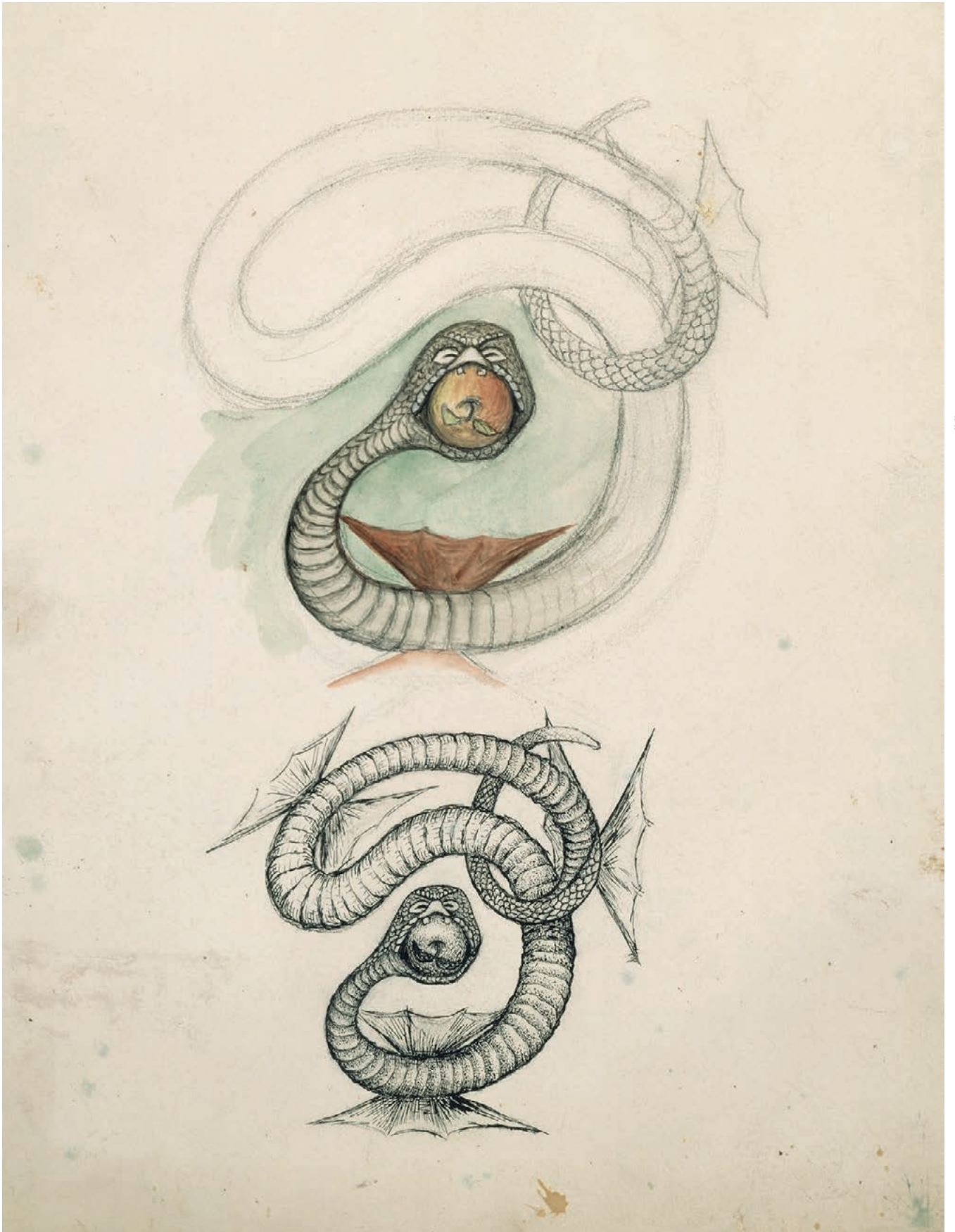
Skepsistä kipparoidessa tarkoitukseni ei ole tehdä täyskäännöstä yhdistyksen linjaan. Skepsis tulee tulevaisuudessakin keskittymään huuhaan kritisoimiseen ja tieteen popularisoimiseen. Haasteetkin lienevät samat kuin edeltäjälläni Otto J. Mäkelällä, eli aktiivijäsenten hankkiminen ja juoksevasta hallinnosta huolehtiminen. Lisäksi Otto jatkaa ainakin tämän vuoden varapuheenjohtajana, ja hänen tukensa onkin minulle alkuvaiheessa korvaamaton.

MUISTA NILS MUSTELININ RAHASTOA FI07 40552 9201 08216

NILS MUSTELIN (1931-2004) on Skepsiksen perustajajäsen ja sporalogian keksijä. Kyseessä on keino näyttää, miten helppo on rakentaa systeemejä, jotka käyttävät samanlaisia tuulesta temmattuja argumentteja, fraaseja ja analogioita kuin astrologia.

SKEPSIS perusti 2004 Nils Mustelinin testamenttilahjoituksella rahaston, jonka tarkoituksena on antaa taloudellista tukea yhdistyksen toimialaan liittyvää tieteellistä työtä ja julkaisutoimintaa varten.

HUGO SIMBERG, KAKSI LUONNOSTA TAMPEREEN TUOMIOKIRKON (JOHANNEKSEN KIRKKO) KESKIHOLVIN KÄÄRMEeseen, AJOITTAMATON, KANSALLISGALLERIA, HELSINKI.
KUVA: KANSALLISGALLERIA / ATENEUM / JANNE MÄKINEN.

*Hugo Simberg käsitteli ristiriitaista subtautumistaan oman aikansa siveellisyykeskusteluihin käärme freskos-
saan, jonka hän maalasi Tampereen tuomiokirkon kattoon. Se herätti aikanaan suurta närkästystä.*

Esoteerisuus taiteilijoiden työkaluna

NINA KOKKINEN

Miksi esoteerisuus eli okkultismi kiinnosti taiteilijoita ennen ja kiinnostaa edelleenkin?

ERÄÄNÄ ELOKUISENA ILTANA vuonna 1900 taiteilija Hugo Simberg asettui työpöytänsä ääreen, sytytti asetyylilamppunsa ja alkoi piirtää. Auringonlaskun kajo hiipui ja kaikkialle laskeutui hiljaisuus. Taiteilijan tavoitteena oli luoda uusia jumalia – seläisiä, joista hän voisi itse pitää.

Nuo taideteoksiksi muotoutuneet uudet jumalat imivät kasvuvoimaa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa kukoistaneesta modernista esoteerisuudesta – tai okkultismista, kuten tutkijat sitä myös nimittävät. Simbergin ohella monet taiteilijat innostuivat tuolloin muun muassa teosofiasta, spiritualismista, psyykkisestä tutkimuksesta ja vapaamuurariudesta.

Toukokuussa 2019 tarkastetussa väitöstutkimuksessani perehdyin taiteen ja esoteerisuuden yhteyksiin paitsi Simbergin myös Akseli Gallen-Kallelan ja Pekka Halosen taidetta tarkastelemalla. Suomalaistaiteilijoiden kiinnostus esoteerisuutta kohtaan asettuu osaksi laajempaa ilmiötä. Moderni taide ja kirjallisuus ovat tarjonneet yhden niistä kasvualustoista, joissa länsimaisen esoteerisuuden traditio on saanut elää ja kukoistaa monimuotoisena. Se näyttää puhuttelevan myös osaa nykytaiteilijoista. He suhtautuvat taiteensa materiaalisuuteen kuin alkemistit ja viittaavat muuntuneisiin mielentiloihinsa muun muassa haltioitumisen ja meditaation termein.

Miksi esoteerisuus sitten kiinnostaa taiteilijoita? Yhden vastauksen tarjoavat nähdäkseni kulttuuriset luokittelut, rajanvedot ja niiden huojuttamisen mahdollisuus. Uskontotieteessä uskontoa voidaan tarkastella kulttuurisissa, historiallisissa ja sosiaalisissa prosesseissa tuotettuna kategoriana tai luokitteluna, jonka rajoista neuvotellaan jatkuvasti. Se, mikä milloinkin nähdään uskontona, rakentuu siis ihmisten keskinäisissä keskusteluissa ja toiminnassa.¹ Tähän neuvotteluun osallistuvat niin yksilöt, uskonnolliset ryhmät, media kuin tutkijatkin.

Sama periaate pätee myös siihen, mikä kulloinkin määritellään taiteeksi, tieteeksi tai vaikkapa yliluonnolliseksi. Myös näiden kulttuuristen kategorioiden rajat ovat liikkuvia ja neuvoteltavissa.

Länsimaisen esoterian tutkijalle tämänkaltaiset rajanvedot ovat kiinnostavia, sillä yksi tapa määritellä esoteerisuutta kytkeytyy hylkimisen strategiaan: esoteerisuus on sitä, mikä ei ole mahtunut hyväksytyyn tieteen tai hyväksytyyn uskonnon piiriin. Näin siitä muodostuu eräänlainen roskakorikategoria, joka pitää sisällään joukon tiedon ja uskon hylättyjä muotoja.²

TIEDON JA TIETEEN RAJAT YLITETÄÄN, KOSKA SE ON MAHDOLLISTA

TIETEENTEKIJÖITÄ JA TAITEILIOITA yhdistää loputon uteliaisuus ja tiedonhalu. Miten maailma ja ihmiset toimivat, millaiset lainalaisuudet niitä ohjaavat? Eksistentiaalisesta pohdinnasta kumpuava uteliaisuus ajaa heitä esittämään kysymyksiä ja etsimään niihin myös vastauksia. Vaikka Akseli Gallen-Kallela oli ennen kaikkea taiteilija, hän halusi samastaa itsensä myös suuresti ihaillemiinsa tieteentekijöihin. Häntä kiinnostivat muun muassa tähtitiede, geologia ja kemia. Kun Gallen-Kallelan Kirsti-tytär kiinnostui teosofiasta 1910-luvulla, taiteilija ehdotti hänelle, että ennen teosofiin kysymyksiin syvennymistä olisi syytä tutustua ”eksakteihin tieteisiin”.

Tieteelliset tutkimukset tarjosivat Gallen-Kallelalle yhden tärkeän lähteen häntä kiinnostaneiden kysymysten ratkaisemiseksi. Niiden ohella taiteilijaa kiehtoivat kuitenkin myös monet nykyisin salatieteelliseksi tai yliluonnolliseksi määritellyt ilmiöt. Gallen-Kallela uskoi, että muinaiset kalevalaiset esi-isämme tiesivät jotain, mikä oli sittemmin unohtunut. Tulen ja sen palvonnan olemusta pohtiessaan hän totesi, että tiede tuskin voi lausua niistä viimeistä sanaansa ”ennen kuin on löydetty porras fysiikasta metafysiikkaan”. Hän uskoi, että tieteentekijän oli toisinaan sukelleltava syvälle aarteita löytääkseen, vaikka muut eivät häntä aina ymmärtäisikään.³ Oli etsittävä jotain uutta, pyrittävä näkemään asiat toisin.

Kurkotellessaan uudenlaista taidetta kohden Gallen-Kallela tuli huojuttaneeksi samalla vallitsevia käsityksiä siitä, mitä uskonto ja tiede tarkoittivat. Hän pyristeli etäämmäksi kirkollisen kristillisyyden määrittämästä uskonnosta. Toisaalta hän monien aikalaistensa tavoin myös näki, että turhan materialistiseksi käpertyneen tieteen oli kehittyäkseen otettava askel kohti tuntematonta, metafysistä. Näin Gallen-Kallela osallistui niihin neuvotteluihin, joiden myötä hyväksytyyn tieteen rajat muuttuvat historian saatossa.

Yhden konkreettisen esimerkin tieteen rajojen liikkumisesta tarjoaa Gallen-Kallelaakin kiehtonut psyykinen tutkimus, jonka tavoitteena oli selvittää tieteellisin menetelmin esimerkiksi telepatian ja selvänäköisyyden kaltaisten ilmiöiden syitä. Psyykinen tutkimus kietoutui monisyisesti parhaillaan muotoutumassa olevaan tieteenalaan, psykologiaan, jota tuolloin kutsuttiin myös sielutieteeksi. 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa se tarjosi vielä keskustelufoorumin niin tieteentekijöille kuin spiritualis-

teille ja teosofeille. Hyväksytyn tieteen rajoista neuvoteltiin ja kiisteltiin yhdessä.

Suoraviivaisempi rajanveto tieteellisen psykologian ja pseudotieteellisen parapsykologian välillä vedettiin vasta myöhemmin. Parapsykologiasta alettiin puhua vakiintuneemmin maailmansotien välisellä ajalla, ja vuosisadan puolivälistä lähtien se alkoi liukua yhä enenevässä määrin tieteellisen tutkimuksen ulkopuolelle.⁴

Uuden tiedon luotaamisen, vanhojen teorioiden romuttamisen ja tieteen rajojen kyseenalaistamisen pitäisi tietenkin olla ensisijassa tieteen tekijöiden työtä. Taiteilijoilla on heihin nähden kuitenkin yksi etu puolellaan: heillä ei ole mitään velvollisuutta kunnioittaa hyväksytyn tiedon tai tieteen kategorian rajoja. Mikäli tieteen tekijä pyrkii säilyttämään asemansa tiedeyhteisössä, on hänen suhtauduttava näihin rajanvetoihin aivan toisella vakavuudella.

Taiteilijoillakin on toki omat, taidemaailman arvoihin ja toimintamekanismeihin liittyvät rajansa ja ihanteensa, mutta ne eivät liity samalla tavoin hyödynnetyn tiedon tieteellisyteen tai käytettyjen metodien oikeellisuuteen. Niinpä tieteen raja-alueilla, marginaaleissa ja ulkopuolella elävä esoteerisuus voi tarjota heille mahdollisen, ellei peräti kiinnostavan, inspiraation lähteen uutta luodatessa.

ESOTEERISUUS HUOJUTTAMISEN TYÖKALUNA

KULTTUURISTEN RAJANVETOJEN ja hegemonisten luokittelujen koettelu on pidetty taiteelle ominaisena etenkin modernilla ja sen jälkeisellä ajalla. Usein taiteilijoilta suostaan odotetaan avantgardeperiaatteiden mukaisesti paitsi perinteisen uskonnollisuuden myös muunlaisten vakiintuneiden järjestelmien rajojen venyttämistä tai rikkomista. Taide saa ja sen pitää herättää tunteita, aiheuttaa keskustelua ja nostaa esiin yhteiskunnallisia epäkohtia. Tässä huojuttamisessa esoteerisuus voi toimia yhtenä työvälineenä.

1900-luvun vaihteessa taiteilijat hyödynsivät esoteerisuutta muun muassa irtautuakseen akateemisen taidemaailman vallitsevista säännöksistä ja ihanteista. Spiritualismiin liittyvä uudenlainen henkiestetiikka ja meedioiden hyödyntämä automaattikirjoittaminen ja -piirtäminen tarjosivat taiteilijoille mahdollisuuden esittää oma taiteensa toisen- ja uudenlaisena. Ajan kokeellinen psykologia oli kiinnostunut tämänkaltaisista, patologisina pidetyistä ilmiöistä ja siten niistä tuli osa sitä toiseuden kategoriaa, jota taiteilijat hyödynsivät omien teorioidensa uudistamisessa.⁵ Esoteerisuus tarjosi heille mahdollisuuden muuttaa käsitystä siitä, millaista hyvä ja oikeanlainen taide oli.

Historian saatossa esoteerisuutta on toistuvasti hyödynnetty myös sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvien luokittelujen kyseenalaistamisessa. Esimerkiksi Hugo Simbergin taiteen voi nähdä osana siveyttä ja seksuaalimoraalia koskevia kiistoja, jotka velloivat kiihkeinä 1800-luvun lopulla. Kiistelyiden ristiriitaisia jälkiä voi nähdä muun muassa Tampereen tuomiokirkon katon kielimurtelevassa käärmessä. Taiteilija suunnitteli katon keskipisteeksi ensin auringossa kylpeviä tulipunaruusuja, joilla on hänen taiteessa usein aistillisen rakkauden ihan-teeseen liittyvä merkitys.

Simberg olisi halunnut löytää itselleen kumppanin, jonka kanssa hän olisi voinut puhua aivan kaikesta, rakastaa kiihkeästi ja samalla kehittyä henkisesti. Ajan esoteeriset keskustelut tarjosivat inspiroivan lähteen tällaisille ajatuksille. Luonnosprosessin edetessä aistillisuutta hehkuvat ruusut antoivat kuitenkin tilaa käärmeelle, joka ahmaisee suuhunsa omenan – kristillisen perisyntin tyypillisimmän symbolin.⁶

Simbergin ja monien muiden taiteilijoiden ja kirjailijoiden tapauksessa esoteerisuus onkin toiminut potentiaalisesti vapauttavana voimana suhteessa ahtaasti ymmärrettyyn seksuaalimoraaliin ja normitettuihin sukupuolirooleihin.⁷ Muun muassa teosofiasta ammennetut ajatukset seksuaalisuuden potentiaalisesti jumaloitavista voimista ja täydellisistä androgyyneistä avasivat osaltaan mahdollisuuden määritellä sukupuolta ja seksuaalisuutta tavanomaista väljemmältä pohjalta.

Esoteerisuuteen liittyvät ilmiöt ja ajatukset ovatkin tarjonneet ja tarjoavat yhä taiteilijoille välineen huojuttaa kulttuurisia rajanvetoja ja totuttuja käsityksiä. Nykyaikaisen ja -kirjallisuuden tekijät puhuvat mielellään noituudesta kyseenalaistaessaan patriarkaalisia luokitteluja tai ammentavat animismista ja shamanismista kritisoidessaan luontosuhdettamme ja kulutustottumuksiamme. Vaikka kiistelyn kohteet ovat osin vaihtuneet, esoteerisuus näyttää edelleen elävän omaa elämäänsä ainakin sellaisessa taiteessa, jossa etsitään vastauksia vakiintuneiden toimintamallien ja katsomusten kyseenalaistamiseksi.

Viitteet

- 1 Ks. esim. Taira 2015, 84–87.
- 2 Hanegraaff 2012, 230–239.
- 3 Gallen-Kallela ks. Kokkinen 2019, 100–105, 205–207.
- 4 Aho 1993, Järvenpää 2020.
- 5 Morehead 2009.
- 6 Ks. tarkemmin Kokkinen 2019, 228–252.
- 7 Ks. esim. Harmainen 2014, Palin 2017.

Kirjallisuus

- Aho, Jouko. 1993. Parapsykologit. Ulkopuolisen näkemys poikkeavan tieteen suomalaisen historiaan. Helsinki: SHS.
- Hanegraaff, Wouter J. 2012. Esotericism and the academy. Rejected knowledge in Western culture. Cambridge: Cambridge University Press.
- Harmainen, Antti. 2014. ”Kuinka lemmen tulta hallitaan? J. H. Erkko, sukupuoli ja uskonto 1800-luvun lopulla”. – Sukupuolentutkimus – Genusforskning 27 (1): 20–30.
- Järvenpää, Juuso. (2020) ”Psyykinen tutkimus ja parapsykologia”. Teoksessa Tiina Mahlamäki & Nina Kokkinen (toim.). Moderni esoteerisuus ja okkultismi Suomessa. Tampere: Vastapaino.
- Kokkinen, Nina. 2019. Totuudenetsijät. Esoteerinen henkisyys Akseli Gallen-Kallelan, Pekka Halosen ja Hugo Simbergin taiteessa. Tampere: Vastapaino.
- Morehead, Allison. 2009. ”Symbolism, Mediumship, and the “Study of the Soul that has Constituted Itself as a Positivist Science””. – Canadian Art Review RACAR 34 (1): 77–85.
- Palin, Tutta. 2017. ”Henkinen sukulaisuus taiteilija Ester Heleniuksen tuotannossa ja sosiaalisissa suhteissa”. – Historiallinen aikakauskirja 2017 (2): 225–39.
- Taira, Teemu. 2015. Pehmeitä kumouksia: uskonto, media, nykyaika. Eetos-julkaisu 17. Turku: Eetos.

Kirjoittaja FT Nina Kokkinen on taiteen- ja uskonnontutkija.

Korrelaatio ei ole, ei ole, ei ole sama kuin kausaliteetti!

TÄMÄN TEKSTIN pitäisi olla tarpeeton. Jokaiselle tulisi iskostaa tajuntaan ekaluokalta lähtien, että korrelaatio on eri asia kuin kausaliteetti. Jos A esiintyy yhtä aikaa B:n kanssa, siitä ei voi päätellä mitään siitä, aiheuttaako A B:n, B A:n, vai kenties jokin ulkopuolinen tekijä C (tai tekijät) sekä A:n että B:n.

Klassikkoesimerkki korrelaation ja kausaliteetin erosta on jäätelön kulutus ja hukkumiskuolemat. Kun jäätelön syönti yleistyy, myös hukkumiskuolemat yleistyvät. Silti sen enempää hukkuminen ei aiheuta jäätelönsyöntiä kuin jäätelönsyönti hukkumisia. Ne esiintyvät yhdessä, koska molemmat tapahtuvat kesäisin.

Netistä löytyy erityisiä absurdeille korrelaatioille omistettuja sivustoja. Yhdeltä käy ilmi, että uimaltaaseen hukkuminen on yhteydessä elokuviin, joissa Nicolas Cage näyttelee. Toinen tilasto osoittaa, että avioerot USA:n Mainessa ovat yhteydessä margariinin kulutukseen. Kolmannesta selviää, että USA:ssa Mozzarella-juuston kulutus on yhteydessä insinöörin tutkintoihin.

Älyvapaat yhteydet ovat hauskoja ja osoittavat selvästi, että korrelaatio ja kausaliteetti eivät ole sama asia. Mutta silloin, kun yhteys ei ole absurdi, perussääntö unohtuu äkkiä.

Freconomics on vuonna 2005 julkaistu, suurelle yleisölle suunnattu taloustieteen menestysteos. Se esittelee erilaisia yhteiskunnallisia ja arkisia ilmiöitä, joissa korrelaatio ja kausaliteetti menevät iloisesti sikin sokin.

On esimerkiksi yleisesti tunnettu tosiasia, että poliitikot, joita rahoitetaan enemmän, myös menestyvät vaaleissa paremmin. Se käy ilmi tilastoista. Rahoittajilta saadun rahan ja menestyksen välillä vallitsee korrelaatio, mutta vallitseeko niiden välillä kausaliteetti?

Perussäännön vuoksi emme voi tietää, että juuri kampanjaan käytetty raha saa aikaan poliitikon menestymisen vaaleissa. Freacomicsin mukaan tämän selvittämiseksi pitää aluksi ottaa käyttöön mielikuvitus.

Kuvitellaan kaksi poliitikkoa – toinen vetovoimainen ja toinen ei lainkaan vetovoimainen. Tiedämme, että vetovoimainen saa kerättyä enemmän rahoittajia ja myös voittaa vaalit helposti.

Mistä tiedämme, että juuri hänen käyttämänsä raha eikä hänen luontainen vetovoimansa, oli tekijä, joka

toi hänelle voiton? Näillä tiedoilla emme mistään. Miten tuollaista voisi selvittää? Freconomicsin mukaan on yksi tapa.

Poliitikon vetovoiman vaikutusta voi mitata tilanteessa, jossa poliitikko A taistelee poliitikko B:tä vastaan kaksissa peräkkäisissä vaaleissa. Molemmissa vaaleissa sama vetovoimainen poliitikko A saa vetovoimansa vuoksi enemmän rahoittajia taakseen, mutta käyttää varsinaiseen kampanjointiin B:tä vastaan eri vaaleissa eri määrän rahaa. Silloin voidaan erottaa toisistaan rahan ja vetovoiman vaikutus lopputulokseen.

Freconomicsin mukaan näillä edellytyksillä USA:sta löytyi analysoitavaksi lähes tuhat poliitikkoa vuoden 1972 jälkeen. Kävi ilmi, että rahalla ei ollut valituksi tulemisen suhteen lähes mitään vaikutusta.

Vetovoimainen poliitikko onnistuu saamaan itselleen sekä rahoittajia että ääniä. Äännet eivät kuitenkaan tule rahan vuoksi, vaan sekä äännet että rahat tulevat poliitikon vetovoiman vuoksi.

Ivan Puopolo työskentelee toimittaja-juontajana MTV3:n Uutisaamu-ohjelmassa.

Kuolema museossa

Vantaan kaupunginmuseon näyttelyssä saa testata ruumisarkkua.

— RISTO K. JÄRVINEN —

”**KOHTI TUNTEMATONTA**” on näyttely kuolemasta. Näyttely johdattaa kävijän sairaalaosastolle, jossa kuoleminen nykyaikana usein tapahtuu. Lisäksi näyttelyvieraat viedään hautaustoimiston kautta hautausmaalle ja sieltä hautajaisten kautta vintille, joka toimii vainajan jäämistön säilytys- ja muistopaikkana.

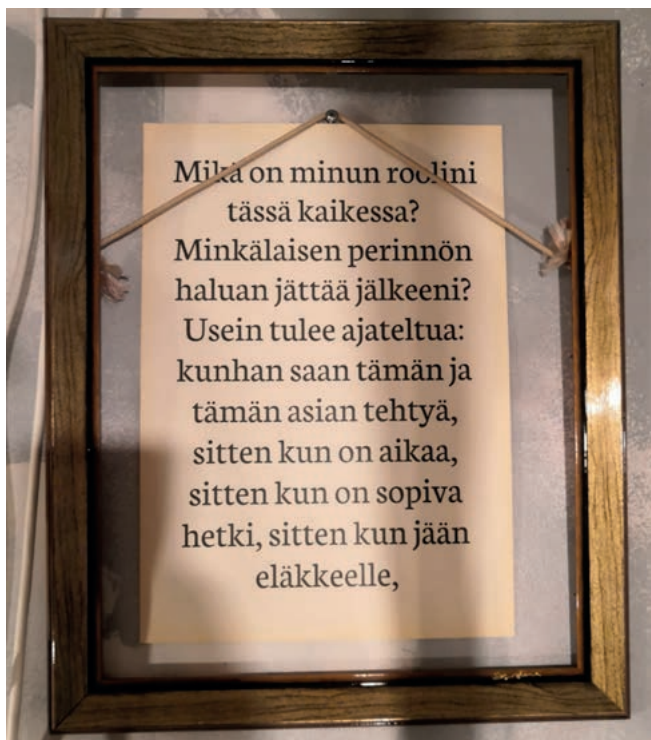
Näyttelyä varten kaupunginmuseo on haastatellut ammattilaisia, jotka kulkevat rinnalla kuoleman saapuessa: sairaanhoitajia, krematorionhoitajia, pappeja ja hautaustoimiston työntekijöitä. Näyttelyssä pohditaan myös, miten kuolema on aikojen saatossa muuttunut ja millaisia tapoja ja uskomuksia siihen on liitetty.

Tietotaulu museon seinällä kertoo, että kuollut ruumis on kaikissa kulttuureissa aina ongelma, viime kädessä hygieenisistä syistä. Suomessa on ruumista aiem-

min pidetty vaarallisena: sen on katsottu levittävän ”kalmaa” eli maagista kuoleman voimaa. Kalma on voinut tarttua suorasta kosketuksesta vainajaan tai esimerkiksi paikkojen tai esineiden kautta. Kalmatartunta on ilmennyt yleensä sairautena, jota on voitu torjua ja parantaa taikakeinoin.

VAINAJAN HENKEÄ HUIJATTIIN

1800-LUVULLA luterilaisen ylösnousemususkon kansanomaisen tulkinta oli, että vainajan henki jää kuoleman jälkeen vaeltamaan eräänlaiseen välitilaan. Tästä ajatuksesta kumpuavat runsaat kummitustarinat ja vainajien käsittelyyn liittyvät varotoimet.

Nykyisin elämän viime hetket vietetään usein sairaalassa. Näyttelyn sairaalahuoneen kalusteet ja esineet ovat Vantaan Katriinan sairaalan saattohoito-osastolta. Näytteillä oli myös Tanja Luparin tallenteita isoisänsä viimeisistä elinpäivistä.

Entisaikaan ajateltiin, että myös vainajan henki pitää saattaa matkaan. Sen ei haluttu jäävän leijumaan ja häiritsemään tämänpuoleista elämää. Kun kuolema tuli, avattiin ikkuna, jotta vainajan sielu pääsee lähtemään. Osasyynä saattoi olla tarve tuulettaa huone kalmanhajun vuoksi.

Vainaja tuli valmistaa viimeiselle matkalle hyvin. Ruumis pestiin, puettiin tai käärittiin liinoihin. Näin tehdään edelleen myös tänä päivänä.

Hautausmaalle ruumis kuljetettiin jalat edellä ja epätavallista reittiä, jotta vainajan henki ei löydä takaisin kotiin. Ruumiin jalkapohjat saatettiin tervata, ettei henki pääse lähtemään arkusta pois. Joskus ruumistielle rakennettiin ”karsikko”, jossa vainajan tiedot kaiverrettiin puuhun. Karsikon tarkoitus oli estää kummitteleminen. Uskottiin, että jos vainaja päättää nousta haudastaan ja lähteä takaisin kotiinsa, niin viimeistään nähdessään oman karsikkomerkitänsä hän ymmärtää olevansa kuollut, eikä tulekaan takaisin.

SHAMAANEISTA ”GHOST BOXEIHIN”

NÄYTTELYSSÄ SUHTAUDUTAAN kuolemanjälkeiseen elämään asiallisesti. Tietotaulussa todetaan, että moni tuntee läheisen läsnäolon vielä tämän kuoleman jälkeenkin, joskus jopa näkee tai kuulee hänet. Näyttelyn käsikirjoittaja Anna-Reetta Rikalan mukaan tutkijat ovat arvioineet, että arkitodellisuuden ylittävät kummat kokemukset ovat yhtä yleisiä kuin sydämen rytmihäiriöt.

”Kokijan maailmankuvasta, kulttuurista tai uskonnosta riippuu, miten hän kokemuksensa tulkitsee. Onko se vainajan yhteydenotto, enkeli vai aivojen hetkellinen toimintahäiriö. Kokemus on itsessään uskottava, vaikka sille ei selitystä löytyisikään.”

Näyttelyssä kerrotaan, että kuoleman rajan toiselle puolelle on yritetty kurkistaa aikojen kuluessa monin eri keinoin. Esihistoriallisten shamaanien transsitiloista on teknologian kehityksen myötä edetty paranormaalien ilmiöiden harrastajien käyttämiin ”ghost boxeihin”.

”Rajan ylittävien kokemusten ja laitteiden todistusvoimasta ei ole yksimielisyyttä. Yhtä lailla voidaan ajatella, että tämä oli tässä. Olemme luonnollinen osa elämän kiertokulkua. Ei ole muuta kuin tämä ainutkertainen elämämmme”, museon seinällä todetaan. 🌀

Huolenpitoa rajan takaa

VUONNA 2016 Vantaan kaupunginmuseo toteutti verkkokyselyn, jossa kerättiin vantaalaisten kokemuksia oudoista sattumuksista ja ylikuonnollisista tapahtumista. Useat kyselyyn vastanneista kuvasivat ylikuonnollisten kokemusten säikäyttäneen, ainakin aluksi. Jotkut kokemukset olivat jääneet vaivaamaan mieltä pitkäksi aikaa, tai herättäneet kysymyksen siitä, oliko tapahtuma todellinen. Osa kokemuksista oli hyvin henkilökohtaisia, liittyen esimerkiksi kuolleeseen läheiseen. Tällaisia kokemuksia ei koettu niinkään pelottavina, vaan ennemmin huolenpitoa vielä rajankin takaa.

Kiviä, natsiesoteriaa ja jumaltaruja

— eli kuinka Karl Maria Wiligutin onnistui petkuttaa Kolmatta valtakuntaa

VILLE HYTÖNEN

ESOTEERINEN KOSMOLOGI, ”Viisaan Pohjoisen Renkaan” perustaja, suuren jumalan Thorin jälkeläinen ja Baldur-Kristoksen salaisuuden tuntija. Voisiko olla jännittävämpää henkilöä kuin tällaiset tittelit epiteetteinään ilmoittava uskonnollinen profeetta, joka kerää kiviä, uittaa niitä glyseriinissä ja etsii niistä riimuja tai muita merkkejä?

Olen aina viehättynyt taiteellisessa mielessä äärimmäisistä eksentrikoista huolimatta heidän moraalinlaadustaan tai kyvystään muuhun inhimilliseen elämään. Jos henkilö on aidosti erikoinen ja toteuttaa elämäntehtävänsä valitsemallaan polulla, se herättää mielenkiintoni. Joko huvittuneen tai kiinnostuneen sellaisen. Tai molempia.

Itävaltalainen Karl Maria Wiligut (1866-1946) oli omien sanojensa mukaan kaikkea edellä mainittua. Lisäksi häntä kutsuttiin ”Himmlerin Rasputiniksi”. Todistettavasti hän oli wieniläissyntyinen eversti, joka oli liittynyt SS:ään syyskuussa 1933 uudella nimellä Karl Maria Weisthor.

Hän oli alkanut itsekin epäillä ajattelunsa terävyyttä ja hakeutui Salzburgissa mielisairaalaan jo 1920-luvun puo-

livälissä. Wiligut-Weisthor diagnosoitiin uudella termillä skitsofreenikoksi ja osittain vaaralliseksi, sillä hän pahoinpiteli säännöllisesti vaimoaan. Hän oli hoitoonsa itse hyvin tyytyväinen, sillä hoito ei ollut neutralisoinut hänen historiallista kaukumuistiaan, kykyään muistaa asioita kymmenien tuhansien vuosien takaa.

”Tunsin vaistomaisesti, että everstin kodissa oli jotakin salaperäistä, joka muistutti samaa mystillis-okkultistista ilmapiiriä, jonka kanssa olin joutunut Pariisissa kosketuksiin”, Wiligut-Weisthorin osittain vastentahtoisena oppilaana toiminut suomalainen Yrjö von Grönhagen kuvaa everstin Berliinin kotia muistelmakirjassaan ”Himmlerin salaseura” (Kansankirja, 1948).

OKKULTISMISTA VOIMANSA KASVATTAVA MIELIPUOLI

KANSANTARUSTOISTA JA MUINAISMYYTEISTÄ ammentava natsiaika keräsi erityisesti SS:n ylikomentaja

Wiligut uskoi, että Baden-Badenin lähellä oleva Schwarzwaldin metsä oli ollut muinaisen teutonien irministisen uskonnon metsä. Alueella sijainneen Wewelsburgin linnaan perustettiin huone, jota vartioi Pyhään Graalin maljaa symboloiva kristalli.

Heinrich Himmlerin ympärille melkoisia seppiä ja tietäjiä, ja Wiligut ei varsinaisesti ollut vähiten eikä eniten höyrypäisin heistä. Hän muodosti yhdessä Himmlerin ja kansallissosialistisen puolueen varajohtaja Rudolf Hessin (1894-1987) sekä yhdeksän muun natsin kanssa edellä mainitun ”Viisaan Pohjoisen Renkaan”.

”Hitler on suurenmoinen välikappale Luojan käsissä”, Wiligut julisti. ”... ja jos meidän onnistuu johtaa ’Viisas Pohjoinen Rengas’ voittoon, on ihmiskunnalle koittava valoisa aika.”

Wiligut-Weisthor ei lainkaan peitellyt sitä, että hän oli Himmlerin, Hessin ja kai jonkin verran Karl Wolffin suosiossa, vaan pröystäili asialla avoimesti ja yritti kaikin tavoin vaikuttaa suojelijoihinsa: ”Oli kohtalon sallimus, että johtaja Himmler tapasi minut, jolle on uskottu tietouden säilyttäminen, ja minä olen onnellinen, että saan sen jättää jälkimaailmalle Saksan kansan välityksellä”, Wiligut-Weisthor saarnasi von Grönhagenille.

Nuoresta Grönhagenista tuli vanhan everstin oppilas kenties sen takia, että Wiligut-Weisthor oli yksinäinen. Hänellä ei ollut poikaa ja tyttäretkin olivat muuttaneet pois. Grönhagenia sen sijaan kiinnosti okkultismista voimansa kasvattava mielipuoli, jota yleisesti pilkattiin narriksi ja houkaksi. Grönhagen kuvaa häntä juopoksi ja naisia pakonomaisesti jahtaavaksi klovniksi, mutta oli samaan aikaan viehätynyt hänen puheistaan. Samoin ajatteli moni berliiniläinen.

”Vanha narriparka tämä eversti. Hän todellakin uskoo olevansa tietäjä tai profeetta. Hulluja on paljon maailmassa, eikä olekaan mitään mielenkiintoisempaa kuin tutkia heidän tekojansa psykoanalyttiselta kannalta” mainitsi Grönhagenin tuttava rouva Kleyer tavattuään Wiligut-Weisthorin.

Karl Maria Wiligut, ”Himmlerin Rasputin”.

Mieleen tulee eräs naantalilainen rivologi ja muuminhirttäjä, joka oli viehätynyt niin fasismiinkin kuin mustaan magiaankin.

PÄÄKALLOSORMUS, KUOLLEIDEN LINKKI MAAN PÄÄLLÄ ELÄVIIN

HIMMLERIN KIINNOSTUS pakanallisia uskontoja kohtaan pohjasi osin vihaan juutalaisuutta ja sitä kautta kristittyjen alkukirkkoa kohtaan, mutta myös kristinuskon laupeuden ja lähimmäisyyden viestien takia. Hän piti Wiligutia aivan erityisenä ihmisenä ja uskoi tämän profetioita.

Wiligut-Weisthor lyöttäytyi yhteen samanlaisen hauraan Günther Kirchoffin kanssa, joka tunnettiin myös Saksan myyttisen varhais historian tuntijana. He tulivat yhdessä siihen johtopäätökseen, että Baden-Badenin lähellä oleva Schwarzwaldin metsä oli ollut muinaisen teutonien irministisen uskonnon metsä, joten Himmler valjasti alueella sijainneen Wewelsburgin linnan SS-joukkojen ideologisen koulutuksen keskuksesi ja perusti linnaan huoneen, jota vartioi Pyhään Graalin maljaa symboloiva kristalli.

Wiligut-Weisthor johti myös valtakunnan rotu- ja asutustoimistoa samassa linnassa ja järjesti SS-jäsenten avioliittoja omalla erikoisella pakanallisella kaavallaan ja itse Himmler hyväksyi jokaisen SS-avioliiton tutkittuaan veriryhmiä ja keskusteltuaan Wiligutin kanssa.

Kenraaliluutnantiksi korotettu vanhus ideoi myös SS-miesten riimuaiheisen pääkallosormuksen, jotka kerättiin sodassa kuolleilta talteen ja tuotiin linnaan säilöön, sillä sitä kautta kuolleet saattoivat olla yhteydessä maan päällä eläviin. Wiligut-Weisthor oli myös sitä mieltä, että Wewelsburgin linnasta tulee Euroopan ja Aasian välisen sodan maaginen voimakenttä noin 100-200 vuoden kuluessa, ja sai Himmlerinkin vakuuttumaan asiasta.

Vanhus puhui aina luottavansa tutkimuksissaan intention ja parjasi akateemisia tutkijoita siitä, ettei heillä ollut samaa kykyä. Intentionsa avulla hän oli vakuuttunut, että niin hänen sukunsa näivettyminen, Habsburgien imperiumin luhistuminen kuin akselivaltojen tappiokin ensimmäisessä maailmansodassa johtui juutalaisista, katolilaisista ja vapaamuurareista.

Tämä sopi natsihallinnolle varsin hyvin.

KYKY MUISTAA ASIOITA 228 000 VUODEN TAKAA

KARL MARIA WEISTHOR eli monella tavoin lapsen elämä. Kivet olivat hänelle tärkeitä, kirjoittaa Grönhagen ”Himmlerin salaseura” -kirjassaan. ”Kerran en malttanut olla väittämättä vastaan, kun hän selitti erään kiven, joka todellisuudessa oli viereiseltä rakennustyömaalta singonnut kivijalan sirpale, olevan goottien ajoilta. Tällöin loukkaantui Weisthor syvästi.”

Päivät kuluivat kiviä tutkien, juoden ja muita muinaismaanikkoja Himmlerille arvioiden. Ajoittain hänen luonaan kävi erikoisia vieraita, kuten kiimainen ikäneito Melchior, joka yritti saada kenraaliluutnantin vakuuttuneeksi omista kyvyistään. Tai tsekkiläinen yksityistiedemies Janek, joka oli sanojensa mukaan uudesti synty-

SS:n ylikomentaja Heinrich Himmler piti Wiligutia erityisenä ihmisenä ja uskoi tämän profetioita.

nyt Kristus ja kerännyt tarjoamaansa käsikirjoitukseen koko maailman viisauden. Lisäksi hän oli luonut koko maailman tuhoavan aseensa sekä ammuksen, jolla pääsee kuuhan. Vanhuksen kivivisiot tuntuivatkin jo vähän pienemmiltä.

”Ukko kutsui minut makuuhuoneeseensa”, Grönhagen jatkaa toisaalla kirjassaan. ”Siellä oli todellakin seinän vieressä kolme suurta laatikkoa, joiden päälle oli kirjoitettu: ’sisältää kiviä’. Kiviä ei laatikoissa kuitenkaan ollut, vaan ne olivat täynnä viinipulloja. Sen sijaan oli kiviä yöpöydällä, lipastolla ja hyllyllä. Glyseriinillä pestyjä kiviä.” Tietäjällä oli tapana ottaa kunnon kännit joka päivä makuuhuoneessaan ja tutkia sitten kiviä.

Juopottelu ei ollut Wiligut-Weisthorin ainoa kiusallinen puoli. Grönhagen kertoo muistelmissaan, miten kenraaliluutnantti ”pysähtyi nimittäin jokaisen naisten alusvaatekaupan näyteikkunan eteen, tarkasteli kauan näytteillä olevia vaatekappaleita ja hymyili imelästi. ... Jos ikkunassa oli vahanukke, jolla oli korsetti yllään, joutui kenraali aivan erikoisen innostuksen valtaan. Hän alkoi selitellä nukan yksityiskohtia tavalla ja sanoin, jotka eivät sovi painettaviksi.”

Muutoinkin hänellä oli tapana keppostella. Räjähävät savukkeet tai vieraan lakanan alle piilotetut ranskalaisen pornografiset kuvakokoelmat olivat hänen vakiohuumoriaan.

Merkittävin taito, josta Himmler oli Wiligut-Weisthorin taitovalikoimassa kiinnostunut, oli aiemmin mainittu historiallinen kaukokuisti, jonka avulla pystyi muistamaan asioita 228 000 vuoden päästä saakka. Tuolloin Wiligutin mukaan taivaalla paloi kolme aurinkoa, maata asuttivat jättiläiset, maahiset ja kääpiöt.

Uusi uskonto ”irminismi” yhdisti kuitenkin kaikki saksalaiset yhdeksi kansakunnaksi noin 12 500 eKr. paikkeilla. Kolmisen tuhatta vuotta myöhemmin irministit ja wotanistit (odinistit) alkoivat sotimaan keskenään. Wiligut-Weisthorin maailmassa irministit olivat oikeassa ja wotanistit väärässä, kenties siksi että wotanismia kannatti moni everstin kilpailija Himmlerin suosiossa.

MYSTIKON HOURAILUT MUUTTUIVAT POLITIIKAKSI

WILIGUT-WEISTHOR kuuli Grönhagenilta toisesta aikalaisetesoteerikosta, Gaston de Mengelistä, joka tunsi muinaisia taitoja hyvin ja jolla oli samanlaisia ajatuksia. Taas kerran Himmler vakuutettiin siitä, että de Mengel oli pakko saada Pariisiin köyhyydestään elämään Berliiniin, jotta hänen taitonsa saataisiin valjastettua Kolmannen valtakunnan hyväksi.

Mengel tarinoidi maailman kuninkaasta, joka asui Mongoliassa maanlaisessa kaupungissa, josta tämä hallitsi maailmaa. Hänen tarkoituksenaan oli liittää ihmiskunta yhteen yhteisen uskonnon avulla, joka pohjautui sekä idän että lännen uskontojen viisauteen. Mutta se ei ole helppoa, sillä Mongoliassa oli myös satanistien mahtava keskus, joka heitti kapuloita rattaisiin. Mengel kertoi, että paavi, Mussolini ja kreikkalainen asekauppias sir Bazil Zaharoff kuuluivat tähän ”Vihreän Lohikäärmeen” järjestöön. Myös Rasputin oli ollut sen jäsen.

Vanha upseeri innostui Mengelin ajatuksesta luoda uusi, kuudes, rotu, jonka olisi mahdollista keskustella telepaattisesti luojansa kanssa. Wiligut-Weisthor ajatteli, että tämän kaltainen rotu olisi hyvä synnyttää Islantiin, kunhan saaren nykyiset asukkaat laivattaisiin maasta ja tilalle tuotaisiin suuret määrät frenologisesti kelvoiksi havaittuja nuoria lisääntymään ja täyttämään maa.

Mengelillä oli suunnitelma ihmiskunnan kasvatusta varten. Se voitaisiin toteuttaa Hitler-nuorison keskuudessa. Aluksi pitäisi tehdä ruumiillisia harjoituksia, kuten kielen työntämistä suusta, jalkojen heiluttelua sekä kylpemistä miltei kiehuvaan veteen. Sen jälkeen nuoriso olisi tarpeeksi karaistunut ymmärtääkseen seuraavan jakson.

Wiligutille ja Mengelille voisi muutoin nauraa, mutta Tallinnassa syntyneen natsi-ideologi Alfred Rosenbergin avulla Wiligut-Weisthorin ja monen muun sekavan mystikon hourailut muuttuivat politiikaksi. Sen sijaan heidän kummallinen henkisyytensä tuo mieleen nykyajasta jotain muuta kuin politiikan. Eikö tällainen kallis salatielo, vaikkapa irminismin kaltainen asia, kuulosta enemmän liike- ja työelämän, terveyden ja onnellisuuden uus-konsulttien puheelta? Hopeavedeltä, sisäiseltä sankarilta, Onecoinilta, WinCapitalta tai ketoosidieetiltä?

”On vain yksinkertainen historiallinen kertomus, sankarit, rosvot, pelastajat”, natsismia ja terroria tutkinut Tapio Tamminen kuvaa natsimystiikan ja samalla muidenkin tarinallistettujen huijausten rakennetta kirjassaan ”Pahan viehätyks” (Otava, 2004).

Hauskana anekdoottina mainittakoon, että suomalaisesta mytologiasta Grönhagenin tarinoiden takia innostunut Gaston de Mengel muutti myöhemmin joksikin aikaa Suomeen ja asusteli Sigurd Wettenhovi-Aspan luona levittämässä tietoaan ja oppimassa uutta. Wiligut-Weisthor puolestaan kuoli heti sodan loputtua höperönä vanhana miehenä, jonka juttuihin Himmlerkin oli kyllästynyt jokunen vuosi aiemmin.

Kenraaliluutnantin hautakiveen hakattiin teksti: ”Elämämme kulkee ohitsemme kuin joutavanpäiväinen pulina”.

Artikkelin kirjoittaja Ville Hytönen on Tallinnassa asuva kirjailija ja toimittaja.

Skeptikko 20v. sitten

KUTEN JOTKUT OVAT EHKÄ HAVAINNEET, Skeptikko-lehden päätoimittaja on vaihtunut vuodenvaihteessa. Uudeksi päätoimittajaksi on valittu Risto K. Järvinen, 34. Päätyökseen Järvinen tekee palo- ja pelastusalan ammattilehtiä Pelastustietoa ja Palontorjuntatekniikkaa, joiden toimitus-sihtööri hän on. Hän kirjoittaa kumpaankin lehteen ja vastaa niiden taitosta, eli sivujen valmistuksesta. Työnsä ohessa hän harrastaa muutakin julkaisutoimintaa. Viimeksi hän on tehnyt Keravan SM-hiihtojen kisalehden ja käsiohjelman. Sitä ennen hän on mm. kirjoittanut Valtakunnalliselle tapaturmayhteistyöryhmälle minidekkarin ”Etsivä Marlonen ja konspiraatio kolmetoista”. Lisäksi Järvinen toimii Huonon kirjallisuuden seuran puheenjohtajana, ja on toimittanut seuran tänä keväänä julkaistun antologian, joka nousi maaliskuussa Mitä Suomi lukee -listan kymmenen myydyimmän kaunokirjallisen teoksen joukkoon.

Skepsiksen rivijäsen Järvinen on ollut jo vuosia. Miksi? Koska hänellä on aina ollut ”outo” tarve hahmottaa maailma(nkaikeus) jonkinlaisena kokonaisuutena (siitä kirjoittamisharrastuskin luultavasti on virinnyt). Peruskouluikäisenä hän luki kaikki mahdolliset rajatiedon kirjat läpi ja innostui, kunnes myöhemmin huomasi – ehkä juuri skeptikkojen ansiosta – että lähes kaikki luettu oli ollut täyttä roskaa. Järvinen kävi meedioistunnoissa ”tutkimassa” löytyykö kuoleman jälkeen elämää, kuten hän toivoi, mutta mikään ei saanut häntä vakuutuneeksi. Ei edes kaatuminen ”Pyhän Hengen” voimasta. Kirkon lattialla nöyryytettynä lojuessaan hän ymmärsi kaatuneensa vain siksi, että halusi kaatua – koska oli suggeroitunut kaatumaan. Lisäksi pappi avitti ”Pyhää Henkeä” työntämällä Järvistä rintakehästä taaksepäin.

Lopulta Järvinen päätyi umpikujaan kirjassaan ”Täydellinen selvitys elämästä ja kuolemasta sekä maailmankaikkeuden arvoituksista”. Hänestä tuli skeptikko.

RISTO K. JÄRVINEN

SKEPTIKOIDEN MIELTÄ KIUSAAVAT usein ihmisten sokea usko valetieteen teorioihin sekä jopa heidän omien uskomustensa sisäinen ristiriitaisuus. Ehdotankin, että emme enää anna tämän asian vaivata. Annettakoon ihmisillä olla uskomuksia, joita meillä skeptikoillakin tiedostamatta ja tietoisesti on. Uskomukset ovat monesti sidoksissa kulttuurin ja aikakauteen, eikä skeptikoiden ole hedelmällistä kamppailla kulttuuria vastaan. Sen sijaan skeptikkojen tehtävä olisi muistuttaa ja osoittaa, mikä on ihmisen uskomusta ja mikä todennettua tietoa. Ihmiset esimerkiksi uskovat pelastushelikoptereiden olevan tehokkaita yksiköjä, vaikka samalla rahalla saatavat kolme maayksikköä todennäköisesti pelastaisivat enemmän ihmishenkiä seurantalilastojen ja tutkimusten mukaan.

SAMI TETRI

TÄMÄ ON SKEPTIKKO-LEHDEN uuden päätoimittajan ensimmäinen artikkeli lehdessämme. Päätoimittaja tietysti haluaa, että hänen ensimmäinen juttunsa muistetaan, joten pitkän pähkäilyn jälkeen hän päättää haastatella humanoidia. Sellaisia haastatteluja ei Skeptikossa ole aikaisemmin julkaistu – muissa lehdissä ehkä liiankin usein. Varmaa ei tosin ole, onko haastateltava humanoidi vai extra-terrestriaalinen tai exstra-dimensionaalinen superminäolento vai älykäs Maa-äiti, Gaia. Tai he kaikki yhdessä. Tai peräti ihminen, joka kuitenkin osaa käyttää äärimmäisen salaista modernia teknologiaa, kuten näkymätöntä säteilyä ja kauko-ohjattuja ilmakehän ilmiöitä. Varmaa on vain se, että kyseinen henkilö on ollut tekemässä viljakuvioita, joista näyttävien, Sipoon kuvio, pääsi Ilta-Sanomien kanteen – ja nyt, puolitoista vuotta myöhemmin, Skeptikko-lehden kanteen. ...

Human(oidi) kertoo, että viljakuvioiden tekemisen tekniikka on yksinkertainen. Toiseen jalkaan laitetaan lenkkitosu, joka on kiinnitetty teipillä noin metriseen laudankappaleeseen. Lautaa taas on vuorattu telttä-alustalla, ettei maastoon jää jälkiä laudan terävistä reunoista. Toisessa jalassa on myös lenkkitosu, joka on ympäröity sanomalehtiä täynnä olevalla muovipussilla. ...

”Työhön tarvitaan lisäksi narukela, jossa on säännöllisin mihinkään mittajärjestelmään soveltumattomin väleihin solmuja merkinä siitä, minkä kokoisia ympyränkehä aiotaan tehdä. Ympyrän tekemiseen tarvitaan kaksi henkilöä. Yksi toimii keskitappina ja toinen kiertää narun kanssa kehää ja kaataa ”suksellaan” viljaa. Suoran tekemiseen tarvitaan yksi henkilö lisää. Kaksi seisoo narun päissä ja yksi kulkee ”suksen” kanssa pitkin linjaa.

RISTO K. JÄRVINEN

VIIME VUODEN LOPULLA JAOimme taas vuotuiset palkintomme. ... Huuhaa-palkintoa emme tällä kertaa jakaneet, koska mielestämme sopivan painavaa ehdokasta ei löytynyt. Tämä ei tarkoita sitä, että huuhaa olisi Suomesta loppunut tai olisi edes vähenemään päin, pikemminkin päinvastoin. Emme kuitenkaan halua jakaa palkintoa millekään itsestäänselvälle taholle, kuten esimerkiksi jollekin kaikkien tuntemalle huuhaa-puolen edustajalle. Palkinnon pitäisi mennä arvovaltaiselle taholle, jonka tulisi toimenkuvansa puolesta jakaa asiallista informaatiota, mutta joka tästä huolimatta toimii toisin. Kun tällaista ei korviimme kantaudu, jätämme palkinnon jakamatta.

JUKKA HÄKKINEN

Lainaukset lehdestä Skeptikko 1/2000.

Skeptikot verkossa: skepsis.fi/lehti

SUOMEN AINOA toiminnallisten häiriöiden poliklinikka tutkii potilaita, joiden oireisiin ei löydy lääketieteellistä syytä – lääkärin suositukset herättävät kritiikkiä. Klinikkan apulaisylilääkäri Markku Sainio pitää Maria Nordinin kiistanalaista Eroon oireista -kurssia tutustumisen arvoisena.

Jopa 15–30 prosentilla sairaaloiden ja terveyskeskusten potilaista on oireita, joille ei löydy selkeää lääketieteellistä selitystä. Sydämentykytyystä, vatsakipuja, voimakasta väsymystä, unettomuutta, nivelkipuja, ahdistuksen tunnetta – lista on pitkä ja se koskee kaikkia lääketieteen erikoisaloja. Helsingissä näitä toiminnallisiksi häiriöiksi kutsuttavia oireita on hoidettu kohta vuoden päivät Laakson alueella toimivalla toiminnallisten häiriöiden poliklinikalla. Klinikka on Suomen ensimmäinen ja toistaiseksi myös ainoa. ...

Lääkärin keskuudessa toiminnallisten häiriöiden hoito herättää paljon kiinnostusta. Klinikkan osastonylilääkäri Helena Liira kertoo saavansa paljon luentopyyntöjä, ja klinikkan perustamaan toiminnallisten häiriöiden verkostoon on liittynyt yli 500 lääkäriä eri puolilta Suomea. Myös toisenlaista huomiota on riittänyt. Liira kertoo joutuneensa käytännössä maalittamisen kohteeksi muutamien CFS-väsymysoireyhtymään liittyvän henkilön taholta.

Myös klinikkan apulaisylilääkäri ja Työterveyslaitoksen ylilääkäri Markku Sainio kertoo saaneensa jonkin verran kriittistä palautetta. Sainion mukaan taustalla on usein tilanne, jossa hän kertoo erilaisista tukimuodoista, joiden avulla ihmiset ovat oireistaan parantuneet. Yksi tällainen on viime syksynä kohua herättänyt Maria Nordinin Eroon oireista -kurssi, jolle Tukes päätti marraskuussa asettaa 100 000 euron uhkasakon rajoittaakseen kurssin markkinointia. Tukesin ylitarkastaja Annina Nyholm sanoi tuolloin Ylelle, että vaikka itse kurssin sisältö olisi-kin asiallista, sen markkinointi sosiaalisessa mediassa ja muualla ei saa sisältää väitteitä, joista voi aiheutua haittaa terveydelle.

Sainion mukaan tätä tai muita vastaavia kursseja ei ole klinikalla suoranaisesti suositeltu, mutta niistä on kyllä kerrottu. ”Me ajatellaan niin, ettei siitä ole mitään haittaa, ja meidän on vähän pakkokin kertoa. Se olisi jopa vähän epäeettistä, jos me ei kerrottaisi, että ihmisiä on tällä tavoin täysin parantunut, jopa paremmin kuin meidän omilla toimilla.” Sainio on jo pitkään tarjonnut joi-

denkin sisäilmaoireista kärsivien potilaiden hoitokeinoksi DNRS-menetelmää, jonka johdannainen myös Nordinin kurssi on.

YLE.FI/UUTISET 27.2.

MUISTATTEKO VIELÄ kalifornialaisen Mike Hughesin, eli ”Hullu-Miken”? Mike halusi palavasti todistaa, että maapallon pyöreä muoto on pelkkä salaliitto ja että todellisuudessa elämme litteällä pannukakulla. Hughes alkoi kehittää romumetallista raketteja päästäkseen yläilmoihin todistamaan uskomuksensa oikeaksi. Space.com kertoo Hughesin kuolleen eilen, kun hän yritti päästä höyryvoimaa hyödyntävällä raketillaan yli 1500 metrin korkeuteen.

MTVUUTISET.FI 23.2.

MEDIA ON VIIME VIKOT ollut täynnä juttuja Kiinassa epidemiaksi yltyneestä koronaviruksesta ja eri maiden toimenpiteistä sen leviämisen estämiseksi. ... Koronavirukseen liittyen netissä liikkeeseen on tullut runsaasti virheellistä tietoa, sekä useita suoranaisia salaliittoteorioita. ... Yksi suosittu teoria väittää, että tauti on peräisin lepakonlihan syömisestä. Todisteeksi on esitetty videoita, jossa nuori aasialaisnainen syö lepakosta valmistettua keittoa.... Erityisesti yhdysvaltalaisissa salaliittoteorioissa viruksen leviämistä on väitetty suunnitelluksi. Todisteeksi on tarjottu vuodelle 2015 päivättyjä dokumentteja, joissa puhutaan koronavirusta vastaan kehitettävästä rokotteesta. ... Virusta on syytetty myös vahingossa levinneeksi biologiseksi aseeksi. ... Väitteet perustuivat siihen, että Wuhanin alueella toimii erilaisia viruksia käsittelevä laboratorio.

YLE.FI 31.1.

KIRKKOHISTORIAN PROFESSORI TUOMAS HEIKKILÄ kertoo, että yksisarvinen tunnetaan melkein kaikissa kulttuureissa. Varhaisimmat yksisarvishavainnot ovat Kiinasta ja Intiasta. Euroopassa yksisarviset olivat erityisen suosittuja keskiajalla. ... ”Yksisarvista on pidetty aivan aito- na, olemassa olevana eläimenä. Niiden sarvia kaupattiin Euroopassa 1500-luvulle asti. Uskottiin, että sarvi poistaa myrkyä. Ranskan kuninkaalla esimerkiksi oli sarvesta tehty astia ja lusikka”, Heikkilä kertoo. ...

Yksisarvisten vetovoiman havaitsi keskiajalla myös kirkko. ”Kristinusko on aina ollut mestari sulattamaan

kaikenlaista aineistoa osaksi omaa symboliikkaansa ja ajatteluaan. Puhtaana ja hyvänä pidetty yksisarvinen on ollut luontevaa ottaa osaksi kristillistä kuvastoa. Se on nähty Kristuksen symbolina – olihan hänkin kristinuskon mukaan keskuuteemme tullut ihmeellinen olento”, Heikkilä kertoo.

Eräs keskiaikainen legenda sijoittaa yksisarviset Raamatun luomiskertomuksen maailmaan. Sen mukaan yksisarvinen oli ensimmäinen eläin, jolle Aatami antoi nimen, ja se myös seurasi Aatamia ja Eevaa, kun heidät karkotettiin paratiisista. Itse asiassa yksisarviset ovat ihan raamatullisia olentoja. Vuoden 1776 raamatunkäännöksessä yksisarvinen mainitaan muun muassa Jobin kirjassa ja psalmeissa. Nykyraamatussa sen tilalla on proosallisemmin villihärkä.

KAISA HALONEN: KIRKKOJAKAUPUNKI.FI 24.1.

YHDEN IHMISEN VAIKUTUSMAHDOLLISUUDET tuntuvat olemattomilta, mutta huuhaahan puuttuminen on meille lääketieteen osajille jopa velvollisuus. Päätimme siksi samoja ajatuksia pyörittelevien opiskelijakaverien kanssa lyöttäytyä yhteen ja perustimme vuonna 2018 Vastalääke ry:n. Yhdistyksemme toimii terveyshuuausta vastaan tarjoamalla tieteellisesti tutkittua tietoa helppolukuisessa ja kansantajuisessa muodossa. ...

Lääkärin kannattaa suhtautua uskomushoitomyönteiseen potilaaseensa avoimen kiinnostuneesti. On tärkeää kuunnella uteliaasti, mitä henkilö ajattelee tieteestä ja mihin hän nojaa terveyttä koskevat päätöksensä. Potilaan mielipidettä ei saa vahingossakaan väheksyä, vaan mieluummin tulisi kysellä avoimesti lisää. ...

Yksi hyvä keino on lähestyä aihetta yhteisen tavoitteen, potilaan terveyden kautta. Lääkärin ja potilaan yhteinen tavoite on parantaa potilaan terveydentilaa, eikä keinojen tarvitse taistella toisiaan vastaan. Kompromissin hakeminen lääketieteellisestä ja epätieteellisestä hoidosta on varteenotettava vaihtoehto, jos uskomushoito ei lääketieteellisen hoidon ohella aiheuta terveyshaittaa.

MIA MUHONEN, LÄÄKÄRILEHTI 3/2020

PENNSYLVANIASTA KOTOISIN OLEVA Nadejda Reilly, 51, pidätettiin 7. tammikuuta, kun hän oli törmännyt valtatie 93:lla vastaan tulleeseen autoon. Autossa oli kolme matkustajaa. Reilly kertoi ajaneensa valtatie 93:lla usean tunnin ajan muuta liikennettä päin odottaen Jumalan kutsua. Kun hän lopulta näki auton tulevan vastaan, hän halusi testata uskoaan ajamalla autoa päin. Reilly ja kaksi toisessa autossa ollutta henkilöä loukkaantuivat törmäyksessä. ...

Reillyä syytetään törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä vaaran aiheuttamisesta sekä useista kolariin liittyvistä rikoksista. Reilly pääsi aluksi takuuta vastaan vapaaksi, mutta viikkoa myöhemmin se peruttiin. Tuomarin mukaan Reilly oli vaaraksi itselleen ja muille. ”Reillyn mukaan Jumala piti hänestä huolen, kun ei antanut hänen loukkaantua”, Reillyä kuulustellut poliisi Bruce Balliet sanoi.

ILTALEHTI.FI 21.1.

USKONNOLLISEN LAHKON JÄSENIEN epäillään tappaneen seitsemän ihmistä Panamassa. Jumalan uusi valo -nimisen lahkon saarnaajat pitivät viidakossa vankeinaan alkupe-räiskansan jäseniä ja kiduttivat näitä. Kidutuksen tarkoituksena oli ”karkottaa paholainen” ja saada ihmiset ”katumaan syntejään”. Tämä tehtiin hakkaamalla nuijalla ja Raamatulla sekä viiltelemällä ja polttamalla sidottuja uhreja. ... Lahkolaisten, jotka ilmeisesti myös ovat Ngabe Bugle -alkuperäiskansaa, epäillään ehtineen suorittaa kidutusrituaaleja ainakin neljän päivän ajan. Kidutuksen uskotaan alkaneen lahkoon jäsenen näkemän ”jumalallisen näyn” jälkeen. Lahko syntyi tiettävästi vasta noin kolme kuukautta sitten.

YLE.FI 17.1.

URI GELLER otti yhteyttä Britannian hallitukseen sen jälkeen, kun pääministeri Boris Johnsonin neuvonantaja kehotti ”sekalaisia hulluja” hakemaan työpaikkoja valtiolta. Lusikantaivuttaja lähetti Dominic Cummingsille hakemuksen, jossa tarjosi valtion käyttöön aitoja psykikiä voimiaan. Uri, 73, väitti, että hänen viihdyttäjäuransa oli aikoinaan ”täydellinen naamio” vakoilulle, jota hän suoritti Yhdysvalloille ja Israelille. Hän lisäsi voivansa auttaa Yhdistynyttä kuningaskuntaa neuvottelemaan Brexitistä ja liitti hakemukseensa jopa Israelin nykyisen pääministerin Benjamin Netanjahun lausunnon.

Cummings julkaisi viime viikolla henkilökohtaisessa blogissaan viestin, jossa sanoi, että virkamiesten taitoja ja taustoja on tarpeen monipuolistaa. Hän vaati, että Britannian on palkattava ”epätavallinen joukko ihmisiä, joilla on erilaisia taitoja ja taustoja”. Erityisesti hän kaipasi datatieteilijöitä, ohjelmistokehittäjiä, taloustieteilijöitä, politiikan asiantuntijoita, projektipäälliköitä, viestinnän asiantuntijoita samoin kuin ”sekalaisia hulluja, joilla on erikoisia kykyjä”.

264-sivuisessa hakemuksessaan Geller kertoi mm. käyttäneensä paranormaaleita kykyjään toimiessaan tiedustelijana Persianlahden sodassa, paikallistaessaan salaisia tunneleita Pohjois-Koreassa ja tyhjentäessään Moskovaan matkalla olleita diplomaattisia levykkeitä. ”Vaikka monet ovat epäilleet kykyjäni, saavutuksiani ei voida hylätä huijauksina tai illuusiona”. Geller kertoi myös osallistuneensa ydinaseriisuntaneuvotteluihin pommittamalla Neuvostoliiton pääneuvottelijaa positiivisilla ajatusaalloilla.

METRO.CO/UK 8.1.

MONIA HENKILÖITÄ VAIVAAVAT maasäteilyn ja vesisuonien aiheuttamat oireet. Ihmisiltä ja kotieläimiltä on kadonnut luontainen vaisto väistää näitä haitallisia säteilylinjoja ja siksi vuoteemme, työhuoneemme, työtuolimme, kenties koko asuntomme voi sijaita vaarallisesti vaikuttavilla säteilylinjoilla. ... Maasäteilyn estin on kotimainen uutuustuote, joka voi auttaa tehokkaasti torjumaan maasäteilyn haittavaikutukset. ... Maasäteilyn Estin-paketti 124 € (sis. alv 24 % ja postipaketin).

ESTIN.FI

AP PHOTO / LEHTIKUVA

Huuhaa-väitteitä Australian metsäpalojen aiheuttajista

Ilmastonmuutoksen vaikutuksia yritettiin vähätellä.

JUHA LEINIVAARA

VUODEN VAIHTUESSA saimme todistaa suurta tuhoa: Australian valtavat maastopalot olivat maailmanlaajuisen uutisoinnin kohteena useita kuukausia. Paloista syntynyt keskustelu osoitti, että tiedotusvälineissä ei aina turvauduta todellisiin asiantuntijoihin.

Australian luontoon on aina kuulunut maastopalojen säännöllinen rytmi. Metsiin ja tasangoille on kehittynyt puita ja puskia, joiden kuuluukin palaa jossain vaiheessa kasvuun. Näin taataan entistä vihreämpi kausi palojen jälkeen. Luonnon kiertokulkuun kuuluva tulen ja jälleenkasvun vuorottelu on kuitenkin muuttumassa entistä rakkemmaksi. Ilmastonmuutoksen myötä yleistyy kiertokulun toinen osapuoli, tuli.

Jo ennen paloja tutkijat ennustivat, että olosuhteet muuttuvat entistä vaikeammiksi. Kuivat kaudet pitene-

vät. Sateet vähenevät. Valtiolla on edessään suuria haasteita. Palontorjunnan resurssit eivät tule riittämään.

NELJÄN MILJOONAN HEHTAARIN MEGAPALO

AUSTRALIAN MITTAUSHISTORIAN KUUMIN ja kuivin vuosi oli 2019. Kuivan kauden koittaessa lämpötilat kohosivat kaupungeissa yli 40 asteeseen, paikoin jopa 45 asteeseen. Viimeisen 30 vuoden aikana vuosittaiset syyskauden sateet ovat vähentyneet noin 15 prosenttia.

Vuoden 2019 loppupuoliskolla syttyi useita maastopaloja. Helleaalto jatkui. Kovat tuulet levittivät kekäleitä pitkälle. Maastopalot laajenivat ja yhtyivät toisiinsa. Lopulta savupilvet peittivät joissakin osavaltioissa koko taivaan aamusta iltaan. Savu kantautui aina Uuden-

Seelannin jäätiköille asti. Jäätiköt värjäytyivät noesta ruskeiksi.

Tammikuun alussa useissa kaupungeissa suoritettiin joukkoevakuointeja. Armeija kutsuttiin apuun sammu-
tustoihin. Uuden Etelä-Walesin osavaltio julisti seitsemän päivän pituisen hätätilan. Tammikuun loppupuolella tulipaloihin oli kuollut ainakin 29 henkeä. Yli 2500 kotia oli tuhoutunut. Tuhkaksi palaneista sademetsistä eivät kaikki alueet välttämättä toivu lainkaan. Lehdistö käytti näistä yhteensä yli neljä miljoonaa hehtaaria kattaneista paloista nimeä ”megatulipalo”.

Kansainväliset uutiset käsittelivät Australian suurta tuhoa monta viikkoa. Aihe oli suosittu myös sosiaalisessa mediassa. Kaiken kommunikaation seassa esiintyi myös valheita, väärää tietoa sekä salaliittoteorioita. Toimittajat sekä viranomaiset joutuivat oikomaan erilaisia huhuja.

TIETOA OLI, MUTTA SIIHEN EI REAGOITU

ASiantuntijat olivat jo ennen megatulipaloa ennakoinneet, miten ilmastonmuutos tulee vaikuttamaan Australian luontoon. Valitettavasti heidän vallassaan ei ollut päättää, miten ja millä resursseilla maa reagoisi maastopalojen ughiin. Annettuja varoituksia ei otettu vakavasti, ei edes Australian parlamentin tilaamaa arviota maastopalojen uhasta. Arviossa selvitettiin, miten vuosina 2002-2003 sattuneiden kuivien kausien maastopalojen tuhoja olisi voitu pienentää.

Yksi tärkeimmistä keinoista on polttaa puiden alle ker-
tyneitä kuivuneita oksia ja lehtiä pois. Tämä ennakoiva poltto olisi ehkä ollut laajemmin käytössä, mutta metsänhoidon polttotyöt vaativat tietynlaisia olosuhteita – muuten tällainen kulutus ei ole hallittavissa. Pitenevät kuivat kaudet vähentävät kulotukseen sopivia päiviä ja näin metsiin ja ryteikköihin pääsee kerääntymään entistä enemmän luonnon omia sytykkeitä.

Vuonna 2008 professori Ross Garnautin arviossa lueteltiin ilmastonmuutoksen Australialle tuomia ongelmia. Arviossa kerrottiin, että viimeistään vuonna 2020 tullaan huomaamaan erittäin vaikeiden maastopalojen vaarat. Metsäpalojen yleisyydessä nähtiin jo yli kymmenen vuotta sitten kasvava trendi: kuivuuden lisääntymisestä ja keskilämpötilojen noususta osattiin varoittaa monta vuotta ennen viime vuoden ennätyskuivuuksia.

Samat tiedot olivat useissa Australian hallitukselle annetuissa raporteissa, samoin kuin hallituksen itse tilaamissa raporteissa. Mutta tietoihin ei siis reagoitu. Eikä palomiesten ja palontorjuijen vaatimuksiin saada uudempaa ja isompaa kalustoa. Palojen vaarallisuus ja yleisyys olivat ajaneet palokuntien resurssit ääri-
rajoille. Silti pyydetyille sammu-
slentokoneille ei myönnetty rahoitusta. Lentokoneet olisivat olleet parhain ja nopein keino aloittaa kaukana metsästä tehtävät sammutustyöt.

Myöskään kansallispuistojen määrärahoihin metsänhoidollisia kulotuksia varten ei tehty lisäyksiä. Vuonna 2012-2013 kulotuksia tehtiin 208 000 hehtaarin verran. Vuosina 2017-2018 niitä tehtiin enää 95 000 hehtaarilla.

VALHEITA, VÄÄRÄÄ TIETOA JA SALALIITTOTEORIOITA

Australian maastopaloista levisi myös paljon virheellistä ”tietoa”. Juorujen mukaan ennätyslaajat palot johtuivat tuhopolttajista. Tämän takia palojen yhteydessä ei siis mukamas voinut puhua ilmastokriisistä. Ilmastonmuutoksen vaikutuksia yritettiin vähätellä.

Toki maastopaloja syttyi myös tuhopolttajien toimesta. Uuden Etelä-Walesin poliisin mukaan palokaute-
na nostettiin 24 syytettä tahalliseen palon syyttämiseen. Yhteensä poliisilla oli tilastoissaan 207 maastopaloihin liittyvää tapausta, eli tahallisia tuhopolttoja oli tästä joukosta pieni vähemmistö. Silti saatettiin väittää jopa 200 tuhopolttajan olleen aiheuttamassa massatuhoja.

Enemmistö isoista maastopaloista oli kuitenkin salamoitten sytyttämiä. Kaukana teistä ja kulkureiteistä iskevän salaman sytyttämää paloa ei pääse nopeasti sammuttamaan, ja tästä seuraa laajalle alueelle leviävä maastopalo. Ihmisten sytyttämät palot taas ovat useimmiten asutusten läheisyydessä, jossa palokunta pääsee reagoimaan niihin nopeammin. Siksi suurimmat tuhot aiheutuvat luonnon sytyttämistä paloista.

Toinen yleinen narratiivi oli väittää, ettei ennätyskuivuus johtunut ilmastonmuutoksesta, vaan merivirtojen muutoksista. Väite oli ovelasti valikoitu. On nimittäin totta, että merivirtaukset olivat muuttuneet – ne olivat lämmenneet. Merivirtausten muutokset ovat ratkaisevassa asemassa Australian sateisiin. Kun meriveden lämpötilan nousee, sateet tulevat alas ennen mantereelle saapumistaan. Kolmesta merkittävästä merivirtauksien kiertokulusta tämä sadeveden vähyys sattui samaan aikaan kahden virtaukseen.

Kolmas yleinen väite asetti syyn poliittisen puolueen harteille: vihreät olivat ajattele mattomasti aiheuttaneet tuhot vaikeuttaessaan metsien kulotusta. Syy palojen laajuudelle löytyy vihreiden aikaansaamista rajoituksista metsänhoidossa. metsänhoitajat eivät enää saa tehdä tarvittavia kulotuksia uusien poliittisten rajoitusten takia. Lähde näille väitteille oli David Packmanin kirjoitus ”The Age” -lehdessä vuonna 2015. Siinä Packman syyttää vihreitä metsiin kerääntyneistä polttoaineista.

Kun väitettä toistavilta kysyttiin, missä ja milloin Vihreä puolue on saanut aikaan rajuja rajoituksia metsänhoitoon, ei vastauksia kuulunut. Kukaan syytöksiä esittäneistä ei ollut vaivautunut lukemaan vihreiden puolueohjelmaa. Sieltä löytyy metsänhoitoon liittyviä kohtia, joissa on mukana tarvittavina keinoina kulotukset ja hallitut palot.

Australian palo- ja pelastuskomission edustajat joutuivat erikseen huomauttamaan yleisölle, etteivät min-
kään puolueen edustajat pääse vaikuttamaan siihen, miten ja milloin metsänhoidossa tehdään polttotyöt. Kulottamista on yritetty tehdä myös uusien määräysten aikana, mutta siihen sopivia päiviä ei enää löydy tarpeeksi. Professori David Bowan Tasmanian yliopistosta kommentoi lehdistölle, että liian kuivina päivinä tehty kulutus on vaarallista. Myös silloin tulipaloja on karannut hallinnasta, ja ihmisiä on kuollut tällaisten kulotusten seurauksena. 🌍

Missä kuljimme kerran – eli mitä jo ehdimme unohtaa sukupuolieroista?

”Jos haluat jonnekin, selvitä ensin missä olet.”

ON HAVAITTU, että naiset arvostavat kumppaniehdokkaassa statusta ja varallisuutta enemmän kuin miehet. Havainto on tehty kymmenissä kulttuurissa ympäri maailmaa. Mikä selittää tätä eroa, luonnonvalinta vai sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät?

Ensinnäkin on ilmeistä, että kulttuuri vaikuttaa kyseisen sukupuolieron suuruuteen. Monissa yhteisöissä naisilta esimerkiksi puuttuu taloudellinen itsemäärääminen. Tällaisissa olosuhteissa heillä luonnollisesti on miehiä voimakkaampi motiivi etsiä puolisoa, jolla on statusta tai varallisuutta.

Sosiaaliskulttuuriset tekijät eivät kuitenkaan ole koko selitys. Kyseinen sukupuoli nimittäin löytyy tasa-arvoisimmistakin yhteisöistä. Lisäksi varakkaimmatkin naiset mieltävät miehen statukseen tai vaurauteen. Köyhät miehet taas eivät arvosta kumppanin varakkuutta muita miehiä enempää. [1]

Sosiaaliskulttuuriset tekijät voisivat periaatteessa selittää näitäkin havaintoja. Esimerkiksi varakkaiden naisten statusmieltyminen voisi johtua vaikkapa naisten halusta ylläpitää korkeaa elintasoaan. [2] Ja ehkä sosiaaliset tavat ylipäätään muuttuvat hitaasti. Asenteet saattavat siis vain toistaa historiallista sukupuolijaottelua.

Juuri tämä on sosiaaliskulttuuristen selitysten ongelma: ne edellyttävä lisäselityksiä, jotka edellyttävät uusia selityksiä. Miksi esimerkiksi jotkin kulttuuriset tavat muuttuvat jo muutamassa vuodessa mutta juuri parinvalintamieltymykset olisivat jäähmettyneet menneisyyteen?

Tämä mutkikkaiden ja yleensä testaamattomien lisäselitysten kasaantuminen on hyvä syy kääntyä biologian puoleen. Se tarjoaa yksinkertaisempia ja teoriapohjaltaan vankempia selityksiä – ja selityksen hylkääminen vain sen yksinkertaisuuden vuoksi ei tietenkään ole perusteltua, päinvastoin. [3]

Biologian selitys on kaksiosainen: ihmisnaaraille on ensinnäkin kehittynyt taito arvioida kumppaniehdokasta sen mukaan, kykeneekö tämä hankkimaan ja ylläpitämään perhehoivan edellyttämiä resursseja. Tällainen arvioiminen ei vaadi paljon. Siihen kykenevät lintu- ja kalanaaraatkin.

Toiseksi ihmisnaaraille on kehittynyt mieltymys koiraan kykyihin. Näkemyksen mukaan emme ole sellaisen esiäitien jälkeläisiä, jotka parittelivat umpimähkäisesti ilman kumppanin statusta koskevia kriteereitä. Tämä on järkeenkäypä oletus: raskaus- ja imetysaika edellyttävät ihmisnaaraalta valtavasti ylimääräisiä resursseja. Vastasyntynyt ihmispoikanen on myös täysin avuton ja tarvitsee vuosien ajan turvaa ja huolehtimista. Lisäksi

evoluutioympäristö oli huomattavasti nyky-ympäristöämme vihamielisempi.

Biologiasta ja evoluutiosta johdettavat selitykset vaativat toki nekin tarkennuksia. Jotta luonnonvalinta olisi voinut suosia naaraan mieltymystä statuskoiraaseen, mieltymyksen on täytynyt parantaa naaraan lisääntymismenestystä. Koiraan statuksen on siis täytynyt olla luotettava signaali jostakin. Ehkä se kertoi paremmasta perhehoivasta, koiraan paremmasta terveydestä, periytyvistä suotuisista geeneistä tai muista vastaavista seikoista. Olipa vaikutus mikä hyvänsä, ajatus statusmieltyksen evolutiivisesta alkuperästä saa tukea sekä lajien että kulttuurien välisestä vertailusta. Tämä on syy suhtautua selitykseen vakavasti.

KELPAISIKO SEKSI?

EDELLÄ MAINITUN SUKUPUOLIERON biologinen selitys kiistetään usein sillä perusteella, että joissakin kulttuurissa ero on kaventunut ja miehen statuksen merkitys on pienentynyt. Eräs toinen sukupuoli kuitenkin pitää pintansa paljon voimakkaammin: suhtautuminen satunnaiseen seksiin. Tämän sukupuolieron kohdalla biologian merkitystä on vaikeampi kiistää.

Psykologi Steve Stewart-Williams kirjoittaa sellaista poikkeuksellisen kauniista yksilöistä, joilla on muita enemmän valinnanvaraa pariutumismarkkinoilla:

Näiden ärsyttävien yksilöiden ei yleensä tarvitse tehdä myönnytyksiä vastakkaisen sukupuolen suhteen, ihan silkan haluttavuutensa takia. Heidän romanssihistoriansa myös tukee väitettä, että miehet ovat naisia kiinnostuneempia satunnaisista seksisuhteista. Moni tutkimus on osoittanut, että komeimmilla miehillä on todennäköisemmin suurempi joukko seksikumppaneita. Kauniilla naisilla sen sijaan ei ole. Tämä ei johdu siitä, että heille olisi hankala houkuttella kumppaneita; se johtuu siitä, että he useammin valitsevat harvempia kumppaneita ja pidempikestoisia suhteita.

Poikkeuksia tietysti on – komeita sitoutujamiehiä ja kauniita promiskuiteettinaisia – mutta ilmiö on silti todellinen.

Vastaavia päätelmiä voidaan tehdä pornon ja romanttien komedioiden kulutuksesta:

Moni mies keskeyttää säännöllisen pornonkulutuksensa romanttista komediaa katsellakseen, vaikka kumppani ei häntä siihen edes painostaisi. Ja moni romanttisista komedioista pitävä nainen nauttii satunnaisista pornohetkidistä. Erot por-

non ja romanttisten komedioiden kulutuksessa eivät kuitenkaan ole mitättömiä: ne kertovat naisten ja miesten seksuaalisuuksien eroista.

Erot näkyvät myös prostituutiossa. Miksi esimerkiksi ammattimaisia miesprostituoituja, joilla on naisasiakkaita, on vähemmän kuin ammattimaisia naisprostituoituja, joilla on miesasiakkaita? Kärjistetynä kyse on vain kysynnästä ja tarjonnasta: seksiä haluavia miehiä on enemmän kuin seksiä haluavia naisia. Toisin sanoen miesamatööriin suuri joukko heikentää ammattimaisten miesprostituutujen markkina-asemia. [4]

Tutkimustulokset ovat yksiselitteisiä: tasa-arvoisimmisakin kulttuureissa miehet ovat naisia valmiimpia satunnaisiin seksisuhteisiin. Ilmiön evolutiivinen selitys on luultavimmin se, että mies ei voi tulla raskaaksi (mutta kykenee periaatteessa helposti saattamaan naisen raskaaksi). Siksi miehelle ei kehittynyt yhtä voimakasta halua synnätä paritelukumppanin sitoutumishaluja tai muita ominaisuuksia.

Evoluution merkitystä seksiasenteisiin vähätellään usein sillä, että taloudellinen itsemäärääminen, ehkäisy-pillerit ja muut kulttuuriset muutokset tekivät satunnaisesta seksistä yleisempää ja hyväksytympää myös naisten parissa. On totta, että kulttuurin vaikutus käyttäytymiseen on tässäkin tapauksessa todellinen ja merkittävä. Se ei kuitenkaan tarkoita, että sukupuolierot johtuisivat ainoastaan kulttuurista. Se tarkoittaa vain, että erojen suuruus ei johdu yksinomaan evoluutiosta.

Jos siis haluamme ymmärtää miesten ja naisten käyttäytymistä, meidän on edelleen huomioitava ei ainoastaan kulttuuriympäristö vaan myös evolutiivisesti kehittyneet sukupuolierot. Kulttuurinen muutos ei mitätöi evoluution merkitystä sukupuolieroille.

Sukupuoliero suhtautumisessa seksiin näkyy myös homoseksuaaleilla. Lesbojen ei esimerkiksi tarvitse pelätä raskaaksi tuleamista tai fyysisesti paljon voimakkaampaa kumppania. Jos nämä seikat olisivat ratkaisevia tekijöitä estämään naisia hyppäämästä sänkyyn jokaisen viehättävän ehdokkaan kanssa, lesboilla olettaisi olevan enemmän seksikumppaneita kuin heteronaisilla. Lesboilla kumppaneita on kuitenkin keskimäärin vähemmän. Tutkimusten mukaan homomiehillä sen sijaan on enemmän seksisuhteita. [1] Homomiesten promiskuiteettisia taipumuksia kuvaa vitsi, jonka homot yleensä ymmärtävät mutta joka aukenee harvemmalle heterolle:

- *Mitä homot tekevät toisilla treffeillä?*
- *Millä ihmeen toisilla treffeillä?*

Usein väitetään, että yhteiskunnassa vallitseva kaksoisstandardi selittäisi sukupuolten erilaista käyttäytymistä: ”Naista, jolla on paljon kumppaneita, haukutaan hutsuksi, kun taas miehelle ei ole vastaavia halventavia nimityksiä.” Kulttuurinen kaksoisstandarditeoria on suosittu, mutta sen tueksi ei ole kunnollista näyttöä. Ensinnäkin elosteleville häntäheikeille on monia halventavia nimityksiä. Toiseksi sukupuoliero suhtautumisessa satunnaiseen seksiin on säilynyt siitä huolimatta, että moni vaikutusvaltainen taho on eroa pyrkinyt hävittämään. Puolisot, erilaiset kulttuuriset instituutiot, lainsäädäntö, kaikenlaiset moralistikonservatiivit ja usein omat vanhemmatkin pyrkivät istuttamaan nuorukaisiin yksiavioisuuden kunnioittamista. Tämä ei ole hävittänyt sukupuolieroa suhtautumisessa satunnaiseen seksiin. Pikemminkin on niin,

että kulttuuriset instituutiot ovat reagoineet biologiseen eroon. (Kaksoisstandardeja luonnollisesti on olemassa, mutta nekin saattavat selittyä evoluutiolla: vanhemmilla on esimerkiksi geneettinen intressi teroittaa pidättyvämpää käyttäytymistä tyttärelleen kuin pojalleen. [1, 6])

Jos siis haluat selittää seksiasenteissa tavattuja eroja ainoastaan kasvatuksella ja muilla ympäristötekijöillä, sinun on vastattava kahteen kysymykseen: 1) miksi luonnonvalinta olisi ihmisen kohdalla hävittänyt muille nisäkkäille tyyppillisen sukupuolieron seksiasenteissa ja 2) miksi kulttuuri tämän jälkeen loisi täsmälleen samankaltaiset erot kaikkiin ihmiskulttuureihin. Kuten todettua, kulttuuriset voimat vaikuttavat siihen, missä määrin naiset ja miehet haluavat satunnaista seksiä. Mutta ajatus, että kulttuuri kehittäisi tähän liittyvät sukupuolierot tyhjästä, on ristiriidassa sekä antropologisen todistusaineiston kanssa että sen kanssa, mitä tiedämme muista lajeista ja evoluution toiminnasta.

NUORI JA KAUNIS?

ENTÄ VÄITE, että miesten ja naisten erilaiset mieltymykset eivät voi olla evolutiivisesti kehittyneitä, koska niin moni mieltymys laskee yksilön kelpoisuutta? Esimerkkinä tällaisesta epäadaptiivisesta mieltymyksestä käytetään usein sitä, että moni mies kiinnostuu vanhemmista naisista, eikä vain neitosista hedelmällisen uransa alussa. Pornoteollisuudessa on esimerkiksi kokonainen kategoria tätä varten: milf (=mother I'd like to fuck). Voiko evoluutio muka selittää tämänkin ilmiön?

Ensinnäkin milf-kategoriassa esiintyvät naiset ovat yleensä varsin nuoria, jopa parikymppiset näyttelijät kelpaavat. Pornografinen materiaali, jossa on keski-ikäisiä tai sitä vanhempia naisia, ei taas ole lähellekään yhtä suosittua. Vanhemmastakin naisesta toki voi tulla seksisymboli, mutta se ei vielä kerro paljon. Se, että joku epätyypillisen viehättävä nainen on yhä viehättävä viisikymmppisenä ei siis sulje pois sitä, että hedelmällisyytensä huipulla naiset ovat miesten mielestä haluttavimmillaan.

Tosin evoluution näkökulmasta naisen ikä sellaisenaan ei ole olennaista. Sen sijaan olennaisia ovat ne ulkoiset piirteet, jotka lajimme muinaisuudessa kertoivat hedelmällisyydestä. Eli jos nainen lakkaisi vanhenemasta 23-vuotiaana, miehet haluaisivat häntä silloinkin, kun hän täyttää 93 vuotta. Suomalainen Edvard Westermarck totesi tähän liittyen jo 1930-luvulla, että sivilisaatio on tehnyt naiskauneudesta kestävämpää.

Armeliassa nyky-ympäristössä naiset siis vanhenevat hitaammin. Lisäksi teknologia on tuonut tarjolle lukuisia nuoruussignaaleita jäljitteleviä vippaskonsteja [5, 6]. Moni vaihdevuodet ylittänyt nainen näyttääkin – tai saadaan helposti näyttämään – yhtä nuorekkaalta kuin hedelmällinen nainen näytti lajimme evoluutioympäristössä.

Mediat ja kauneudenhoitobisnes toki pyrkivät hyväksikäyttämään miesten nuoruusmieltymyksiä; kukaan ei esimerkiksi mainosta ryppyjä lisääviä voiteita. Mutta oli pa medioilla ja mainonnalla millainen vaikutus tahansa, se ei tarkoita, että nuoruuden yhteys naisen haluttavuuteen olisi sattumaa. Ilmiön biologista selitystä tukee havainto, että homomiehet kiinnittävät huomiota ulkonäköön samalla tavoin kuin heteromiehet, ja lesbot samalla tavoin kuin heteronaiset.

MISTÄ JOHTUU VÄKIVALTA?

VÄKIVALTAISUUDESSA ja fyysisessä aggressiivisuudessa tavatut sukupuolierot ovat edellä mainittuja eroja silmiinpistävämpiä. Väkivaltaerojakin on silti koetettu selittää kulttuurilla: ”koska miehet ovat fyysisesti kookkaampia ja voimakkaampia, he ohjautuvat rooleihin, joissa tarvitaan aggressiivisuutta ja fyysistä voimaa”. Selityksen mukaan aggressioerot löytyvät kaikkialta siis siksi, että miehet vain sattuvat olemaan naisia voimakkaampia ja kookkaampia.

Selitys vaikuttaa loogiselta mutta herättää kysymyksiä. Miksi luonnonvalinta olisi tuottanut vain fyysiset sukupuolierot? Miksi luonnonvalinta teki miesten luista ja lihaksista vahvempia, mutta ei lainkaan kajoanut aivoihin? Kertooahan sukupuoliero lihaksistossa ja ruumiinkoossa nimenomaan siitä, että fyysisyyteen, aggressiivisuuteen ja väkivaltaan ohjaavat valintapaineet ovat olleet miehillä voimakkaampia. Toisin sanoen, miksi luonnonvalinta olisi luonut väkivaltaan tarvittavat fyysiset välineet, mutta jättänyt kehittämättä niitä ohjaavat mielenrakenteet? Stewart-Williamsin mielestä tämä olisi sama kuin luonto olisi antanut meille hampaat ja ruoansulatusjärjestelmän, muttei halua syödä.

On myös havaittu, että poikien fyysisistä aggressiivisuutta pyritään hillitsemään paljon voimakkaammin kuin tyttöjen aggressioita. Poikia siis rangaistaan useammin ja ankarammin. Saattaakin olla perusteltua sanoa, että kulttuuriset tavat kaventavat tätä sukupuolieroa, eivätkä suinkaan suurensi sitä. Lisäksi aggressiivisuusero näkyy vauvoilla ja taaperoilla jo kauan ennen kuin ne ymmärtävät olevansa poikia tai tyttöjä.

Suurimmillaan aggressioerot ovat teini-ikässä. Myös tätä seikkaa olisi hankala selittää ympäristötekijöillä. Miksi kulttuuri siis kaikkialla maailmassa tekisi eroa suurimman juuri sukukypsyyden ja täysi-ikäisyyden kynnyksellä? Ja miksi vastaava iästä riippuva sukupuoliero löytyy myös kädelliserkuiltamme? Entä miksi sukupuoliero väkivaltaisuudessa tasoittuu samaa tahtia testosteronitasojen tasoittuessa, myös muilla lajeilla? Tällaisiin kysymyksiin kulttuuriset teoriat eivät kykene vastaamaan.

Samoja kysymyksiä voidaan esittää hoivakäyttäytymisestä. Miksi luonto olisi antanut naisille fyysiset valmiudet imetykseen, mutta unohtanut psykologiset hoivavalmiudet? Entä miksi sukupuoliero vauvojen hoivaamisessa näkyy myös tasa-arvoetoksen Pohjoismaissa, jossa vauvojen pulloruokinta on enemmän sääntö kuin poikkeus? Voidaan toki väittää, että tässäkin asenneilmasto vain muuttuu hitaasti. Selitys ei kuitenkaan huomioi sitä, että tytöt leikkivät enemmän hoivaleikkejä jo taaperoikäisinä, ja myös muilla kädellisillä.

Ajatus, että vanhemmat ovat ohjanneet tyttäriään hoivaamaan, ei siis vaikuta todennäköiseltä. Esimerkiksi tytöt, jotka altistuivat kohdussa poikkeuksellisen suurille testosteronimäärille, nujakoivat enemmän ja leikkivät vähemmän hoivaleikkejä. Miksi vanhemmat ohjaisivat hoivaleikkeihin vain sellaisia tyttäriään, jotka altistuivat tyyppisille hormoniannoksille?

HILJAIJUUS ON KULTAA?

EDELLÄ KUVATTUJA EVOLUTIIVISIA SELITYKSIÄ on pilkattu seksistisiksi, konservatiivisiksi ja deterministisiksi. Kyse on kuitenkin ilmiöille annetuista selityksistä. Ne eivät ole

normatiivisia eli ne eivät ota kantaa siihen, miten ihmisten tulisi yhteiskuntansa rakentaa.

Se, millaisia evolutiivisesti kehittyneitä eroja sukupuolten välillä on, ei siis ole poliittinen kysymys tai kysymys tasa-arvosta. Sukupuolierojen tutkimisen mielekkäys on toki mahdollista kyseenalaistaa moraalisten seurausten perusteella, mutta se ei kerro erojen olemassaolosta suuntaan tai toiseen. Tulosten oikeellisuuden kannalta myös se on yhdenmukaista, innostuuko biologian tuloksista perinteisten perhearvojen puolustaja vai pride-aktivisti.

Koituuko sukupuolierotutkimuksista sitten haittaa? Ja jos koituu, ovatko haitat niin suuria, että eroista kannattaa vaieta? Moni näyttää pelkäävän, että tutkimustulosten myötä seksistiset konservatiivit rohkaistuisivat toimimaan ennakkoluulojensa mukaisesti. Ehkä valistuneimmatkaan kansalaiset eivät kykene harrastamaan sellaista selkeää ajattelua, jossa sukupuolierot pystytään hyväksymään ilman seksistisiä haittavaikutuksia. Ehkä tutkimustulosten johdosta jompikumpi sukupuoli joutuu siis syrjinnän kohteeksi. Ehkä naisten tai miesten mahdollisuudet tehdä elämänsä koskevia päätöksiä vähenevät.

Tieteen on oltava tällaisten uhkien edessä rehellinen. Sen on pohdittava, onko koko totuuden tarkastelu sittenkään aina mielekästä. Samalla on keskusteltava siitä, kuka saa päättää, millainen tutkimuksesta syntyvä riski voidaan hyväksyä.

Sukupuolierojen tapauksessa tällaiset pohdinnat ovat turhanpäiväisiä. Ensinnäkin psykologisen tutkimuksen yhteiskunnalliset vaikutukset ovat aina olleet varsin vähäisiä, useimmiten täysin olemattomia. Toiseksi sukupuolieroista on tiedetty jo biologian alkuajoista alkaen, ja silti yhteiskunnat ovat kehittyneet kohti tasa-arvoa. Se, että jokunen aktivisti on seksismin pelossaan ollut valmis mustamaalamaan yhteiskunnallisesti niinkin vähäpätöisiä ihmisiä kuin sukupuolieroja tutkivia biologeja, kertoneekin lähinnä siitä, että taistelu tasa-arvon puolesta on tärkeimmillä rintamilla jo voitettu.

On myös huomattava, että mitä enemmän sukupuolieroista ja niiden syistä tiedetään, sitä tehokkaammin erojen sosiaalisia vaikutuksia pystytään muokkaamaan. Tai on ainakin vaikea kuvitella, että jokin muu kuin oikea tieto auttaisi paremmin paikkaamaan luontoäidin aiheuttamia vääryyksiä. Tutkimuksesta koituvat hyödyt voivat olla mittamattomasti suuremmat kuin pelätyt haitat.

Jos siis haluat jonnekin, selvitä ensin missä olet. Selvitä, miksi ihmisillä on näin laaja ja ristiriitainen repertuaari haluja, mieltymyksiä ja emootioita. Siihen tarvitset evoluutio-teoriaa. Jos kuitenkin olet päättänyt biologian unohtaa, kuten sosiaalitieteiden jotkin suuntauokset ovat kannustaneet tekemään, varaudu hapuiluun ja turhautumiseen. Varaudu siihen, että jossakin vaiheessa huomaat johtaneesi ihmisiä harhaan, ehkä jopa aiheuttaneesi turhaa kärsimystä.

Kirjallisuutta

- [1] Tammisalo, O. (2005): Rakkauten evoluutio – Ihmislajin parinvalinnan biologiaa. Terra Cognita. Helsinki.
- [2] Stewart-Williams, S. (2018): The Ape that Understood the Universe. Cambridge University Press.
- [3] Tammisalo, O. (2012): Ihmisluontoa etsimässä – Moraalin ja kulttuurin biologiaa. Terra Cognita. Helsinki.
- [4] Tammisalo, O. (2019): Seksiturismi ja sukupuolierot. <http://ihmisluonto.blogspot.com/2019/12/seksiturismi-ja-sukupuolierot.html>
- [5] Pinker, S. (1997): How the Mind Works. Norton. New York.
- [6] Tammisalo, O. (2016): Selityksiä sukupuolieroille kosmetiikan kulutuksessa. Kulutustutkimus 2/2016.

Väärennetyt videot uhkaavat demokratiaa

VÄÄRENNETTYJEN VIDEOIDEN AIKAKAUSI ei näytä koskaan päättyvän. Skeptikot ovat aina joutuneet arvioimaan, ovatko videoille kuvatut UFO-havainnot tai levitoivat esineet manipuloituja. Huijauksia ilmestyy edelleen jatkuvasti. Temput ovat digitalisaation ansiosta monipuolistuneet.

Teknologian kehityksen myötä videomuokkaukset on tehty hämmästyttävän hyvin. Mitä enemmän aikaa käytetään yksityiskohtien hiomiseen ja useiden eri digitaalisten kuvankäsittelyohjelmien yhdistämiseen, sitä mahdollommaksi tulee erottaa aitoa videota käsitellystä. Lentäviä lautasia esittävät kuvanmuokkasvideot ovat tosin vieläkin enemmän kuriositeetteja ja tarkoituksella epäselviksi tehtyjä.

Parhaillaan on menossa uuden kuvanmuokkauksen aalto, joka saa monet varpailleen: kuolleet elävät jälleen valkokankaalla. Elokuviissa ja mainoksissa on pitkään käytetty digitaalista käsittelyä, joka nuorentaa näyttelijöitä jopa vuosikymmenien verran. Samoin tehdään iän muuttamista toiseen suuntaan. Teknologialla pystytään myös vaihtamaan ihmisten kasvoja. Näin saadaan edesmenneitä näyttelijöitä takaisin ruudulle haudan takaa.

Tähtien sota ”Rogue One” -elokuvassa käytettiin vuonna 1994 kuolleen Peter Cushingin kasvoja. Näyttelijä Guy Henryn kasvojen tilalle vaihdettiin vuosikymmeniä vanhemmista elokuvista tutun näyttelijän kasvot. Muokkauksen digitaalinen jälki oli hämmästyttävän hieno, sillä käytettävissä oli runsaasti tarkkaa videomateriaalia.

Tavallisten kansalaisten käytettäväksi on saapunut ns. Deepfake-menetelmä. Siinä sovelletaan neuroverkkojen, syväoppivan keinoälyn ja valtavan valokuvakokoelman tietokantaa. Alkuperäisen videokuvan liikkuva kasvo saadaan muutettua ilmeiden yksityiskohtia myöten toisen ihmisen kasvoiksi. Mitä enemmän ohjelmaan syötetään vaihdettavan ihmisen valokuvia, sitä parempi on lopputulos. Kuvat kasvojen eri kulmista auttavat tekemään ilmeiden jäljittelemisestä saumattoman.

Kasvojen vaihtamiseen on ilmestynyt useita sovelluksia, joilla matkapuhelimien käyttäjät pääsevät lisäämään itsensä mihin tahansa videoon. Muokausten suosio on sitä suurempi, mitä paremman näköisiä videoista saadaan.

Videoilla poliitikot saadaan sanomaan niin noloja asioita, että ne ylittävät jopa heidän aitojen puheidensa nolouden. Tällaisella mediavaikuttamisella kansalaisten luottamus uutisiin rapautuu entisestään. Poliittikkoihin luottamisessa äänestäjä on toki aina saanut tasapainotella arpaonnen ja tuuliviirin välillä. Ongelma muodostuu, jos kohua aiheuttavien uutisten sisältö muuttuu entisestään epäluotettavammaksi, koska silloin äänestäjiin voi aset-

tua ns. todellisuusapatia. Päätösten tekemisen perusteet muuttuvat epävarmemmiksi, ja näin usko demokratiaan pääsee hiljalleen rapautumaan.

Myös vaaleihin voidaan vaikuttaa väärennetyillä videoilla. Temppu ei ole vaikea. Ehdokkaasta laitetaan leviämään video, jossa hän sanoo tai tekee vääränlaisia asioita. Onko ehdokas oikeasti puhunut tai tehnyt videolla tehtyjä asioita? Onko ehdokas saanut sairauskohtauksen tai tukistanut jonkun lasta? Videon tekijän kannalta tärkeintä on, että kansalaiset saadaan väittelemään videosta. Kaikkein parasta on saada ehdokas kommentoimaan videon sisältöä.

Yksi esimerkki tällaisesta videosta oli Yhdysvaltain edustajainhuoneen puhemies Nancy Pelosiin änkyttävä ja samaltava puhe. Videossa Pelosi vaikuttaa olevan huppelissa. Sitä jaettiin kymmeniä tuhansia kertoja, vaikka alkuperäinen haastattelu oli helposti katseltavissa, ja jokainen olisi voinut tarkastaa, onko video aito. Vasta näkyvästi tehty väärennöksen paljastusuutinen hidasti videon leviämistä.

Touhun salakavaluus piilee siinä, ettei videoita heti välttämättä edes epäillä tekaistuuksi. Videoilla esiintyy kuitenkin aito ja tunnistettavissa oleva ihminen. Niissä ei ole isojalkoja, avaruusolentoja tai muita yliluonnolliseksi miellettyjä ilmiöitä. Ellei kohdetta ole laitettu tekemään jotain täysin päätöntä ja selkeästi mahdotonta temppua, moni uskoo ensimmäisellä katselukerralla, että video on aito. Kuperkeikkoja sarjana pomppiva Paavo Väyrynen olisi epäilyttävä. Rappusissa kompastuva Väyrynen taas olisi uskottava video ja siksi heti helpommin aidoksi mielletävä.

Joskus on käynyt niin, että pornonäyttelijöiden kasvojen tilalle on vaihdettu elokuvatahtien kasvoja. Ohjelmien kehityksen myötä tällaisia videoita tehdään entistä enemmän. Jo tavallisella kannettavalla tietokoneella pystytään ajan kanssa tuottamaan uskomattoman tarkkoja videoita. Amatöörien tekemät kasvojenvaihtovideot pystyy vielä erottamaan aidoista melko yksinkertaisilla keinoilla. Vaikeampien projektien kohdalla vaaditaan jo tietämystä erilaisten Deepfake-ohjelmien rajoituksista.

Poliitikot ja julkisuuden henkilöt eivät ole ainoita uhreja. Tavalliset kansalaiset voivat päätyä esimerkiksi kostonpornon uhreiksi. Suositulta Reddit-sivustolta jouduttiin poistamaan useita Deepfake-viestejä, joissa pornonäyttelijöille oli vaihdettu tavallisten naisten kasvot. Tällaiset videot ovat onneksi selkeämmin havaittavissa tekaistuuksi. Se ei kuitenkaan tee niistä vähemmän haitallisia uhreille. Valitettavasti lainsäädäntö ei ole kirinyt teknologian muutoksen tahdissa.

JUHA LEINIVAARA

Tutkimus paljasti: suomalaiset ovat tässäkin tunnollisempia kuin muut

”Totuus läpsi poskelle myös itseäni”

SUOMALAISET OVAT TUNNETTUJA rehellisyydestään, ja tämä hämmentää aina ulkomailla asti. Aiheesta liikkuu monenlaisia tarinoita ja toki tutkimustietoakin. Tuorein esimerkki lienee tapaus, jossa helsinkiläistyöpaikan siivooja löysi vitosen setelin pöydän alta ja jätti sen post-it-lappusen kera italialaisen työntekijän pöydälle. Tapaus ylitti uutiskynnyksen Italiassa asti, kertoi Iltalehti 26.1.2020.

Tämän saman lehden kirjoituksessani ”Valehtelua, valehtelua” käsittelin muun muassa verovilppiä valehtelun muotona sekä ihmisten selviytymisstrategioita valheesta kiinni jäädessä. Verovilpintekijänäkin suomalaiset ovat suoraselkäksiä: Yle kertoi 4.5.2016, että tarkastuspäällikkö Timo Säkkinen mukaan suomalaiset eivät kiinni jäädessään paljoa selittele, vaan toteavat, että kiinni jäätin.

Tammikuisena aamuna hieraisin silmiäni Hesaria luukiessani, kun mobiililehden etusivulla otsikko kirkui: ”Espoo valvoi oikomishoidon potilaita mikrosirulla: paljastui ’masentava’ totuus hammasrautojen käytöstä.” Myöhemmin otsikko oli muutettu vielä iltapäivälehtimäisempään muotoon: ”Tutkimus: Oikomishoidon potilaat huijasivat lääkäreitä Espoossa – Jatkossa seuraamukset voivat olla kovia.”

Kun itse jutun luki, mitään ”huijaamista”, ainakaan siinä merkityksessä, jossa sana esiintyy Kielitoimiston sanakirjassa, ei tapahtunut. Potilaat – jotka olivat keskimäärin 13-vuotiaita lapsia – vain ali-ilmoittivat oikomishoitovälineiden käyttöä. Espoossa tehdyssä tutkimuksessa havaittiin keskimäärin kahden tunnin ero kerrotun ja mikrosirun rekisteröimän käyttöajan välillä. Se, että hoito-ohjetta ei noudateta, on lääketieteessä tunnettu riisa, jota käsitellään jo alan perusopinnoissa. Mikä oli siis se ”masentava totuus” joka ”paljastui”? Printtilehdessä mentiin asialinjalla: ”Mikrosiru osoitti hoidon puutteet.” Juuri näin.

Itse juttu ei sisältänyt suoranaisia asiavirheitä, mutta näkökulman valinta kummastuttaa. Artikkelin mukaan Espoon talousjohto on erittäin kiinnostunut tuoreista tutkimuksen tuloksista. Otsikossa mainitut ”kovat jatko-seuraamukset” ovat hoidon keskeyttäminen, jos kojetta ei

pidetä. Se kaikkein mielenkiintoisin asia, eli miksi kojetta ei pidetä, jäi käsittelemättä kokonaan.

Kyseisen hoidon läpikäyneille se lienee itsestäänselvyys, mutta muille lukijoille olisi voinut kertoa, että verkottimen kanssa on mm. hankala nukkua, puhua tai hengittää. Nämä käyvät ilmi itse tutkimusartikkelista, joka julkaistiin Hesarin jutun jälkeen. Juttuun liittyvän faktaalitikon viimeisellä rivillä sentään todetaan, että kahdeksan lasta (52:stä) halusi keskeyttää hoidon epämukavuuden takia.

Artikkelin mukaan oikomiskojeiden käyttöaikaa ei ole aiemmin seurattu Suomessa vastaavalla tavalla systemaattisesti. Myöhemmin todetaan lyhyesti, että maailmalla oikomishoitokojetta on kerrottu käytetyn keskimäärin viisi tuntia enemmän kuin mikä on todellinen pitoaika. Suomalaistutkimuksessa ero oli kaksi tuntia. Tämä on artikkelin mukaan ”hivenen rehellisempää”. Itse sanoisin, että aika paljon rehellisempää.

Jos nyt edes voidaan puhua rehellisyydestä. Huijaaminen tai valehtelevä toiminta on virhearvio tai väärässä oleminen ei. Itse kuvittelin pitkään nukkuvani 7-8 tuntia yössä ja joskus tekeväni satunnaisia poikkeuksia tästä. Puhelimeni unikello (jota voidaan pitää luotettavana, koska laitan puhelimen pois juuri ennen nukkumaanmenoa ja käytän sitä herätyskellona) kertoo, että totuus on valitettavasti kuukaudesta riippuen 6-7 tunnin välillä. Surullinen pohjanoteeraus löytyy viime vuoden tammikuulta, kun kylpyhuoneremontin ansiosta keskimääräinen yöneni jäi 5 tuntiin 42 minuuttiin.

Totuus läpsi omaa perustuntumaa poskille myös seurattessani systemaattisesti kaikkia syömiäni ruokia, koska työterveyshuolto oli huolissaan kohonneesta kolesterolista. ”Joskus” kahvilasta haettu suklaapatukka tarkoitti oikeasti useaa patukkaa päivässä.

Jutun kirjoittanutta toimittajaa on turha nostaa tikun nenään, koska tökeröintä jutussa oli asenteellinen otsikko (jonka päättää verkkotoimitus) ja toiseksi Helsingin Sanomien kokoisessa lehdessä itse jutunkin tekoon osallistuu useampi käsipari. Lisäksi editoija voi vaikuttaa jutun käsittelykulmaan paljonkin.

Älä usko yleistäjää

OSMO TAMMISALO

JANI SINOKKI tarkastelee Skeptikko 4/2019 -lehdessä yleistykseen liittyviä sudenkuoppia. Jaan Sinokin huolen siitä, että poliittisiin aatteisiin liittyvät yleistyksiset eivät välttämättä ole perusteltuja ja saattavat johtaa harhaan.

Yliopistolla esimerkiksi on radikaaleja, jotka naami-
oivat poliittisia päämääriään tieteelliseksi tutkimukseksi. Vanhoillismielisissä taas on tiedevastaisia denialisteja. Kyseisistä tosiseikoista – joita usein pidetään merkittävänä riippuen siitä, onko väitteen tarkastelija itse radikaali vai vanhoillinen – ei kuitenkaan ole perusteltua tehdä päätelmiä radikaalien tai vanhoillisten suhteesta tieteeseen. Kyse saattaa olla yksittäistapauksista.

Ratkaisu on keskittyä sanatarkkoihin sitaatteihin. Tällöin tarkastelun pääkohde on pikemminkin yksittäinen ajatus ja mielipide kuin kokonainen ideologia ja maailmankuva. Millaisia siis ovat sen ja sen vanhoillisen ne ja ne tiedevastaiset väitteet? Ja millaisia ovat sen ja sen radikaalin tutkimukseksi puettu politikointi? Riitaa haastavien yleistysten sijaan on palattava tarkastelemaan, mitä todella on sanottu ja missä yhteydessä.

Tähän olen feminismiä ja uskomushoitoja kritisoidesani pyrkinyt. Esimerkiksi Arno Kotron ja Maria Ohisalon toimittaman kirjan arviossani on yli 30 suoraa sitaattia, kahdeksalta eri kirjoittajalta (Skeptikko 2/2019). Minja Koskelan ”Ennen kaikkea feministi” -kirjan arviossani lainauksia on yli 40 (Skeptikko 3/2019 ja pitempi versio Ihmisluonto-blogilla). Tässä valossa Sinokin vihjaukset ”Tammisalon ja kumppanien” – keitä muuten ovat nämä kumppanit? – harjoittamasta yleistämisestä ei osu maaliinsa.

Voi olla, että viime aikoina lehdessä ja blogilla arvioimani kymmenkunta populaaria feminismiä käsittelevää uutuusteosta ovat epäedustava otos. [1] Ehkä kyseiset kirjat eivät oikeuta nykyfeminismistä tekemiäni, moneen kertaan perustelemiani päätelmiä. Ehkä siis löytyy olenaisempaa kirjallisuutta, jossa aate näyttyy tiedeystävällisenä ja sisäisesti johdonmukaisena. Ehkä näissä kirjoissa nykyfeminismi suosii yksilönvapauksia pikemmin

kuin flirttailee leniniläisen totalitarismin kanssa. Kuulen mieluusti tällaisesta kirjallisuudesta ja vielä mieluummin teen sen pohjalta toisenlaisia päätelmiä. [2]

Sinokin sinänsä opettavaisessa ja perusteellisessa analyysissä ei suoria lainauksia ole; on vain yleistys, että Skeptikko-lehden ”feminismikriittiset kirjoitukset eivät aina täytä tieteellisen ajattelun standardeja kaikilta osin” (korostukset lisätty). Täytyvätkö tieteelliset standardit siis lähes aina ja pääosin? Poliittisen aatteen arvioijalle selaista voitaneen pitää hienona saavutuksena.

Alaviitteet

- [1]
Koskela, M. (2019): Ennen kaikkea feministi. Karisto.
Laukkanen, A. ym. toim. (2018): Feministisen pedagogiikan ABC. Vastapaino.
Husso, M. & Heiskala, R. Toim. (2016): Sukupuolikysymys. Gaudeamus.
Ohisalo, M. & Kotro, A. Toim. (2019): Sinua on petetty – Kirjoituksia sukupuolten tasa-arvosta. Like.
Murray, D. (2019): The Madness of Crowds – Gender, Race and Identity. Bloomsbury.
Saarinen, J. ym. toim. (2014): Eroja ja vaarallisia suhteita – Keskustelua feministisestä pedagogiikasta. Kasvatusalan tutkimuksia 65. Jyväskylän yliopisto.
Rosenberg, T. (2015): Arvot mekin ansaitsemme. Tammi.
Fukuyama, F. (2019): Identity – Contemporary Identity Politics and the Struggle for Recognition. Profile Books.
Abdulkarim, M. & Tälvitie E. (2018): Noin 10 myyttiä feminismistä. SKS.

[2]
Toisinaan kuulee feminismikriittikkä, jonka mukaan naisten ja miesten tulee olla juuri tietynlaisia ja tehdä vain tiettyjä sukupuolen mukaan perinteisesti jakautuneita töitä. Tällainen aataminaikaisuus on Suomesta kutakuinkin kadonnut. Olemme menestyksekkäästi sitoutuneet syrjimättömyyden periaatteeseen eli siihen, että yksilöllä tulee olla mahdollisuus pyrkiä ja päästä taipumustensa ja kykyjensä edellyttämään asemaan sukupuolesta riippumatta. Se, että yhteiskunnassa on voimia, jotka voivat heikentää tätä pitkään kypsytettyä perinnettä, on syy ylläpitää skeptistä asennetta kaikenlaista kiintiöajattelua ja puhdasoppisuutta kohtaan.

KASVEILLAKIN ON TIETOISUUS JA ÄLY – MILLÄ SIIS EI OLISI?

LUSIKANTAIVUTUSTA
REIKIHOIDON WORKSHOPISSA
ALBERTAN YLIOPISTOSSA.

TIEDE LÄHESTYY
VANHA VIISAUTTA...

TYÖNNÄ LUSIKKASI SOPPAAN. KIIHKEÄÄ MIELIPITEENVAIHTOA JOKA SIUNATUN PÄIVÄ:

KESKUSTELU.SKEPSIS.FI

Kielet: kivikuntaa, kasvikuntaa vai eläinkuntaa?

PATRIK AUSTIN

EI LIENE MIKÄÄN SALAISUUS, että Newton omisti osan elämäntyöstään alkemialle ja okkultismille, ja niinpä Darwinin ja Dawkinsin tuotannossakin on oma nolompi puolensa. Kielentutkija Ferdinand de Saussure vitsaili varhaisten darvinistien uskon, että kielet edustavat luonnon neljättä kuningaskuntaa¹; ne eivät siis ole varsinaisesti sieniä mutta jotakin sen kaltaista. Vaikka toisen maailmansodan jälkipyykissä sosiaalidarvinismi karkotettiin yliopistoilta, se ei hävinnyt vaan naamioitui joksikin muuksi. Tänäpäin tämä lähestymistapa – miksi sitä uskaltaakin kutsua – on palannut valtaistuimelleen.

Alkuun tiedoksi, että poststrukturalismi on menettänyt otteensa. Politico-lehti raportoi ranskalaisen intellektualismin romahduksesta kertoen strukturalismin kadonneen Seinen vasemmalta rannalta. Edesmenneiden Foucault'n ja Derridan jälkeen yliopistojen kärkeen ei ole noussut uutta älykkösukupolvea.²

Syitä romahdukselle on ainakin kaksi. Ensimmäisenä mieleen tulevat vuosituhannen vaihteessa käydyt tieteen sodat, joiden luonnontieteelliseen osapuoleen kuulunut Jean Bricmont on *Sokalin kepposen* (Skeptikko 4/1996) jälkeen liittynyt anarkistista sosiobiologiaa kehittävä Noam Chomskyn kannattajiin.³ Toisaalta paluu sosiaalidarvinismia muistuttavaan ajatteluun on nähty reaktiona islamin leviämiseen länsimaissa.⁴ Darwinismin nykyaikaistajat, George Lakoff ja Steven Pinker, on vastaanotettu aikamme ”poliittisina teologeina”.⁵ Ihmistieteiden herruudesta kilvoittelevat nyt siis sosiobiologian eri leirikunnat.

Resursseja ei vielä kukaan nimellisesti myönnä sosiobiologialle, ja niinpä tutut humanistisen tutkimuksen nimikkeet on jaettu kahteen pekkaan. Geneettinen determinismi on nykyisin ”rationalismia”⁶, ”formalismia” eli ”strukturalismia”⁷; kun taas sosiaalidarvinismia olisi kohteliaampaa kutsua ”kognitivismiksi”⁸, ”funktionalismiksi”⁹ eli ”konstruktionismiksi”¹⁰.

ÄLYTÖN SUUNNITELMA

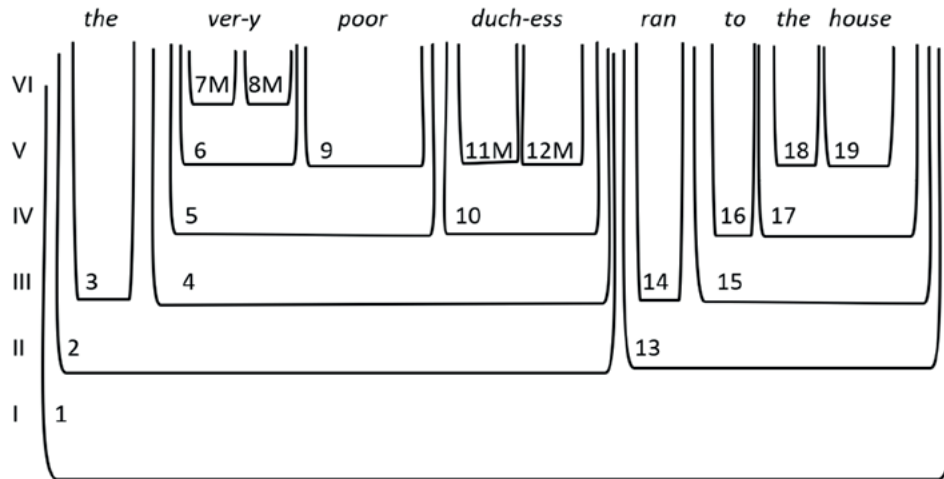
HUMANISTISTEN ja sosiaalitieteiden mallitieteenä on historiallisesti pidetty lingvistiikkaa: Darwin kannattajineen siksi, että kielet ovat luonnollisia, ”kuin eliölajeja”¹¹; ja strukturalistit päinvastoin siksi, että kieli on ”sosiaalinen fakta”¹².

Biologisen lähestymistavan kompastuskivi on varsin yksinkertainen. Luonnon evoluutiossa luominen tai älyllinen ohjaus edellyttäisi ylikuonnollisen toimijan olemassaolon. Kun evoluutiobiologisia malleja sovelletaan kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimukseen, niihin ei siis voi sisältyä älykkään luovuuden käsitettä. Tämä on ongelmalista, koska ihmiset eivät ole ainoastaan älykkäitä ja luovia vaan – mikä kiusallisinta – he ovat olemassa. On erittäin hyvin tiedossa, että ihmiset kykenevät esimerkiksi keksimään sanoja ja jopa kokonaisia kieliä. Tämän päivän kieliteoriassa älykkyyden ongelma lakaistaan maton alle kahdella vaihtoehdoisella tavalla.

1: LOKEROIDUT AIVOT

KUN STRUKTURALISTIT Foucault'n johdolla ottivat valan eurooppalaisyliopistoissa kevään 1968 opiskelijamellakoiden jälkeen, Yhdysvalloissa kärkeen nousi kielitieteilijä ja kansalaisaktivisti Noam Chomsky. Chomsky kannattaa yhteiskunnallisten rakenteiden purkamista, ja hän on yksi progressiivisen keskustavasemmiston, kuten Barack Obaman ja Hilary Clintonin, tärkeimmistä vastustajista.¹³

Chomskyn vaihtoehdossa älykkyys ei ole relevanttia, sillä aivot on jaettu eri moduuleihin, kuten kieleen, etiikkaan ja matematiikkaan, joiden välillä ei ole yhteyksiä. Näin kieltä tai käsitystä hyvästä ja pahasta ei voi oppia pääättelemällä. Ylipäätään ihmiset, sen enempää kuin muutkaan eläimet, eivät olennaisessa mielessä opi mitään. Chomskyn mukaan kaikki behavioristisen psykologian

Kuvio 1: raamattuseura SIL:n (Summer Institute of Linguistics) paljastama kieliopin tasapaino,²¹ jonka perusteella prepositiofraasi tai objekti sijoitetaan verbifraasin sisään.²²

käsitteet ovat harhautuneita, eikä hän usko ihmismielen muovautuvuuteen.¹⁴

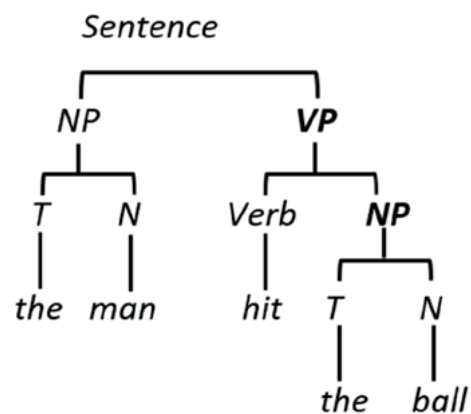
Chomskylainen kielentutkimus on toisaalta biologiaa, toisaalta kognitiivista psykologiaa, mutta sen tekijän pätevyudeksi riittää perehtyminen generatiiviseen lauseenjäsennykseen. Ajatuksen mukaan kielitiede on kognitiotiedettä, sillä lauseita jäsentäessään tutkija tulee samalla jäsentäneeksi ihmismielen rakenteita.¹⁵

Suomessa generatiivikielioppi on vallassa kieliteknologiassa.¹⁶ On vähintäänkin järkevä otaksuma, että generatiivikieliopin komplikaatioiden vuoksi nykyiset ”luonnollista” kieltä käsittelevät tietokonesovellukset toimivat neutraalia huonommin. Jos kysytään vaikka: ”Mitä poika potkii?”, objektin *mitä* tulee muodostaa yhteinen fraasi verbin *potkii* kanssa ilman, että niiden välissä oleva subjekti *poika* joutuisi mukaan. Generatiivikieliopin parissa tehty tutkimus on tämänkaltaisten ongelmien ratkaisuun laadittujen ”teorioiden” toteutumisen ja toteutumatta jäämisen tarkastelua erikielisten esimerkkien valossa.¹⁷ Se muodostaa myös keskeisen osan tietojenkäsittelytieteen perusteista.¹⁸

Malli generatiivikieliopille on lainattu 1900-luvun alkupuolen yhdysvaltalaisilta protestanttisaarnaajilta, joiden tehtävänä oli kääntää Raamattua esikirjallisille kielille. He kehittivät tasapainotetun lauseanalyysin paljastaakseen kaikissa kielissä vallitsevan jumalaisen symmetrian (kuvio 1). Tarve tieteellisen vaikutelman luomiselle oli suuri.¹⁹ Mormonisaarnaaja Rulon S. Wells perusteli objektin sijoittamista verbifraasin sisään ekonomialla eli ”helpvoudella”.²⁰

Chomsky ratkaisi kysymyksen väittämällä, että oikealla tavalla tehtyjen jäsennyksien paljastama loogisesti selittämätön kuvio on ihmisaivoissa sijaitsevan kielielimen tuotosta²⁴ (kuvio 2). Elimen on ihmisillä aiheuttanut yksittäinen geenimutaatio.²⁵ Tästä Chomsky vetää monen mutkan kautta johtopäätöksen, että anarkismi on ainoa mahdollinen tie sosiaaliseen utopiaan.²⁶

Chomsky kannattajineen ei usko kielen kehitykseen vaan vertaa kielioppien ”kristalloitunutta” rakennetta lu-

Kuvio 2: objekti (toinen NP: the ball) sijoitetaan generatiivikieliopissa verbifraasin (VP) sisään.²³

mihitaleisiin²⁷ ja ferromagneettisiin hiukkasiin.²⁸ Ajatus mukailee osaltaan sosiaalidarvinisti August Schleicherin (1821—1868) kolmijakoa, jossa kielet ovat kuin kasveja, eläimiä tai kristalleja.²⁹

Yliopistot strukturalismilta pelastaneesta Chomskysta tuli varsinkin englanninkielisen tiedemaailman sankari, jonka tutkimus on jopa saanut epäsuorasti Nobelin palkinnon. Vuoden 1984 fysiologian tai lääketieteen palkinto myönnettiin immuunijärjestelmää generatiivisen lauseenjäsennyksen keinoin kuvantaneelle työlle.³⁰ Varsinaista ”Chomsky-geeniäkin” etsittiin pitkään mutta turhaan. Chomskyn väitteissä ei tiettävästi ole perää, ja hän on itsekin myöntänyt, että ne ovat kaiken todistusaineiston vastaisia.³¹ Chomskyn vastustajat ovat myös kiinnittäneet huomiota siihen, ettei hänellä ole biologi-an, neurologian tai psykologian koulutusta tai asiantuntemusta.³² Ei siis ihme, että sosiobiologian kannattajia on virrannut tasaiseen tahtiin biolingvistiikasta kohti ”epäsuoraa” biologiaa.

2: KVASI-VIROLOGIAN LAITOKSELTA, PÄIVÄÄ

SUOMESSA yleisen kielitieteen puolella vallassa ovat darvinistit, joiden mukaan kieli ei olekaan sisäsyntyistä vaan se *opitaan*, millä tarkoitetaan tiedon ”ei-geneettistä siirtymää”.³³ Kieli ei siis olekaan elin vaan eliö, ehkä jonkinlainen parasiitti.³⁴ Chomskylainen moduulijattelu on käännetty päälaelleen: väitteen mukaan aivot käsittelevät kieltä samojen peruseräiteiden pohjalta, kuin kaikkea muutakin tietoa. Tälläkään väitteellä ei ole tieteellistä pohjaa, sillä on hyvin tiedossa, että vaikka kyseessä eivät olekaan moduulit, aivoissa on useita kielen prosessointiin erikoistuneita alueita, esimerkiksi Brocan ja Wernicken alueet. Kieltä prosessoidaan laaja-alaisesti eri aivojen osissa, mutta ei samalla tavalla kuin mitä tahansa tietoa.³⁵

Tekaistu monoliittinen aivorakenne vastaa kysymyksen, miksi älykkyys ei vaikuta kulttuurievoluutioon. Lakoffin ratkaisussa matematiikka, tuo ”kognitiivinen” ilmiö, koostuu metaforien joukosta. Termit ja yhtälöt ovat kukin vain yksittäisiä vertauksia, joten niitä ei voi käyttää muiden vertauksien paremmuuden mittaamiseen. Objektivista näkökulmaa ei siis voida tavoittaa edes las kennällisin keinoin.³⁶

Mieli tarjoaa elinympäristön *replikoitujille*, joita evoluutiolingvisti William Croft kutsuu *lingveemeiksi*.³⁷ Sanat ja kieliopin ilmiöt kilpailevat elintilasta aivoissamme. Vertailevan kielitieteen tilastollisia kallistumia pyritään selittämään kielen adaptaationa ihmisen kognitiivisiin vinoumiin. Tutkimus oli hedelmätöntä, kunnes evoluutiolingvisti Simon Kirby kollegoineen havaitsi Occamin partaveitsen olevan kognitiivinen ”yksinkertaisuusvinouma”.³⁸ Tutkimuksissa on toistuvasti havaittu, että ihmiset suosivat yksinkertaisia ja hyödyllisiä ratkaisuja. Näin ollen, aina kun mitään erityistä kognitiivista vinoumaa ei havaita, asia kielii *yksinkertaisuusvinouman* vaikutuksesta.

Oppia on haettu Richard Dawkinsin *memetiikasta*, jonka mukaan kulttuuri on itsekkäiden meemien eli ”mielivirusten” populaatio. Memetiikka päätyi *Skeptical Encyclopedia of Pseudoscience* -teokseen³⁹, minkä jälkeen darvinistit ovat siirtyneet CAS-malliin (*Complex Adaptive System*).⁴⁰ Memetiikkaa oli arvosteltu siitä, ettei meemi-käsitettä ollut selitetty riittävän selkeästi, jotta sitä voitaisiin tutkia tieteellisesti. CAS ratkaisee ongelman poistamalla meemi-termin. Tutkimuksen kohteena ovat kieliyksiköiden populaatiot ja niiden elinkamppailu; aivan kuin 1800-luvun sosiaalidarvinismissa. Malli ei ole sinänsä muuttunut memetiikastakaan, koska tutkimuksen kohteena ovat yhä ”replikoitajat”.⁴¹

Kliinisisissä CAS-tutkimuksissa koehenkilöitä pyydetään muistamaan ja keksimään sanoja. Tutkimus näyttää ulkoapäin katsottuna käyttäytymispsykologiselta kokeelta, mutta sen kohteena onkin sanojen, ei ihmisten käyttäytyminen. Tutkijat havaitsevat kielen olevan ”ihmlajissa sijaitseva” ilmiö, joka ”tuottaa rakennetta itsestään” ja ”adaptoituu” ilman ihmisen väliintuloa.⁴² Näin erikoiset tutkimustulokset ovat mahdollisia, kun ihmisten kyvyn ja tahdon vaikutus suljetaan kokonaan tarkastelun ulkopuolelle. Samalla periaatteella voitaisiin polkupyörienkin havaita liikkuvan omia teitään.

Suomen sukukielten evoluutiopuita ja niiden haarau-

tumista on tutkittu biologisten mallien avulla. Ajatus mukaillee Schleicherin käsitystä kielistä ikään kuin kasvavina, joilla on esivanhemmat sekä sisarlajeja, ja jotka kasvavat, saavat jälkeläisiä ja lopulta kuolevat. Biologista mallinnusta soveltaneelle hankkeelle jaettiin Koneen säätiön rahoitusta yli miljoona euroa.⁴³ Tulokset eivät kuitenkaan vastanneet kielihistoriassa jo ennestään tiedettyä tietoa.⁴⁴ Kielitiede ei siis ehkä olekaan botaniikkaa.

Sittemmin on meilläkin siirrytty CAS:ään. Panokset kasvavat: ”sosiolingvistiksi” tutkimukselle on myönnetty noin puolitoista miljoonaa euroa EU-tukea.⁴⁵ GramAdapt-hankkeen lähtökohtana on tarkastella, adaptoituu kielioppi eri tavoin pieneen ja suureen puhujayhteisöön. On vaikea kuvitella, miten se voisi tuottaa tietoa tutkimuskohteestaan ottaen huomioon, ettei tieteen valossa mitään kielireplikoitujien populaatioita ole olemassakaan. Tällä kertaa tuloksia on kuitenkin luvassa, sillä tutkijat ovat jo ennakkolta havainneet kielissä olevan eroja.⁴⁶

TULIPA KÖMMÄHDYS

KIINNOSTUIN KIELITEORIASTA kirjoitettuani aiemmin käyttäytymistieteisiin liittyviä skeptisiä artikkeleita. Sukupuolentutkimuksen biologisista väitteistä kirjoitessani jouduin toteamaan, että yliopiston henkilökunnan tekemää tutkimusta on vaikea kritisoida ulkoa käsin. Kun skeptikon kiinnostukseni kielitiedettä kohtaan heräsi, hakeuduin kokemuksestani viisastuneena yleisen kielitieteen tutkijakoulutettavaksi. Asuinkaupunkini Edinburghin yliopiston generativistit olivat valppaina ja deletoivat hakemukseni ennen sen päättämistä valintaraadin käsittelyyn. Tämä tuskin vaikutti lopputulokseen, mutta oli mielenkiintoista nähdä se into, jolla kvasibiologit karsivat epäsoivat tutkijakokelaat laitoksiltaan.

Onnistuin livahtamaan Helsingin yliopistolle, jossa lopullinen siirtyminen kvasibiologiaan oli vielä käynnissä. Muutosta on perusteltu evoluutiolingvisti John A. Hawkinsin mallilla, jota pidetään parhaana selityksenä maailman kielten tilastokallistumille.⁴⁷ Tutkin aihetta ja huomasin, että niille löytyisi yksinkertaisempikin selitys.

Hawkins oli 1990-luvulla luonut monimutkaisten jäsennyspuiden avulla analyysin, jossa lasketaan eri fraasityyppien välisiä pituussuhteita. Hänen johtopäätöksensä oli, että pääkuvioista poikkeavilla kielillä, kuten suomella ja kiinalla, on tehoton kielioppi, joka aiheuttaa prosessointivaikeuksia.⁴⁸ Hawkins väitti päätelmänsä perustuvan neurologisiin tutkimuksiin.⁴⁹ Huomasin Hawkinsin viittaaman tutkimuksen tosi asiassa olevan suorassa ristiriidassa hänen mallinsa kanssa.⁵⁰ Kriitikot ovat myös huomauttaneet sen tekevän vääriä ennustuksia.⁵¹

Havaitsin, ettei fraasien pituudella olekaan selittävyttä. Sen sijaan sidossanat, joiksi yleistin prepositiot, sijamuotopäätteet ja konjunktiot, ovat fraasissaan tilastollisesti kohdistettuina lauseen verbiä kohden. Tämä auttane lausekontekstissa yhdistämään kunkin fraasin oikeaan viitteeseensä. Huomasin lisäksi kuvion samankaltaisuuden joukkoteorian ilmaisuihin verrattuna. Johtopäätökseni oli, että kieli näyttäisi olevan ihmisen luovan älykkyyden tuotosta.

Esittelin mallini Helsingissä, jossa sen havaittiinkin tekevän parhaat ennustukset. Mutta kyseessä ei ole minun mallini vaan Hawkinsin: siis sama, jota kritisoin. No, tekevälle sattuu. Ehdotukseni olikin syntynyt meemimutaationa Cambridgen yliopistolla jo 25 vuotta sitten. Nyt vain odotellaan sopivaa mutaatiota selittämään, miten Occamin yksinkertaisuusvinouman perusteella lingveemit adaptoituvat loogisten ilmausten kaltaisiksi. Näin, vaikka kielitiede onkin täysin äly-vapaata tiedettä.

FM Patrik Austin
kirjoittaja on vapaa toimittaja ja
yleisen kielitieteen tohtorikoulutettava

- 1 De Saussure, F. 1959. *Course in general linguistics*. Translation of the French 1911 original. New York: Philosophical Library, 2.
- 2 Hazareesingh, Sudhir 2015. The Decline of the French intellectual. politico.eu/article/decline-of-french-intellectualculture-literature-art-philosophy-history
- 3 Bricmont, J., & Franck, J. (2010). Chomsky, France, reason, power. *Chomsky Notebook*, 53-73.
- 4 Ye'or, Bat (2002). Foreword in Mark Durie: *Islam and dhimmitude: Where civilizations collide*. Fairleigh Dickinson Univ Press.
- 5 Rasmusson, A. (2012). Science as salvation: George Lakoff and Steven Pinker as secular political theologians. *Modern Theology*, 28(2), 197-228.
- 6 Bracken, H. M. (1970). Chomsky's Variations on a Theme by Descartes. *Journal of the History of Philosophy*, 8(2), 180-192.
- 7 Croft, W. (1995). Autonomy and functionalist linguistics. *Language*, 490-532.
- 8 <https://www.cognitivelinguistics.org/en/about-cognitive-linguistics>
- 9 Bates, E., Thal, D., & MacWhinney, B. (1991). A functionalist approach to language and its implications for assessment and intervention. In *Pragmatics of Language* (pp. 133-161). Springer, Boston, MA.
- 10 Goldberg, A. E. (2013). Constructionist approaches. *The Oxford handbook of construction grammar*, 15-31.
- 11 Darwin, Charles (1981). *The descent of man, and selection in relation to sex*. Reprint of the 1871 edition. Princeton: Princeton UP.
- 12 Ho, K., & Cavanaugh, J. R. 2019. What Happened to Social Facts?. *American Anthropologist*, 121(1), 160-167.
- 13 <https://www.politico.com/story/2015/06/noam-chomsky-criticize-hillary-clinton-like-obama-118870>
- 14 Smith, N., & Allott, N. (2016). *Chomsky: Ideas and ideals*. Cambridge University Press.
- 15 Marantz, A. (2005). Generative linguistics within the cognitive neuroscience of language. *The Linguistic Review*, 22(2-4), 429-445.
- 16 <https://courses.helsinki.fi/404730>; [HPSG kuuluu alla kuvattuun generatiivikieliopin viitekehukseen.]
- 17 Kiss, T., & Alexiadou, A. (Eds.). (2015). *Syntax -Theory and Analysis*. Walter de Gruyter GmbH & Co KG.
- 18 Sudkamp, T. A. (2007). An Introduction to the Theory of Computer Science, *Languages and Machines*.
- 19 Seuren, P. A. (2015). Prestructuralist and structuralist approaches to syntax. In *Syntax--theory and analysis: An international handbook* (pp. 134-157). Mouton de Gruyter.
- 20 Wells, R. S. (1947). Immediate constituents. *Language*, 23(2), 81-117.
- 21 Pike, K. L. (1943). Taxemes and immediate constituents. *Language*, 65-82.
- 22 Pike, K. L. (2015). *Language in relation to a unified theory of the structure of human behavior* (Reprint of 1967). Walter de Gruyter GmbH & co KG.
- 23 Chomsky, Noam (1957) *Syntactic Structures*. Mouton, The Hague.
- 24 Anderson, S. R. & Lightfoot, D. W. (2002). *The language organ: Linguistics as cognitive physiology*. Cambridge University Press.
- 25 Berwick, R. C., & Chomsky, N. (2016). *Why only us: Language and evolution*. MIT press.
- 26 Smith, N., & Allott, N. (ibid.).
- 27 Chomsky, Noam (2015). *The Minimalist Program*. MIT press.
- 28 Piattelli-Palmarini, M., & Vitiello, G. (2015). Linguistics and some aspects of its underlying dynamics. *Biolinguistics* 9: 96-115
- 29 Arbukle, John (1970) August Schleicher and the Linguistics/ Philology Dichotomy: A Chapter in the History of Linguistics, *Word*, 26:1, 17-31
- 30 Jerne, N. K. (1985). The generative grammar of the immune system. *The EMBO journal*, 4(4), 847-852.
- 31 Chomsky, Noam. 2002. *On nature and language*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 124.
- 32 Behme, Christina (2014). *A Potpourri of Chomskyan Science*. <https://ling.auf.net/lingbuzz/001592>
- 33 Boesch, C., & Tomasello, M. (1998). Chimpanzee and human cultures. *Current anthropology*, 39(5), 591-614.
- 34 Pelkey, J. (2015). Deep congruence between linguistic and biotic growth: Evidence for semiotic foundations. In *Biosemiotic Perspectives on Language and Linguistics* (pp. 97-119). Springer, Cham.
- 35 Schwarz-Friesel, M. (2012). On the status of external evidence in the theories of cognitive linguistics: compatibility problems or signs of stagnation in the field? Or: why do some linguists behave like Fodor's input systems?. *Language Sciences*, 34(6), 656-664.
- 36 Lakoff, G., & Núñez, R. E. (2000). *Where mathematics comes from: How the embodied mind brings mathematics into being*. AMC, 10, 12.
- 37 Croft, W., & Croft, W. A. (2001). *Radical construction grammar: Syntactic theory in typological perspective*. Oxford University Press on Demand.
- 38 Culbertson, J., & Kirby, S. (2016). Simplicity and specificity in language: Domain-general biases have domain-specific effects. *Frontiers in Psychology*, 6, 1964.
- 39 Polichak, J. W. (2000). Memes as pseudoscience. *Skeptical Encyclopedia of Pseudoscience*. Fitzroy Dearborn Publishers, 903.
- 40 Frank, R. M. (2008). The Language-organism-species analogy: A complex adaptive systems approach to shifting perspectives on language. *Body, language and mind*, 2, 215-262.
- 41 Croft, W. (2008). Evolutionary linguistics. *Annual review of anthropology*, 37, 219-234.
- 42 Cornish, H., Tamariz, M., & Kirby, S. (2009). Complex adaptive systems and the origins of adaptive structure: What experiments can tell us. *Language Learning*, 59, 187-205.
- 43 koneensaatio.fi: BEDLAN sekä siihen liittyvät UraLex ja SumuraSyyni.
- 44 <http://old.bedlan.net/doku.php?id=fi:research>
- 45 <https://cordis.europa.eu/project/id/805371>
- 46 Sinnemäki, K., & Di Garbo, F. (2018). Language structures may adapt to the sociolinguistic environment, but it matters what and how you count: a typological study of verbal and nominal complexity. *Frontiers in psychology*, 9, 1141.
- 47 Song, J. J. (2010). Word order typology. In *The Oxford handbook of linguistic typology*.
- 48 Hawkins, J. A. (1994). *A Performance Theory of Order and Constituency*. Cambridge University Press.
- 49 Hawkins, J. A. (2004). *Efficiency and complexity in grammars*. Oxford University Press on Demand.
- 50 Kluender, R., & Kutas, M. (1993). Subjacency as a processing phenomenon. *Language and cognitive processes*, 8(4), 573-633.
- 51 Frey, Werner 2015 Word order. In Kiss, T., & Alexiadou, A. (Eds.). (2015). *Syntax -Theory and Analysis*. Walter de Gruyter GmbH & Co KG.

Biodynamiikka on horoskooppitiedettä

JUSSI TAMMISOLA

HELSINGIN SANOMAT ei ole muutamaan vuoteen julkaissut ainuttakaan kirjoitustani – varsinkin Skepsikseltä vuonna 2018 saamani Sokrates-palkinnon jälkeen. Siksi tuon biodynaamisen viljelyn kritiikini esiin nyt Skeptikko-lehdessä.

Filosofian ylioppilaat Jarkko Lampuoti ja Taavi Heikkilä ihmettelivät 12.1. Hesarin ”Lukijan mielipide”-palstalla sitä, miksi Alko myy horoskooppiviinejä. He olivat kiinnittäneet huomion siihen, että Alkon valikoimassa on 99 biodynaamista tuotetta, jotka kuuluvat yläkategorian ”vihreät ja eettiset” alle.

”Biodynaaminen viljely perustuu alun perin Rudolf Steinerin esittämiin näkemyksiin, ja siihen voi kuulua muun muassa homeopaattiset (eli lähtökohtaisesti toimimattomat), oudoista materiaaleista, kuten kvartsista ja lehmänsarvesta tehdyt valmisteet, astrologisten kalenteerien käyttö ja muut kosmiset ulottuvuudet”, Lampuoti ja Heikkilä kirjoittivat. He esittivät toiveen, että valtionyhtiö Alko lakkaisi kysynnästä riippumatta legitimoimasta huuhaata, ja ottaisi biodynaamisten tuotteiden tilalle paremman valikoiman muita viinejä.

Heidän kirjoitukseensa vastasi samalla palstalla 15.1. Luomuliiton toiminnanjohtaja Susann Rännäri ja biodynaamisen maatilan isäntä Henri Murto. Heidän mukaansa biodynaamisen viljelyn keskiössä on maan elinvoiman parantaminen. ”Biodynaaminen tuotanto on sekä sosiaalisesti että ympäristön kannalta kestävä, eikä pelkästään kestävä vaan uudistavaa: biodynaaminen tilakokonaisuusajattelu on tutkitusti, ekologisesti sekä taloudellisesti erittäin moderni lähtökohta luonnon monimuotoisuutta lisäävän maatalouden peruskiveksi.”

He kirjoittivat, että viljelijät ottavat huomioon tilakokonaisuuden, pyrkivät ravinneomavaraisuuteen, tuottavat laadukkaita tuotteita olemassa oleville markkinoille ja ylläpitävät maan kasvukuntoa sekä sitovat hiiltä takaisin peltoihin. Heidän mukaansa biodynaamisen viljelyn metodeista on tehty useita tohtorinväitöksiä ja toteutettu pitkäaikaisia tieteellisiä tutkimuksia muun muassa Sveitsissä ja Saksassa.

Julkaisemattomassa vastauksessani kerroin, että biodynamiikka on antroposofia-uskonnon maatalousoppi, jota markkinoidaan ”aidoimpana luomuna”. Antroposofia on teosofian haara, jonka mukaan tähdet ovat hengellisten olentojen kolonioita. Ihmisen yläpuolella on yhdeksän hierarkiaa korkeampia olentoja, kuten enkelit, jotka

asuvat kuussa ja ohjaavat ihmistä jälleensyntymästä seuraavaan, ja arkkienkelit, jotka vaikuttavat kuuhun ja ohjaavat maan valtioita ja historian aikakausia. Lisäksi planeettojen ominaisuudet vaikuttavat astraaliruumiisemme ja taivaankappaleet ja niiden liikkeet ohjaavat kasvien kasvua.

Näitä taivaallisen komentojärjestelmänsä salakielemuroita Rudolf Steiner esitteli jo vuonna 1912 Helsingissä luennossaan ”Okkultismin tiede”. Tietonsa olevaisesta Steiner hankki matkailemalla planeetoilla lukemassa salatieta ylliluonnollisista ”Akasha Chronicle”-kirjoituksista.

Jopa hullunlehmän taudin kriisivuosina antroposofit kauppasivat ihmisille nautojen keuhkokudoksia ”lääkkeeksi” sairauksiin. Ihmekö siis, että biodynaamikot ovat olleet aggressiivista kärkejoukkoa uutta biologiaa ja kasvinjalostusta mustaavissa liikehdinnoissa Euroopassa ja Suomessa.

Sveitsi on antroposofian ydinaluetta, ja maan viinirinteet on pilattu luomuviljelyn tuottamalla raskasmetallilla. Homesientä torjutaan luomussa yhä kylvämällä viiniköynnöksille myrkyllistä raskasmetalliyhdistettä, kuparisulfaattia, joka sitten kertyy kestoasteeksi viljelmien maaperään. Myrkyt kylvö jatkuu aina vain, EU:n uusimman luomusasetuksen pysyväisluvalla (EY 889/2008, Liite II, 6). Uusien, turvallisten ja nopeasti hajoavien orgaanisten torjunta-aineiden käyttö on nimittäin luomussa kiellettyä – ammoisten vitalismiluulojen vaikutuksesta – koska ne ovat ihmisen tekemiä, eivätkä luonnon aineita.

Toisin kuin esoterian harjoittajat esittävät, luonnontieteiden torjunta on vaaraksi niin pallomme eloyhteisölle kuin ihmisten ja maan terveydelle.

PS. Hesari ei suostunut kertomaan kuluttajille oleellista ”salatieta” biodynamiikasta ja antroposofiasta, vaan päinvastoin lisäsi kierroksia 20.2. markkinoimalla näitä ”humaanisen filosofian” viinejä täyden aukeaman jutulla. ”Itse teknokraattisena humanistina uskon, että keskimäärin biodynaamiset viinit ovat tavallisia viinejä parempia, koska viinintekijät suhtautuvat tekemiseensä innokkaammin, vakavammin ja välittävämmin kuin keskiverto viinintekijä”, Jouko Mykkänen kirjoitti artikkelissaan, jossa testattiin ”biodynaamisesti tuotettujen punaviinien helmet”.

Kirjoittaja on kasvinjalostuksen dosentti, erikoistutkija emeritus.

SKEPSIKSEN HAASTE

20 000 €

**PUHTAANA KÄTEEN
SILLE, JOKA TUOTTA
VALVOTUISSA
OLOSUHTEISSA
PARANORMAALIN
ILMIÖN.**

MENTALISTI PETE POSKIPARTA ja **TOIMITTAJA IVAN PUOPOLO** ovat lupautuneet maksamaan kumpikin **5000 EUROA** em. kokonaissummasta. **TÄHTITIETEEN TOHTORI HANNU KARTTUNEN** ja **ELOKUVATUOTTAJA IIRO SEPPÄNEN** ovat lupautuneet maksamaan kumpikin **2500 EUROA**. Skepsis ry maksaa summasta **5000 EUROA**. Haastesumma voidaan maksaa myös humanoidistipendinä – **20 000 EUROA** puhtaana ulottimeen sille humanoidille, joka itse noutaa stipendin ja antaa samalla DNA- (tai vastaavan) näytteen. Poikkeustapauksessa summa voidaan myös maksaa mukana seuraavalle ihmiskontaktiseuralaiselle.

LIITY SKEPSIKSEN JÄSENEKSI!

Kuka tahansa kiinnostunut voi hakea jäsenyyttä koulutustautasta ja elämäkokemuksesta riippumatta, kun hän hyväksyy yhdistyksen säännöissä määritellyn tarkoituksen ja toimintaperiaatteet.

Yhdistyksen kalenterivuositainen jäsenmaksu vuodelle 2020 (sis. Skeptikko-lehden tilauksen) on 30 € tai alle 24-vuotiailta 15 € (jos olet alle 24-vuotias, ilmoita syntymäaikasi).

Voit myös tilata Skeptikko-lehden liittymättä jäseneksi. Tilausmaksu on 30 € / vuosi.

Jos liityt keskellä vuotta, sinulle toimitetaan kaikki kuluvana vuonna ilmestyneet Skeptikko-lehdet jälkepäin.

Voit liittyä Skepsikseen netissä tai lähettämällä vapaamuotoisen hakemuksen sihteerillemme:

**Skepsis ry, Paula Heinonen,
Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki**

**Täytä jäsenhakemuskaavake:
www.skepsis.fi/liityskepsiksenjaseneksi**

Skepsis ry

Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki

www.skepsis.fi

Skepsis ry on vuonna 1987 perustettu suomalaisten skeptikkojen yhdistys.

Skepsiksen vuonna 2009 muutettujen sääntöjen mukaan yhdistyksen tarkoitus on:

- Edistää kriittistä ajattelua, tieteellisen tiedon hankintamenetelmien opetusta sekä tieteseen ja järkeen perustuvaa käsitystä maailmasta.
- Edistää kiisteltujen tai erityisen poikkeuksellisten väitteiden tieteellistä tarkastelua.
- Edistää keskustelua tieteelliseen maailmankuvaan liittyvistä tärkeistä aiheista.
- Ylläpitää tällaisesta toiminnasta kiinnostuneiden ihmisten verkostoa, järjestää kokouksia ja keskustelu- ja luentotilaisuuksia sekä harjoittaa tiedotus- ja valistustoimintaa.

Yhdistys on poliittisesti, aatteellisesti sekä uskonnollisesti sitoutumaton. Yhdistyksen varsinaiseksi jäseneksi voidaan hyväksyä yksityinen henkilö tai oikeustoimikelpoinen yhteisö, joka hyväksyy yhdistyksen tarkoituksen ja toimintaperiaatteet. Kannattavaksi jäseneksi voidaan hyväksyä yksityinen henkilö tai oikeustoimikelpoinen yhteisö, joka haluaa tukea yhdistyksen tarkoitusta ja toimintaa.

Yhdistys julkaisee neljä kertaa vuodessa ilmestyvää Skeptikko-lehteä.

Mallia yhdistykselle haettiin Yhdysvalloissa 1976 perustetusta CSICOPista (Committee for the Scientific Investigation of Claims of the Paranormal), mikä ilmenee mm. yhdistysten samankaltaisina toimintaperiaatteina. Skepsis ry toimii kuitenkin itsenäisesti, vaikkakin yhteistyössä CSICOPin (nykyään CSI – the Committee for Sceptical Inquiry) ja muiden vastaavien järjestöjen kanssa.

Yhdistys on ECSON (European Council of Sceptical Organisations) ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäsenjärjestö.

Pankkiyhteys:

IBAN: FI13 4055 2920 1119 88 BIC: HELSFIHH (Aktia)

IBAN: FI75 7997 7997 4476 07 BIC: HOLVFIHH (Holvi)

Jäsenasiat, lehtitilaukset, osoitteenmuutokset

Paula Heinonen

Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki

puh. 040 820 9166, secretary@skepsis.fi

Taloudenhoitaja

Toni Heikkinen

Keskuskatu 14 B 13, 04600 Mäntsälä

puh: 050 537 3792, treasurer@skepsis.fi

Skepsiksen hallitus vuonna 2020

puheenjohtaja **Denis Galkin**

varapuheenjohtaja **Otto J. Mäkelä**

Ville Aarnikko, Juha Leinivaara, Santtu Puukka,

Osmo Tammisalo, Mikko Ville Valjento

Alueyhteyshenkilöt

sähköpostiosoitteet muotoa

etunimi.sukunimi@skepsis.fi

Joensuu: **Vesa Tenhunen**, puh. 0400 935 893

Jyväskylä: **Juha Merikoski**, puh. 040 755 1820

Kuopio: **Aulis Koivistoinen**, puh. 050 5439 647

Tampere: **Jose Ahonen**, puh. 040 558 7497

Turku: **Heikki Kujanpää**, puh. 044 022 0420

Skepsis ry:n tieteellinen neuvottelukunta

TNK:n puheenjohtaja, prof. **Jukka Maalampi** (fysiikka), prof. **Kari Enqvist** (fysiikka), prof. **Mika Hemmo** (oikeustiede), tohtori **Harri Högmänder** (tilastotiede), tohtori **Virpi Kalakoski** (psykologia), dosentti **Hannu Karttunen** (tähtitiede), tohtori **Mikko Kiviharju** (tietotekniikka), tohtori **S. Albert Kivinen** (filosofia), prof. **Hanna Kokko** (biologia, ekologia), prof. **Eerik Lagerspetz** (yhteiskuntatiede, filosofia), prof. **Hannu Lauerma** (lääketiede), prof. **Anto Leikola** (biologia, oppihistoria), dosentti **Marjaana Lindeman** (psykologia), dosentti **Juha Merikoski** (fysiikka), tohtori **Markku Myllykangas** (terveys sosiologia), tohtori **Pauli Ohukainen** (lääketiede), dosentti **Ilkka Pyysiäinen** (uskontotiede), prof. **Jeja Pekka Roos** (sosiaalipolitiikka), tohtori **Veijo Saano** (lääketiede), prof. **Samuli Siltanen** (teollisuusmatematiikka).

VASTUULLISTA

JOURNALISMIA

VASTUULLISEN JOURNALISMIN PUOLESTA

Sinulla on oikeus muodostaa mielipiteesi meistä ja muusta maailmasta luotettavan tiedon pohjalta. Vastuullisen journalismin merkistä tiedät, että tämä lehti noudattaa Journalistin ohjeita.

vastuullistajournalismia.fi

JULKISEN SANAN
NEUVOSTO

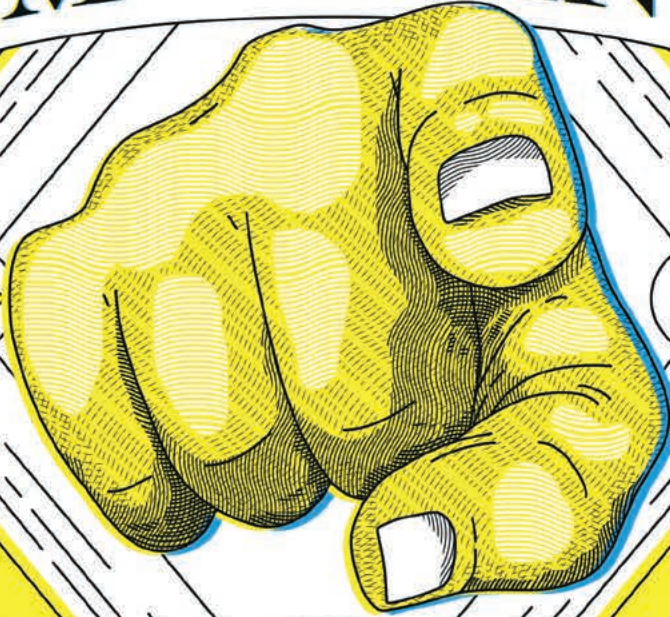

Posti Green

Skepsis
hakee
aktiivisia
jäseniä

TULE MUKAAN

Skepsis hakee aktiivisia jäseniä osallistumaan käytännön toimintaan, esimerkiksi messuille. Pääset viettämään iltoja rationaalisessa seurassa! Pääset näkemään rajatiedon piirit aitiopaikalta! Pääset keskustelemaan samalla ja eri lailla ajattelevien ihmisten kanssa! Perehdytämme sinut myös yhdistyksemme syvimpiin saloihin.

Ota yhteyttä: secretary@skepsis.fi

WWW.SKEPSIS.FI